

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ: ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ,
ΙΣΤΟΡΙΑ, ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία
ΤΗΝΙΑ 1895. ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

ΣΟΦΙΑ ΣΤΑΜΑΤΗ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΠΑΛΤΑΣ

ΠΑΤΡΑ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2024

© Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας Σταμάτη Σοφίας που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης η συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του/της συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του/της συγγραφέα/δημιουργού. Η συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Σταμάτη Σοφία. Τήνια 1895. Ιστορία και μνήμη των αγώνων.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΗΝΙΑ 1895. ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Σοφία Σταμάτη

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Ανδρέας Μπαλτάς

ΣΕΠ ΕΑΠ

Συνεπιβλέπουσα

Καθηγήτρια:

Αλεξάνδρα Πατρικίου

ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα της διπλωματικής μου εργασίας, κύριο Ανδρέα Μπαλτά για την υποστήριξη που μου παρείχε σε κάθε στάδιο συγγραφής αυτής. Επίσης τη μητέρα μου και την αδερφή μου .

Φύσα, Αέρα, δυνατά

Στα Τήνια να πάμε,

Να δούμε κόσμο όμορφο

Και αθλητές λεβέντες!

Σ. Γ. (2002)

Περίληψη

Τα «Τήνια» ήταν αθλητικοί αγώνες, οι οποίοι πραγματοποιήθηκαν στην Τήνο από τις 15 μέχρι τις 17 Αυγούστου του 1895. Σε αυτούς συμμετείχαν αθλητές από αθλητικά σωματεία της Αθήνας, την Πάτρας, του Πειραιά, της Σμύρνης κλπ., αποτελώντας ουσιαστικά τους πρώτους πανελλήνιους αγώνες πριν την τέλεση των Ολυμπιακών αγώνων του 1896. Η ημερομηνία που επιλέχθηκε να πραγματοποιηθούν συνδυάστηκε με τη μεγάλη θρησκευτική εορτή της Μεγαλόχαρης. Τα «Τήνια» αποτέλεσαν μία ρηξικέλευθη ιδέα παραγόντων της Τήνου, η οποία υιοθετήθηκε από τον οργανωτή Εθνικό Γυμναστικό Σύλλογο και υποστηρίχθηκε από το Ιερό Ίδρυμα της Ευαγγελίστριας Τήνου και της Αδελφότητας Τήνου. Στην παρούσα εργασία προβάλλεται η ιστορία των αγώνων, καθώς και οι προσπάθειες αναβίωσης αυτών στη σύγχρονη εποχή, η δε τέλεση των «Τηνίων» ερευνάται συγκριτικά, τότε και σήμερα και γίνεται προσπάθεια να αναδειχθεί το μνημονικό αποτύπωμά τους στο νησί. Για τον σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκε ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, τα δε πορίσματα αυτής συνδυάστηκαν με τα ευρήματα μη δομημένων συνεντεύξεων, οι οποίες ελήφθησαν από τοπικούς παράγοντες του νησιού, με σημαντική γνώση του ζητήματος. Ως προς το θεωρητικό σκέλος, χρησιμοποιήθηκαν τα πορίσματα των σπουδών μνήμης και ιδιαίτερα η θεωρία του Άσμαν για την πολιτισμική μνήμη. Μέσα από την έρευνα, προκύπτει ότι η συλλογική μνήμη των Τηνίων αποτελεί μια «κατασκευή», η οποία αντλεί στοιχεία από δομικά πολιτισμικά στοιχεία του παρελθόντος, όπως η μνήμη της αρχαίας Ελλάδας, η Ορθοδοξία και η τοπική ιστορία της Τήνου, οι δε διοργανωτές των Τηνίων, τότε και σήμερα, λειτούργησαν και λειτουργούν ως διαμεσολαβητές αυτής της συλλογικής μνήμης.

Λέξεις κλειδιά: Τήνια, Τήνος, μνήμη, Εθνικός Γυμναστικός Σύλλογος, Ιερό Ίδρυμα της Ευαγγελίστριας

Abstract

The "Tenia" were sports competitions, which took place in Tinos from August 15 to 17, 1895. Athletes from sports associations of Athens, Patras, Piraeus, Smyrna, etc. took part in them, essentially constituting the first pan-Hellenic competitions. before the Olympic games of 1896. The date chosen to be held was combined with the great religious festival of Megalochari. "Tinia" was a ground-breaking idea of actors of Tinos, which was adopted by the organizer National Gymnastics Association and supported by the Holy Foundation of the Evangelist of Tinos and the Brotherhood of Tinos. In this work, the history of the games is presented, as well as the efforts to revive them in the modern era, and the celebration of the Tinian is comparatively researched, then and today, and an attempt is made to highlight their memorable imprint on the island. For this purpose, a review of the existing literature was carried out, and its findings were combined with the findings of unstructured interviews, which were obtained from local actors of the island, with significant knowledge of the issue. As for the theoretical part, the findings of memory studies were used, especially Assman's theory of cultural memory. Through the research, it emerges that the collective memory of Tinos is a "construction", which draws elements from structural cultural elements of the past, such as the memory of ancient Greece, Orthodoxy and the local history of Tinos, and the organizers of Tinos , then and today, functioned and function as mediators of this collective memory.

Key words: Tinia, Tinos, memory, National Gymnastics Association, Holy Foundation of Evangelistria

Περιεχόμενα

• Περίληψη	
• Abstract	
• Εισαγωγή	1
• 1.Το νησί της Τήνου	4
1.1 Σύντομη ιστορική αναδρομή.....	4
1.2 Εκκλησιαστική ιστορία	6
1.3 Εκπαίδευση	9
1.4 Λαϊκή αρχιτεκτονική- παραδοσιακές ασχολίες.....	9
2. Η διοργάνωση των «Τηνίων»	12
2.1. Το όραμα.....	12
2.2 Προετοιμασία	14
• 3.Η πραγματοποίηση των «Τηνίων»	17
3.1 Οι συμμετοχές	17
3.2 Αθλήματα	18
3.3 Προτεινόμενο πρόγραμμα αγώνων	19
3.4 Ημέρες αγώνων	19
• 4. Θεωρίες για τη μνήμη	27
4.1 Οι σπουδές μνήμης	27
4.1.1 Συλλογική μνήμη	28
4.1.2 Πολιτισμική μνήμη	30
5. Έρευνα	34
5.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα	34
5.2 Δείγμα.....	34
5.3 Μέθοδος δειγματοληψίας	35
5.4 Μεθοδολογία	36
5.5 Μέθοδος συλλογής ερευνητικών δεδομένων.....	37
5.6 Ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας	37
6.Ανάλυση ευρημάτων.....	39
6.1Η σημασία της τέλεσης των «Τηνίων» το 1895.....	39
6.2Η αναβίωση των «Τηνίων» το 2006	40
6.3Η αναβίωση των «Τηνίων» το 2010	43
6.4Η αναβίωση των «Τηνίων» το 2014	44
6.5Η αναβίωση των «Τηνίων» το 2024	46
• Συμπεράσματα	51

- Βιβλιογραφία.....52
- Παράρτημα.....58

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία η οποία εκπονείται στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος του Ε.Α.Π. «Αθλητικές Σπουδές: Κοινωνιολογία, Ιστορία, Ανθρωπολογία», έχει ως αντικείμενο την μελέτη της ιστορίας και της μνήμης των αγώνων «Τήνια», οι οποίοι πραγματοποιήθηκαν στο νησί της Τήνου το τριήμερο της 15ης Αυγούστου του 1895 και χαρακτηρίστηκαν ως ο προπομπός των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896. Οι αγώνες αυτοί απέκτησαν ιδιαίτερη σημασία, καθώς σε αυτούς συμμετείχαν αθλητές από σωματεία του ελληνικού βασιλείου, αλλά και του εκτός συνόρων ελληνισμού, αποτελώντας ουσιαστικά τους πρώτους πανελλήνιους αγώνες. Όπως θα φανεί και στη συνέχεια, οι διοργανωτές των αγώνων χρησιμοποίησαν στοιχεία από την αρχαία ολυμπιακή κληρονομιά, αλλά και την χριστιανική ορθόδοξη παράδοση, καθώς οι αγώνες συνδυάστηκαν με τον εορτασμό της Μεγαλόχαρης στις 15 Αυγούστου.

Η τέλεση των «Τηνίων» έχει αναδειχθεί ιστορικά από συγγραφείς και ιστοριοδίφες. Δεδομένης της υπάρχουσας βιβλιογραφίας η οποία είναι σχετική με την τέλεση των «Τηνίων», η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία επιχειρεί να αναδείξει το μνημονικό αποτύπωμα των «Τηνίων» στη σύγχρονη κοινωνία της Τήνου, μέσα από τη διερεύνηση των προσπαθειών αναβίωσης των αγώνων τα τελευταία είκοσι χρόνια και μέσα από την καταγραφή των μαρτυριών ανθρώπων οι οποίοι συνδέθηκαν με τις προσπάθειες αυτές.

Σκοπός εργασίας

Η παρούσα εργασία διαπραγματεύεται την ιστορία και τη μνήμη των «Τηνίων» και ερευνά τη λειτουργία τους ως θεσμού, ο οποίος συνέβαλλε στη συγκρότηση πτυχών της συλλογικής μνήμης των κατοίκων της Τήνου. Η τέλεση των αγώνων το 1895 και οι προσπάθειες αναβίωσής τους κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες εξετάζονται υπό το πρίσμα της προσέγγισης των σπουδών μνήμης στην ιστορία του αθλητισμού και της λειτουργίας των αθλητικών φορέων ως παραγόντων διαμόρφωσης της συλλογικής μνήμης. Σε αυτό το πλαίσιο αξιοποιούνται οι θεωρίες όπως του Jan Assmann για την «πολιτισμική μνήμη» και του Paul Connerton για την «ενσώματη μνήμη», «Διπλωματική Εργασία»

προκειμένου να μελετηθούν οι μνημονικές πρακτικές των διοργανωτών των Τηνίων, καθώς και των σύγχρονων παραγόντων, οι οποίοι πρωτοστάτησαν στην αναβίωση των αγώνων.

Ερευνητικά ερωτήματα

Υπό το πρίσμα αυτής της θεωρητικής προσέγγισης στην παρούσα εργασία τίθενται τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- Ποιος ήταν ο άξονας αναφοράς της συλλογικής μνήμης των διοργανωτών των «Τηνίων» το 1895 και ποια ήταν τα κίνητρα αυτών που ανέλαβαν την πρωτοβουλία τέλεσης των «Τηνίων» λειτουργώντας ως «διαμεσολαβητές» της «πολιτισμικής μνήμης» των κατοίκων της Τήνου;
- Ποιο είναι το αποτύπωμα των «Τηνίων» στη σύγχρονη συλλογική μνήμη των κατοίκων της Τήνου;
- Ποια ήταν τα κίνητρα και οι στοχεύσεις των παραγόντων της Τήνου, οι οποίοι αποφάσισαν την αναβίωση των «Τηνίων»;

Μεθοδολογία

Για την υλοποίηση της συγκεκριμένης έρευνας επιλέχθηκε η ποιοτική έρευνα, η οποία δίνει την ευκαιρία στον ερευνητή να κατανοήσει τα ερευνητικά ερωτήματα μέσα από τις εμπειρίες που περιγράφουν οι συμμετέχοντες. Το εργαλείο που επιλέχθηκε για τη συλλογή των δεδομένων στη συγκεκριμένη έρευνα είναι η μη δομημένη συνέντευξη. Πιο συγκεκριμένα η συνέντευξη ήταν ανοικτή και απουσίαζαν οι προκαθορισμένες ερωτήσεις. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να τοποθετηθούν ελεύθερα στις θεματικές που όρισε η ερευνήτρια. Η μέθοδος δειγματοληψίας που επιλέχθηκε ήταν η σκόπιμη δειγματοληψία. Είναι η μέθοδος που χρησιμοποιείται ευρέως για την υλοποίηση ποιοτικής έρευνας και τον εντοπισμό και την επιλογή των περιπτώσεων που μπορούν να προσφέρουν πλούσιες πληροφορίες (Patton, 2002). Δείγμα της έρευνας ήταν πέντε άνδρες, οι οποίοι είχαν σχέση με το νησί της Τήνου και διέθεταν γνώσεις για τα «Τήνια» και τις προσπάθειες που έγιναν για την αναβίωσή τους.

Δομή της εργασίας

Η εργασία αποτελείται συνολικά από έξι κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει πληροφορίες για το νησί της Τήνου και την ιστορία του. Σε αυτό γίνεται μία σύντομη ιστορική αναδρομή για το νησί και την εκκλησιαστική του ιστορία. Αναφορά γίνεται επίσης στην τοπική εκπαίδευση, στη λαϊκή αρχιτεκτονική και στις παραδοσιακές ασχολίες των ντόπιων. Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στη διοργάνωση των «Τηνίων» το 1895. Αναλύονται τα κίνητρα και οι στοχεύσεις των ανθρώπων οι οποίοι πρωτοστάτησαν στην διοργάνωση των αγώνων και τα οράματά τους. Παρουσιάζεται επίσης η προετοιμασία που προηγήθηκε των αγώνων και οι προκαταρκτικές ενέργειες για την υλοποίησή τους. Το τρίτο κεφάλαιο περιλαμβάνει πληροφορίες για την τέλεση των «Τηνίων». Σε αυτό παρουσιάζονται οι αθλητές που έλαβαν μέρος στους αγώνες και τα σωματεία από τα οποία προέρχονταν, το πρόγραμμα των αγώνων και τέλος τα συμβάντα κάθε μίας ημέρας αγώνων ξεχωριστά. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται τα πορίσματα και οι βασικές θεωρίες των κύριων εκπροσώπων των σπουδών της μνήμης. Το πέμπτο κεφάλαιο αναφέρεται στη μεθοδολογία της έρευνας, η οποία βασίζεται στη λήψη μη δομημένων συνεντεύξεων από πληροφορητές οι οποίοι ερωτήθηκαν για τις προσπάθειες που έγιναν για την αναβίωση των «Τηνίων» και την εμπειρία τους από τη συμμετοχή σε αυτές. Στο έκτο κεφάλαιο αναλύονται τα δεδομένα των συνεντεύξεων που ελήφθησαν και αναδεικνύεται μέσα από αυτές το μνημονικό αποτύπωμα των «Τηνίων» στη σύγχρονη Τήνο, όπως αυτό αποτυπώνεται στις προσπάθειες αναβίωσης των «Τηνίων» το 2006, το 2010, το 2014 και το 2024. Στο τέλος, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της έρευνας.

1. Το νησί της Τήνου

1.1 Σύντομη ιστορική αναδρομή

Η Τήνος ανήκει στις Κυκλάδες. Στη βορειοδυτική της πλευρά αγναντεύει το νησί της Άνδρου και στην νοτιοανατολική της Μυκόνου. Οι περισσότεροι γνωρίζουν τη Τήνο εξαιτίας του προσκυνήματος της Παναγίας της Μεγαλόχαρης. Επίσης, είναι γενέτειρα γνωστών Ελλήνων καλλιτεχνών. Συνηθίζεται να αποκαλείται «Νησί της Παναγίας», «των ανέμων» και «των καλλιτεχνών». Άσχετα από το όνομά της, η Τήνος κρύβει τεράστιο πλούτο με τα έργα τέχνης που υπάρχουν στα μουσεία της, αλλά και τα «έργα τέχνης» που συνθέτουν το τηνιακό τοπίο. Το ελάχιστο χρώμα του νησιού συγκρατείται από τις πεζούλες που είναι χτισμένες, ενώ οι κρήνες, οι περιστεριώνες, η αρχιτεκτονική των χωριών, τα σκαλιστά μάρμαρα και η εκκλησιαστική τέχνη στολίζουν ακόμη και το πιο απόμερο μέρος του νησιού και κάνουν την Τήνο ζωντανό υπαίθριο μουσείο (Ζαφειράκης, 2021).

Κατά τη βυζαντινή περίοδο και έως το 1204, η Τήνος χαρακτηρίστηκε από αστάθεια. Πραγματοποιήθηκαν λεηλασίες τόσο από Άραβες πειρατές και από τους Σαρακηνούς. Ιδιαίτερη βαρύτητα για το νησί έχει η χρονολογία 1204, κατά την οποία οι Κυκλάδες και κατά συνέπεια και η Τήνος περιήλθαν στους Ενετούς, κατά τη Δ΄ Σταυροφορία. Το 1207 το νησί της Τήνου δόθηκε στη διακυβέρνηση του Ιερεμία και Ανδρέα Γκίζη, υπό την κυριαρχία της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας του Αγίου Μάρκου. Αυτό διήρκεσε έως το 1390. Από τότε και μέχρι το 1715 βρισκόταν υπό την άμεση κυριαρχία της Βενετίας (Τερζόπουλος, χ.χ.).

Κατά τη περίοδο της Τουρκοκρατίας, η Τήνος βρισκόταν υπό την ενετική κατοχή. Οι περισσότεροι από τους μελετητές αναφέρουν πως η ενετική κυριαρχία αποτέλεσε παράγοντα, ο οποίος συνέβαλλε καθοριστικά στην ιδιαίτερη πολιτιστική και κοινωνική ανάπτυξη του νησιού. Έτσι, η Τήνος για ένα μεγάλο διάστημα δεν γνώρισε την οθωμανική κυριαρχία. Είχε τη δυνατότητα να διατηρήσει τους κοινωνικούς θεσμούς και τα έθιμα του τόπου, σε συνδυασμό με τον τρόπο ζωής, τις συνήθειες και τη παιδεία που μετέφεραν οι Ενετοί, διαμορφώνοντας μια νέα πραγματικότητα. Σ' αυτή έχει τη βάση της και το καθολικό δόγμα, που είναι αρκετά έντονο ακόμη και σήμερα στο νησί και αποτελεί μαρτυρία συνύπαρξης δύο κόσμων που αλληλοεπίδρασαν. Την περίοδο αυτήν παρατηρείται και το πρώτο μεταναστευτικό ρεύμα των κατοίκων της Τήνου προς μεγάλα αστικά κέντρα όπως «Διπλωματική Εργασία»

Κωνσταντινούπολη, η Σμύρνη, η Αλεξάνδρεια και η Τεργέστη. Η δε επιστροφή των Τηνίων επηρέασε την πολιτιστική ανάπτυξη του νησιού, καθώς επιστρέφοντας, έφεραν την κουλτούρα και την παιδεία του έξω κόσμου (Σοφιανός, 1992).

Το 1715, η Τήνος βρέθηκε υπό την τουρκική κυριαρχία. Οι Τήνιοι συνέχισαν να έχουν μία σειρά από προνόμια σε οικονομικό, θρησκευτικό, πολιτιστικό και κοινωνικό επίπεδο. Οι Τούρκοι δεν είχαν μόνιμη παρουσία στο νησί, παρά μόνο ο δικαστής και ο διοικητής, ενώ ο τουρκικός στόλος έπρεπε να βρίσκεται σε απόσταση δώδεκα μιλίων από τις ακτές του νησιού. Κατά τα τελευταία έτη της τουρκικής κυριαρχίας, η παρουσία έντονων κομματικών διαμαχών στο εσωτερικό του νησιού, είχε ως συνέπεια την ανατροπή του κλίματος ηρεμίας που επικρατούσε έως τότε. Επιπλέον, βρέθηκε ο «χώρος» για την επιβολή βαριών φορολογικών μέτρων από τους Τούρκους. Από το 1770-1774 η Τήνος βρέθηκε υπό την κυριαρχία των Ρώσων (Σοφιανός, 1992).

Στις 31 Μαρτίου 1821 με αρχηγό τον Γεώργιο Παλαμάρη, κηρύχθηκε η Επανάσταση στην περιοχή «Πύργος» της Τήνου και λίγες ημέρες αργότερα, στις 20 Απριλίου, στην πόλη του νησιού. Οι κάτοικοι του νησιού συγκεντρώθηκαν και οδηγήθηκαν στο σπίτι του Αντωνίου Νάζου, ο οποίος ήταν ο σύζυγος της αδερφής της Μαντούς Μαυρογένους, προκειμένου να παραλάβουν τη σημαία της Επανάστασης. Ημερομηνία ορόσημο της ιστορίας του νησιού αποτελεί η 30^η Ιανουαρίου 1823, ημέρα κατά την οποία βρέθηκε η εικόνα της Παναγίας της Τήνου. Αυτή συνδέθηκε στενά με τις προσπάθειες του γένους για απελευθέρωση. Από το 1823 έως το 1831, που πραγματοποιήθηκε η ολοκλήρωση της ανέγερσης του ναού, η Τήνος μετατράπηκε σε θρησκευτικό κέντρο. Αυτό επέφερε κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες στο νησί (Σοφιανός, 1992).

Ο χαρακτήρας αυτός της Τήνου, ως πανελλήνιου θρησκευτικού προσκυνήματος, ενισχύθηκε λόγω του τορπιλισμού του καταδρομικού «Έλλη», στις 15 Αυγούστου του 1940, ημέρα που εορταζόταν η Παναγία. Κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η Τήνος βρέθηκε υπό την ιταλική και τη γερμανική κατοχή και οι κάτοικοι γνώρισαν την πείνα και την ανέχεια. Η δε σκιά του πολέμου επιβάρυνε το τοπίο (Γκαγκάκης, 1995).

1.2 Εκκλησιαστική ιστορία

Η παρουσία του χριστιανισμού στην Τήνο μαρτυρείται πριν από τους διωγμούς. Στο συμπέρασμα αυτό οδηγείται και ο περιηγητής Ross, που βασιζόμενος στην εγχάρακτη επιγραφή με το όνομα «Ισιδωρος» καταλήγει στο συμπέρασμα πως στην Τήνο υπήρχε ο αρχαϊκός Ναός του Αγίου Ισιδώρου κατά την περίοδο των διωγμών. Μεταξύ αρκετών ιστορικών κυριαρχεί η πεποίθηση πως η διάδοση του χριστιανισμού στην Τήνο, πραγματοποιήθηκε προς το τέλος του 4ου αιώνα μ.χ. και αρχές του επόμενου (Λαγουρός, 1996).

Έως το 1207 αποτελούσε Επισκοπή, η οποία υπαγόταν στη Μητρόπολη της Ρόδου. Το 1207 καταργήθηκε η Ορθόδοξη Επισκοπή και ιδρύθηκε η Λατινική. Η ορθόδοξη Εκκλησία της Τήνου διοικούνταν από τους λεγόμενους «πρωτοπαπάδες», οι οποίοι αναφέρονταν στους Λατίνους επισκόπους. Το 1715 ανασυστάθηκε η Ορθόδοξη Επισκοπή και προάχθηκε σε Αρχιεπισκοπή. Όταν ανεξαρτητοποιήθηκε η Ελλάδα, η Μητρόπολη της Τήνου έπαψε να υφίσταται και η τοπική εκκλησία υπάχθηκε στην νεοσυσταθείσα μητρόπολη της Σύρου (Λαγουρός, 1996).

Ο Ιερός Ναός χτίστηκε εκεί όπου βρέθηκε η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας. Η ιστορία της Μεγαλόχαρης της Τήνου δεν ξεκινάει όταν τοποθετήθηκε ο θεμέλιος λίθος του ιερού ναού, αλλά αρκετά νωρίτερα. Ήδη από το 1821 ξεκίνησαν οι πρώτες ανασκαφές για να βρεθεί η ιερή εικόνα.¹ Με τη συνδρομή των αρχών, αλλά και των κατοίκων ξεκίνησαν το Σεπτέμβριο του 1822 οι ανασκαφές. Σε σύντομο χρονικό διάστημα ανακαλύφθηκαν τα θεμέλια του πρωτοχριστιανικού ναού που ήταν αφιερωμένος στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο. Ωστόσο δεν βρέθηκε η εικόνα, με αποτέλεσμα να επικρατήσει απογοήτευση. Ο Μητροπολίτης Γαβριήλ και οι επήτροποι του ναού της Ευαγγελίστριας επέμειναν να συνεχιστούν οι προσπάθειες εύρεσης της εικόνας. Αυτές ξεκίνησαν και πάλι με περισσότερη μεθοδικότητα. Ως αποτέλεσμα, στις 30 Ιανουαρίου 1823 ένας εργάτης απ' το χωριό Φαλατάδος χτύπησε με την αξίνα του το άγιο εικόνισμα που διαχωρίστηκε στη μέση (Αβούρης, 1967).

---

¹ Κατά την παράδοση, η πρώτη εμφάνιση της Μεγαλόχαρης πραγματοποιήθηκε στο όνειρο του ηλικιωμένου Ανδριώτη γεωργού Πολυζώη Μιχαήλ, στον οποίο υπέδειξε να εντοπίσει την εικόνα στον αγρό του Δοξαρά. Ο Μπάρμπα-Μιχαήλ αν και προσπάθησε αρκετά για να την βρει δεν τα κατάφερε και εγκατέλειψε το εγχείρημά του. Αναφέρεται ότι ακολούθησαν και άλλες εμφανίσεις. Βλ. Αβούρης, 1967.

Μετά από αυτό το γεγονός ακολούθησε η ανέγερση της εκκλησίας. Χρησιμοποιήθηκαν μάρμαρα που προερχόταν απ' το εγκαταλειμμένο ιερό νησί του Απόλλωνα, την Δήλο. Παρουσιάστηκαν αρκετές δυσκολίες κατά την ανέγερση του ιερού ναού, όπως για παράδειγμα απουσία υλικών, μισθοδοσία εργατών κ.α., τα οποία όμως αντιμετωπίστηκαν θετικά με τη συνδρομή των κατοίκων της Τήνου και τις γενναίες χορηγίες των χριστιανών του νησιού και άλλων περιοχών απ' την Ελλάδα και το εξωτερικό (Αβούρης, 1967).

Ο Ιερός Ναός του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου είναι εκκλησία τρίκλιτη χριστιανική βασιλική, που διαθέτει τρούλο υπεράνω του ιερού βήματος και υπόμνηση στην προϊουστινιανό χριστιανική ναοδομία του Βυζαντίου. Ο ρυθμός επιλέχθηκε απ' τον Τήνιο εμπειροτέχνη αρχιτέκτονα Ευστράτιο Καλονάρη που ανέλαβε την ευθύνη για τη μελέτη και την επίβλεψη του ναού. Αξίζει να αναφερθεί πως εξαιτίας προβλημάτων στατικότητας που παρουσιάστηκαν, η αρχική φάση της μορφολογίας του κτιριολογικού συγκροτήματος παρουσιάζει αρκετές διαφορές από την σημερινή στην κύρια όψη, καθώς και ως προς το ύψος του κωδωνοστασίου. Σήμερα το καμπαναριό, το οποίο έχει κατασκευαστεί τρεις φορές είναι χαμηλότερο κατά τέσσερα μέτρα και εδραιωμένο στην αρχική πέτρινη βάση του, το ύψος της οποίας είναι ίδιο με του ναού. Εκτείνεται στο ύψος με τρία μαρμάρινα διαμερίσματα, ενώ στο ύψος του τελευταίου υπάρχει ο σταυρός (Λαγουρός, 1996).

Η επίβλεψη των εργασιών και η μελέτη ανατέθηκε στον ακαδημαϊκό Αναστάσιο Ορλάνδο, η δε κατασκευή πραγματοποιήθηκε από τον γνωστό Πυργιανό μαρμαροτεχνίτη Ιωάννη Φιλιππότη. Το 1832 ολοκληρώθηκε η ανατολική πτέρυγα και συγκεκριμένα το τμήμα που βρίσκεται δίπλα στο κωδωνοστάσιο και σ' αυτό της κεντρικής πύλης του συγκροτήματος. Το 1824 καθιερώθηκε η πρώτη επέτειος για τον εορτασμό ευρέσεως της θαυματουργής εικόνας. Στο πλαίσιο αυτού τελέστηκε αρχιερατική λειτουργία καθώς και λιτάνευση της εικόνας. Η γιορτή του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου στις 25 Μαρτίου ήταν η σημαντικότερη και αποτελούσε το κύριο πανηγύρι για την Παναγία της Τήνου τουλάχιστον έως το πρώτο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα. Πρόκειται για διπλή γιορτή, θρησκευτική και εθνική (Λαγουρός, 1996).

Γ. Σκόκος, Ύμνος, 1853 (απόσπασμα)

*Ημέραν Ευαγγελισμού τοις Έλλησι κομίζει
Τον νέον Ευαγγελισμόν αυτοίς ευαγγελίζει.
Οι Έλληνες ανύψωσαν την ιεράν σημαίαν,
Κ' έδραξαν κατ' Ασιανών την δίστομον ρομφαίαν. [...]
Τότε δε η Παντάνασσα θεόνυμφος Μαρία,
Των ορθοδόξων η ελπίς η πάντων σωτηρία,
Ηυδόκησεν η πάνσεπτος ναόν της ν' αναδείξη
Και την εξ ύψους δύναμιν σαφώς ίν' αποδείξη,
Κι' αμέσως δε η χάρις της επρόφθασεν εις Τήνον,
και ανεκάλυψε Ναόν τον θαυμαστόν εκείνον [...].
Σύμμαχος η Παντάνασσα εν γη και εν θαλάσση,
Εστάθη εν τη ιερά ημών επαναστάσει. [...]
Όσοι πρεσβεύουν Ιησούν, το φως της τρισηλίου
Εφ' όλην την υδρόγειον ημών της υψηλίου
Εισέρχονται εις τον Ναόν διά να προσκυνήσουν.
Και με αφιερώματα να τον κατακοσμήσουν. [...]
Η χαριτόβρυτος εικών η και χαριτωμένη,
Με στέμμα αδαμάντινον εστί κεκοσμημένη. [...]
Και ο ναός ήν ως νυμφών λαμπαδοφωτισμένος,
Με σκέυη τα ολόχρυσα λαμπρώς κεκοσμημένος
Τας στήλας έχων ευκλεώς με δάφνας εστεμμένας,
Κ' ως τρόπαια τας ιεράς σημαίας υψωμένας·
Και το κωδωνοστάσιον καταπεφωτισμένον,
Φέρον σταυρόν αήττητον, τα νέφη υπερβαίνον [...].*

Το 1836 κατόπιν διατάγματος ορίστηκε η γιορτή της 15ης Αυγούστου ως εμπορική πανήγυρις, η διάρκεια της οποίας ήταν μία εβδομάδα. Έπειτα με την πάροδο των ετών, αναγνωρίστηκε επίσημα και η δεύτερη ετήσια μεγάλη πανήγυρις της Μεγαλόχαρης, η οποία σταθεροποιήθηκε απ' τα μέσα του προηγούμενου αιώνα. Αυτό σχετιζόταν με τις ευνοϊκότερες καιρικές συνθήκες και τα συγκοινωνιακά μέσα (Λαγουρός, 1996).

1.3 Εκπαίδευση

Κατά τη διάρκεια της Επανάστασης λειτουργούσαν στη Χώρα του νησιού ένα αλληλοδιδασκτικό και ένα ελληνικό σχολείο. Το πρώτο αφορούσε τη στοιχειώδη εκπαίδευση και το δεύτερο τη δευτεροβάθμια, όπου εκπαιδευτικός ήταν το 1823 ο Γιώργος Δαλέζιος. Μετά από δέκα χρόνια ο αριθμός των σχολείων σε όλο το νησί ανερχόταν στα έντεκα. Τα επτά από αυτά ήταν αλληλοδιδασκτικά, τα τρία ελληνικά και το ένα γαλλικό (Σοφιανός, 2002). Η αλληλοδιδασκτική μέθοδος, συνεπώς και τα αντίστοιχα σχολεία μετέπειτα, εισήχθη στην Τήνο απ' τον Γεώργιο Κλεόβουλο, που ήταν εισηγητής της αλληλοδιδασκτικής στον χώρο της Ελλάδας το 1824. Η χρονιά αυτή ήταν σταθμός, καθώς ιδρύθηκε το Ελληνικόν Σχολείον του Ιερού Καταστήματος από τον Ευστράτιο Πέτρου τον Κυδωνιέα. Με το πέραςμα του χρόνου κατάφερε την οργάνωση μίας μικρής βιβλιοθήκης για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών (Σοφιανός, 2002).

1.4 Λαϊκή αρχιτεκτονική- παραδοσιακές ασχολίες

Το μεγάλο χρονικό διάστημα της λατινικής κυριαρχίας άσκησε σημαντική επιρροή στην εξέλιξη της λαϊκής αρχιτεκτονικής του νησιού. Κύριο υλικό οικοδόμησης ήταν ο σχιστόλιθος, ο οποίος βρισκόταν σε μεγάλες ποσότητες στο νησί. Επίσης, χρησιμοποιήθηκε το μάρμαρο για τη διακόσμηση των επιφανειών. Τα σπίτια διέθεταν κοινούς τοίχους, ήταν μονώροφα ή διώροφα στενομέτωπα εξαιτίας της κλίσης που είχε το έδαφος και της στενότητας του χώρου. Ειδικότερα, στο ανώι των διώροφων σπιτιών βρίσκονταν τα δωμάτια, η κουζίνα και ένας χώρος συγκέντρωσης που συχνά «διπλωματική εργασία»

περιλάμβανε αργαλειό ή εργαλεία για την επεξεργασία του μεταξιού. Στο κατώ συνηθιζόταν να βρίσκονται οι βοηθητικοί χώροι, όπως είναι για παράδειγμα το πατητήρι, τα αποθηκευτικά πιθάρια και ο φούρνος. Η επικοινωνία μεταξύ των δύο ορόφων πραγματοποιούνταν με τη χρήση εσωτερικής ξύλινης σκάλας. Στο ανώι οδηγούσε εξωτερική σκάλα, η οποία το συνέδεε με το δρόμο απευθείας (Τσώνος&Μπαζίνη, 2005).

Τόσο οι παραδοσιακοί οικισμοί όσο και τα χωριά της Τήνου χαρακτηρίζονται για τα στενά οφιοειδή πλακοστρωμένα δρομάκια, τα οποία είναι οι βασικοί δημόσιοι χώροι και καταλήγουν στις μικρές πλατείες ή τους προαύλιους χώρους των εκκλησιών. Οι δρόμοι συνδέονται με καμαρωτά λιθόκτιστα και ασβεστόχριστα διαβατικά. Αυτά μαζί με τα βαθμιδωτά πεζούλια αποτελούν χώρους συγκέντρωσης. Σημαντική θέση είχε το πηγάδι, η κτιστή πηγή που προφυλασσόταν από στοά (Τσώνος&Μπαζίνη, 2005).

Οι κατοικίες, τα λιθόκτιστα κτίσματα με αγροτικό χαρακτήρα, χτίζονταν για να καλυφθούν οι ανάγκες των αγροτών για όσο διαρκούσαν οι εργασίες τους στο χωράφι. Μαζί με τα βοϊδοκέλλια, συμπλήρωναν την εικόνα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, από την οποία σχηματίζεται εικόνα για τις κύριες ασχολίες των κατοίκων του νησιού. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται η γεωργία, η κτηνοτροφία, η σηροτροφία, η υφαντουργία και η καλαθοπλεκτική (Τσώνος&Μπαζίνη, 2005).

Η Τήνος αποτελούσε το μεγαλύτερο κέντρο της μαρμαροτεχνίας και της λιθογλυπτικής στη χώρα μας. Το μάρμαρο αφθονούσε στο νησί και λειτουργούσε μεγάλος αριθμός λατομείων. Η μαρμαροτεχνία έφτασε στα ύψη έπειτα από το 1715, περίοδο κατά την οποία το νησί βρέθηκε στην κυριότητα των Οθωμανών. Συγκεκριμένα, παραχωρήθηκαν σημαντικά προνόμια στο νησί, τα οποία είχαν ως συνέπεια την οικονομική ευημερία. Εκείνη την περίοδο αναπτύχθηκαν αρκετά εργαστήρια, τα οποία χαρακτηρίζονταν από επαγγελματική οργάνωση και διέθεταν πλούσιο εξοπλισμό (Τσώνος&Μπαζίνη, 2005). Γίνεται λοιπόν αντιληπτό πως ακόμη και επί οθωμανικής κυριαρχίας υπήρξε οικονομική άνθηση και πρόοδος στο νησί.

Οι περισσότεροι από τους κατοίκους της Τήνου ήταν μαρμαράδες, δηλαδή συνδύαζαν την τέχνη του μαρμαροτεχνίτη και του μαρμαρογλύπτη. Ξεχώριζαν για τις διακοσμητικές τους ικανότητες, καθώς και για την πρακτική δεξιότητα που διέθεταν. Η τέχνη τους ήταν γνωστή στον ελλαδικό χώρο, τη Μικρά Ασία, τη Νότια Ρωσία, τα Βαλκάνια και την Αίγυπτο. Κάθε χρονιά οργάνωναν κουμπανίες, δηλαδή συντροφίες «διπλωματική εργασία»

που γυρνούσαν για αρκετό χρονικό διάστημα σ' ολόκληρη τη χώρα και εκτός αυτής, για την ανάληψη παραγγελιών και τη διδασκαλία της τέχνης τους στους ντόπιους τεχνίτες. Μάλιστα, ορισμένοι από αυτούς εγκαταστάθηκαν μόνιμα στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη, όπου έγινε ιδιαίτερα αγαπητή η τέχνη τους (Τσώνος&Μπαζίνη, 2005).

Σε κάθε εργαστήρι ακολουθούνταν ο ίδιος τρόπος διάκρισης των τεχνιτών. Συγκεκριμένα υπήρχε ο πρωτομάστορας, το αφεντικό και ο ιδιοκτήτης του εργαστηρίου που είχε την ευθύνη για την ποιότητα των προϊόντων, καθώς και τις συμφωνίες που σύναπταν με τους πελάτες. Μαζί με αυτόν εργάζονταν οι μάστοροι και οι παραγοί, δηλαδή οι μαθητευόμενοι. Οι πρώτοι ήταν τεχνίτες που διέθεταν υψηλό βαθμό τεχνικής κατάρτισης και εργαζόταν με μεροκάματο. Κοντά σε αυτούς μάθαιναν την τέχνη οι παραγοί, δίχως να λαμβάνουν χρηματική αμοιβή και είχαν εξασφαλισμένη τη στέγη και την τροφή. Συνηθιζόταν ο γιος να κληρονομεί απ' τον πατέρα τα μυστικά της δουλειάς μαζί με την κασέλα με τα σύνεργα, που αποτελούσε σημαντικό κειμήλιο της οικογένειας (Τσώνος&Μπαζίνη, 2005).

2. Η διοργάνωση των «Τηνίων»

2.1. Το όραμα

Δημοσίευμα της εφημερίδας «Η Ηχώ της Τήνου» στις 24 Απριλίου 1893 φανερώνει πως η ιδέα της τέλεσης των «Τηνίων» προϋπήρξε ως όραμα, των διεργασιών που λάμβαναν χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο για να αναβιώσουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Δηλαδή, η σκέψη για την τέλεση των Τηνίων προηγήθηκε του διεθνούς συνεδρίου που σχετιζόταν με τη μελέτη των αρχών του φιλαθλητισμού, το οποίο υλοποιήθηκε κατόπιν πρωτοβουλίας του βαρόνου Πιέρ ντε Κουμπερτέν τον Ιούνιο του 1894 στο Παρίσι (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Ειδικότερα, ρεπορτάζ στην εφημερίδα αυτή αναφέρει πως ο Σύλλογος Φιλοπροόδων Τηνίων είχε την πρόθεση να διοργανώσει πανηγύρι εντός του Ιερού Ναού Ευαγγελίστριας για θρησκευτικούς και εθνικούς σκοπούς. Επιπλέον, αναφέρεται πως η Αθηναϊκή Αδελφότητα των Τηνίων προσανατολιζόταν στην τέλεση γυμναστικών και κολυμβητικών αγώνων, σκοποβολής και λεμβοδρομιών τον Δεκαπενταύγουστο. Η πρόθεση αυτή γνωστοποιήθηκε στην Επιτροπή του Πανελληνίου Ιερού Ιδρύματος της Ευαγγελίστριας Τήνου (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002). Συνεπώς τεκμηριώνεται με επάρκεια πως τα «Τήνια» δεν αποτέλεσαν κατ' αποκλειστικότητα «πνευματικό προϊόν» των ερχόμενων πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων. Επρόκειτο για μία πρωτοποριακή ιδέα, που είναι εφικτό να συσχετιστεί έμμεσα με τους Ολυμπιακούς Αγώνες, εξαιτίας της πραγματοποίησης αυτών δύο χρόνια αργότερα. Δεν έχει διευκρινισθεί ποιος ήταν αυτός που είχε πρώτος την ιδέα στον κύκλο των Τηνίων της Αθήνας. Πιθανολογείται όμως ότι ήταν ο Ξενοφών Σώχος, που ήταν ιδρυτικό μέλος του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου και μετέδωσε την ιδέα αυτή στα μέλη του συλλόγου, ο οποίος ιδρύθηκε το 1891. Αυτή τελικά δεν ευδοκίμησε εξαιτίας αντιδράσεων. Μεταξύ αυτών που επέδειξαν αρνητική στάση ήταν και ο Ιωάννης Φωκιανός, πρόεδρος του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου. Όπως υποστήριξε, η ανάληψη της διοργάνωσης από τον σύλλογό θα εγκυμονούσε οικονομικούς κινδύνους, σε μία περίοδο που ήταν κρίσιμη για το σωματείο. Ωστόσο, όταν δύο χρόνια αργότερα ιδρύθηκε ο Εθνικός Γυμναστικός Σύλλογος, η ιδέα επανήλθε και πάλι με βασικό εκφραστή τον Σώχο (Γιάτσης, 2000).

Τελικά, η πρόταση υλοποιήθηκε από την Αδελφότητα των Τηνίων και οδήγησε στην πραγματοποίηση των αγώνων το 1895. Ακολουθεί απόσπασμα του εγγράφου της Αδελφότητας:

«Την απόφασιν της δε ταύτην (η Αδελφότης) κατέστησε μέσω εγγράφου γνωστήν εις την Επιτροπήν του ενταύθα Ιερού Ναού της Ευαγγελίστριας, εξαιτουμένη την συνεργασίαν αυτής προς εκτέλεσιν των αγώνων τούτων. Η ιδέα είναι εις άκρον επιτυχής και τελεσφόρος, θεωρούμεν δε περιττόν να απαριθμήσωμεν ενταύθα τα αγαθά άτινα θα προκύψωσιν εκ της τοιαύτης διεξαγωγής της πανηγύρεως· διότι το μεν πλήθος των προσελευσομένων έσται μέγα, η δε εξύψωσις της ημετέρας πατρίδος ου μικρά, οι δεσμοί των έσω και έξω Ελλήνων θα συσφιγχθώσιν στενώτατα, τα καταστή δε ωραία ημών πατρίς το κέντρον του Ελληνισμού, όπως το πάλαι συνέβαινε εν τη γείτονι Δήλῳ.

Δι' ο και επικροτούντες αυτήν (την απόφαση δηλαδή της Αδελφότητος), εύελπιστούμεν ότι η Επιτροπή θέλει να μελετήσῃ και ασπασθῇ την πρότασιν ταύτην και θέλει το καθ'εαυτήν εργασθῇ προς επίτευξιν του ιερού αυτής σκοπού»(Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Σημαντικό ρόλο είχε επίσης ο γυμναστής Ιωάννης Χρυσάφης, ο οποίος κατά τη διάρκεια των σπουδών του στη φυσικομαθηματική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών συνήθιζε να συχνάζει και να αθλείται στο Κεντρικό Γυμναστήριο, την διεύθυνση του οποίου είχε ο Ιωάννης Φωκιανός. Μάλιστα, ήταν από τους αθλητές που είχαν παρακολουθήσει τη «σχολή» γυμναστών που οργανώθηκε από τον Πανελλήνιο Γυμναστικό Σύλλογο το 1893 και το 1894. Τη χρονιά εκείνη διορίστηκε ως γυμναστής σε δημόσιο σχολείο. Παράλληλα, είχε τη θέση του γυμναστή στον Πανελλήνιο, προσπαθώντας να πετύχει την υιοθέτηση του σουηδικού συστήματος γυμναστικής και να απομακρύνει το αντίστοιχο γερμανικό. Ωστόσο η διαφωνία που είχε με το διοικητικό συμβούλιο, το οποίο ήταν αντίθετο στους νεωτερισμούς που επεδίωκε αλλά και η ταυτόχρονη διάσπαση του Πανελληνίου, είχαν ως αποτέλεσμα να οδηγηθεί ο Χρυσάφης στον Εθνικό Γυμναστικό Σύλλογο. Το Δ.Σ. του Εθνικού Γ.Σ τον Μάιο του 1895 αναθέτει στον Ιωάννη Χρυσάφη την οργάνωση των «Τηνίων», αποτελώντας με τον Σώχο την ψυχή των αγώνων»(Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

2.2 Προετοιμασία

Στο αρχείο του Πανελληνίου Ιερού Ιδρύματος της Ευαγγελίστριας Τήνου περιλαμβάνονται αρκετά τεκμήρια, όπως αναφέρουν οι Λινάρδος και Δελατόλας (2002), που αφορούν στην περίοδο κατά την οποία προετοιμάζονταν τα «Τήνια». Ειδικότερα, στο πρακτικό της συνεδρίασης της Επιτροπής του Ιερού Ιδρύματος, υπό την προεδρία του Ν. Φώσκολου, στις 9 Ιουνίου 1893 αναφέρεται πως αποφασίστηκε η αποστολή επιστολής στο υπουργείο, προκειμένου εκείνη να αποφασίσει τα δέοντα για την πραγματοποίηση αγώνων στην Τήνο, οι οποίοι θα ωφελήσουν τον τόπο αλλά και το Ιερό Ίδρυμα. Όπως αναφέρεται κατά την απόφαση αποστολής της συγκεκριμένης επιστολής ελήφθη υπόψη το έγγραφο που είχε στείλει ο Σύλλογος της Αδελφότητας Τηνίων και με το οποίο επικαλούνταν τη συνδρομή του Ιερού Ιδρύματος για τους αγώνες (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Στη πρώτη συνεδρίαση που πραγματοποίησε ο Εθνικός Γυμναστικός Σύλλογος το 1895 έκανε δεκτή την πρόταση της Αδελφότητας Τηνίων αναφορικά με τη διοργάνωση των πανελληνίων αγώνων με την επωνυμία «Τήνια» στα μέσα Αυγούστου. Συγκεκριμένα πρόκειται για το πρακτικό από τη συνεδρίαση του Ιερού Ιδρύματος Ευαγγελίστριας στις 07 Φεβρουαρίου 1895 (Μανιτάκης, 1962):

«Επί τη σημερινή συνεδριάσει της Επιτροπής του Ιερού Ναού της Ευαγγελίστριας, παρόντων των τακτικών μελών αυτής κ.κ. Ν. Αρμακόλλα, προέδρου, Νικ. Ξένου, Δημ. Βασιλικού, Νικ. Σακελλίωνος και Δημ. Ιλαρίωνος, παρόντος και του γραμματέως κ. Σ. Φωσκόλου προέβημεν εις την συζήτησιν και απόφασιν επί των εξής αντικειμένων:

Αριθ.10. Ανεγνώσθη το υπ' αριθμόν 55 της 5^{ης} τρέχοντος έγγραφον του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου δι ου αγγέλεται εις την επιτροπήν ότι το συμβούλιόν του απεφάσισεν παμψηφεί την τέλεσιν εν Τήνω γυμναστικών αγώνων την 15^{ην} Αυγούστου εκάστου έτους και ότι θέλει βοηθήση, ως πιστεύη, αδιατάκτως το Ιερόν Ίδρυμα αυτόν, προς επιτυχίαν του σκοπού του. Η επιτροπή ανέθεσεν εις τον κ. πρόεδρον (Νικ. Αρμακόλλαν) την απάντησιν επί του εγγράφου τούτου»(Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Η ύπαρξη πρακτικού από τη συνεδρίαση του Ιερού Ιδρύματος Ευαγγελίστριας στις 22 Απριλίου 1895 κάνει γνωστό πως το Ιερό Ίδρυμα αποφάσισε να διαθέσει το ποσό των 2.000 δρχ. για να ενισχυθεί η διοργάνωση των αγώνων. Αξίζει να αναφερθεί πως με

το ποσό αυτό μπορούσε να καλυφθεί το 1/5 της συνολικής δαπάνης που απαιτούνταν για την πραγματοποίηση των αγώνων, καθώς όπως ανέφερε σε συνέντευξή του στην εφημερίδα «Άστυ» τον Μάιο του 1895 ο πρόεδρος του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου Ι. Σιώρης, η συνολική προβλεπόμενη δαπάνη ανερχόταν σε 10.000 δρχ. (Μανιτάκης, 1962).

Έπειτα από δύο ημέρες ο πρόεδρος της επιτροπής του Ιερού Ιδρύματος προχώρησε στην αποστολή επιστολής προς τον Εθνικό Γυμναστικό Σύλλογο και τον πρόεδρο αυτού Λ. Μπέλλο. Σε αυτήν περιλαμβάνεται η υπόσχεση για νέα οικονομική ενίσχυση, η οποία όμως συνδέεται με την προσέλευση των πριγκήπων. Αν και είναι άγνωστο εάν δόθηκε το συμπληρωματικό αυτό ποσό, είναι δεδομένο πως το ίδρυμα συνέδραμε με αποφασιστικό τρόπο στο έργο της οργανωτικής επιτροπής (Μανιτάκης, 1962).

Στις 6 Μαΐου 1895 ο Εθνικός Γυμναστικός Σύλλογος απάντησε, ευχαριστώντας για τη χορηγία των επιπλέον 2.000 δρχ. Στην επιστολή του ανέφερε ακόμη πως ο πρίγκιπας Νικόλαος πρόκειται να προκηρύξει τους αγώνες και τα αγωνίσματα που θα λάβουν χώρα. Η επιστολή υπογράφεται από τον α.α. πρόεδρο του σωματείου Σ. Φραγκιάδη και τον γενικό γραμματέα Ι. Σιώρη (Μανιτάκης, 1962).

Στο φύλλο της 21^{ης} Μαΐου 1895 της εφημερίδας «Το Άστυ» δημοσιεύτηκε άρθρο με τίτλο: «Τα Τήνια» και υπότιτλο: «Ἡ προκήρυξις τῶν ἀγώνων. Το εἶδος των» (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002):

«Ο υπό προστατήν και επίτιμον πρόεδρον τον βασιλόπαιδα Νικόλαον Εθνικός Γυμναστικός Σύλλογος προκηρύσσει γυμναστικούς αγώνας Τα Τήνια Τελεσθησομένους την 15^{ην}, 16^{ην} και 17^{ην} προσεχούς Αυγούστου εν Τήνω. Αγωνίσματα δ'έσσονται τα εξής:

«α) Δρόμος: 1) Δρόμος απλούς (εν Ολυμπιακόν στάδιον), 2) Δίαυλος (διπλούν στάδιον), 3) Δόλιχος (12 στάδια), 4) Οπλίτης δρόμος.

β) Άλμα εις τρεις: 1) Άλμα εις πρώτην από βατήρος, 2) Άλμα εις μήκος διά κοντού από βατήρος, 3) Άλμα δια κοντού από βατήρος εις ύψος.

γ) Δισκοβολία: 1) Δίσκος (των αρχαίων), 2) Λιθάρι των μεταγενεστέρων.

δ) Αναρρίχησης: 1) *Επί ιστού*, 2) *Επί κάλω*.

ε) *Ασκήσεις*: 1) *Επί διζύγου*, 2) *Επί μονοζύγου*, 3) *Επί των κρίκων*, 4) *Επί το τραπέζιον* (εννοείται το *τραπέζιον*).

στ) *Πάλη*

ζ) *Σκοποβολή*

η) *Λεμβοδρομία*

θ) *Ποιητικοί Αγώνες*» (Λινάρδος & Δελατόλας, 2002).

Κατά τη συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Τήνου στις 20 Ιουλίου 1895, αποφασίστηκε η χορήγηση πίστωσης δρχ. 70 προς το ταμείο της διοργάνωσης των «Τηνίων». Λίγες ημέρες αργότερα, στις 5 Αυγούστου 1895, ο δήμαρχος Τήνου προχώρησε στην αποστολή επιστολής προς την Επιτροπή της Ευαγγελίστριας με την οποία ζητούσε να έρθουν σε επικοινωνία, προκειμένου να διευθετηθούν τα ζητήματα της καθαριότητας, του φωτισμού και άλλων αναγκών της πόλης εν όψει των αγώνων και της επικείμενης αυξημένης προσέλευσης επισκεπτών στο νησί (Φιλιππότης, 2007).

3.Η πραγματοποίηση των «Τηνίων»

3.1 Οι συμμετοχές

Ο χαρακτήρας των «Τηνίων» ήταν πανελλήνιος, συνεπώς έλαβαν μέρος σε αυτά αθλητές από ελληνικά αθλητικά σωματεία που είχαν την έδρα τους σε διάφορες πόλεις εντός και εκτός της Ελλάδας. Αρκετοί από τους αθλητές που συμμετείχαν διακρίθηκαν την επόμενη χρονιά στους Ολυμπιακούς Αγώνες και κάποιοι εξελίχθηκαν σε γυμναστές. Ειδικότερα, οι συμμετέχοντες προέρχονταν από την Αθήνα, τον Πειραιά, τη Σμύρνη, την Πάτρα και τη Σύρο (Μανιτάκης, 1962). Ο συνολικός αριθμός των αθλητών που έλαβαν μέρος δεν είναι απόλυτα εξακριβωμένος. Οι αριθμοί που αναφέρονται από τους απεσταλμένους των αθηναϊκών εφημερίδων είναι διαφορετικοί και αντιφάσκουν. Κατά τον Χρυσάφη το άθροισμα αυτών ήταν περίπου 99, στους οποίους όμως προστέθηκαν και πέντε ακόμη Σμυρνιοί που έλαβαν μέρος στη σκοποβολή και ήταν ερασιτέχνες αθλητές που ζούσαν στην Τήνο. Ωστόσο πριν ακόμη ξεκινήσουν οι αγώνες ο αριθμός των αθλητών μειώθηκε κατά 15% περίπου, κατόπιν αποχώρησης της αποστολής του Παναχαϊκού, έπειτα από διαφωνία που είχε με την Ελλανόδικο Επιτροπή σχετικά με τον νικητή του αγωνίσματος «Άλμα απλούν εις μήκος μετά δρόμου» (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Ο αριθμός αυτών ανά αθλητικό σωματείο παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα:

Πόλη	Αθλητικό σωματείο	Αριθμός αθλητών
Αθήνα	Εθνικός Γυμναστικός Σύλλογος	25
	Πανελλήνιος Γυμναστικός Σύλλογος	10
Πειραιάς	Όμιλος Πεζοπόρων Πειραιώς	8
	Όμιλος Ερετών	30 κωπηλάτες στο σύνολο μαζί με τον Όμιλο Ερετών

		Σύρου
Σμύρνη	Γυμνάσιον	3
	Ορφεύς	2
Πάτρα	Παναχαϊκός Γυμναστικός Σύλλογος	17
	Γυμναστική Εταιρεία Πατρών	9
Σύρος	Όμιλος Ερμούπολης	30 κωπηλάτες στο σύνολο μαζί με τον Όμιλο Ερετών Πειραιά.

Πίνακας 3.1: Συμμετοχές αθλητών

3.2 Αθλήματα

Κατά τη διάρκεια των «Τηνίων» πραγματοποιήθηκαν 23 αγωνίσματα, που περιλαμβάνονταν στα δημοφιλή αθλήματα της εποχής. Σύμφωνα με τους Λινάρδο και Δελατόλα (2002), τα αγωνίσματα ήταν τα εξής:

- Στίβος: δρόμοι (100, 400 ή διάυλος, 1500 ή δόλιχος), ρίψεις (δίσκος, σφαίρα, λιθοβολία), άλματα (μήκος, τριπλούν, επί κοντώ)
- Γυμναστική: μονόζυγο, δίζυγο, εφελτήριο απλού άλματος και διπλού άλματος, κρίκοι, τραπέζιον
- Αναρρίχηση: επί κάλω, επί ιστού
- Ελληνορωμαϊκή πάλη
- Άρση βαρών: αλτήρος με ένα χέρι, αμφίσφαιρου με δυο χέρια
- Κολύμβηση: 500μ, 1.000μ. και 1.500μ
- Σκοποβολή: βολή γκρα από 200μ.
- Κωπηλασία: αγώνας λέμβων λιμένος 300 μ.

«Διπλωματική Εργασία»

3.3 Προτεινόμενο πρόγραμμα αγώνων

Σύμφωνα με τους Λινάρδο και Δελατόλλα (2002) στο πρόγραμμα των αγώνων που γνωστοποιήθηκε περιλαμβανόταν δύο αγωνίσματα για την πρώτη ημέρα, ο δρόμος και το άλμα. Για τη δεύτερη ημέρα των αγώνων προβλεπόταν η υλοποίηση τεσσάρων αθλημάτων και πιο συγκεκριμένα δισκοβολία, πάλη, άρση βαρών και ασκήσεις (μονόζυγο, κρίκοι κ.α.). Τέλος, για την τρίτη ημέρα είχε προγραμματιστεί η υλοποίηση λεμβοδρομίας, κολυμβητικών αγώνων και σκοποβολής. Το πρόγραμμα αυτό είχε προταθεί από την οργανωτική επιτροπή.

Το παραπάνω ήταν ένα φιλόδοξο πρόγραμμα, το οποίο ήταν ανέφικτο να ακολουθηθεί. Πέρα από τον μεγάλο αριθμό αγώνων που περιελάμβανε, οι καιρικές συνθήκες έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του τελικού προγράμματος (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002). Οι αγώνες έλαβαν χώρα στο στάδιο της Τήνου, το οποίο δημιουργήθηκε από την αρχή. Αυτό βρισκόταν στην περιοχή της Αγίας Παρασκευής, σε κοντινή απόσταση από την εκκλησία της Παναγίας, αλλά και την πόλη. Ορισμένες πηγές αναφέρουν όμως ως τοποθεσία την περιοχή Πασά Ακρωτήρι, ωστόσο αυτές δεν κρίνονται ως ακριβείς (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002; Χρυσάφης, 1930).

3.4 Ημέρες αγώνων

3.4.1 Πρώτη ημέρα αγώνων

Η πρώτη μέρα των Τηνίων ήταν η 15^η Αυγούστου 1895. Όπως αναφέρει ο Χρυσάφης(1930) οι γιορτές ξεκίνησαν αμέσως μετά την ολοκλήρωση της λειτουργίας της 15^{ης} Αυγούστου, κατά τη διάρκεια της οποίας πραγματοποιήθηκε κατανυκτική λιτανεία και περιφορά της θαυματουργού εικόνας της Ευαγγελίστριας. Για να αποδώσουν τιμή, οι αθλητές φορούσαν τις στολές τους και βρίσκονταν εκατέρωθεν των αγημάτων του στόλου. Έπειτα από τη δέηση, ακολούθησαν ψαλμωδίες στην πλατεία, η εικόνα της Παναγίας επέστρεψε στον Ιερό Ναό και έληξε η θρησκευτική εορτή (Αμιραλής, 1996).

Στις 4 το απόγευμα περίπου άρχισαν οι αγώνες. Το στάδιο είχε διακοσμηθεί με σημαίες, πολύχρωμα σήματα, στεφάνια και δάφνες. Είχε προηγηθεί η παρέλαση των

αθλητών, οι οποίοι φορούσαν αγωνιστικές στολές και ο λόγος του προέδρου του Εθνικού Λουκά Μπέλλου, ο οποίος αναφέρθηκε στην εθνική και πατριωτική σημασία των «Τηνίων». Ακολούθησε ο λόγος του Υπουργού Ναυτικών Ν. Λεβίδη, που κήρυξε την έναρξη των αγώνων (Γιάτσης, 2000).

Κατά τη διάρκεια της πρώτης ημέρας τα αθλήματα που έλαβαν χώρα ήταν τα εξής: Άλμα απλούν-εις μήκος μετά δρόμου, Δρόμος 100μ, Πήδημα (άλμα) τριπλούν, Αναρρίχηση σε ιστό, Άρση βαρών και Πάλη. Το πρώτο αγώνισμα του προγράμματος ήταν το Άλμα απλούν-εις μήκος μετά δρόμου. Καλύτερη επίδοση ήταν αυτή του Α. Σκαλτσογιάννη, ο οποίος ήταν πρωταθλητής του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου. Στη δεύτερη θέση βρέθηκε ο Ελληνογάλλος Α. Τουφερός, αθλητής του Παναχαϊκού. Το αποτέλεσμα αυτό αμφισβητήθηκε από τον προπονητή του Παναχαϊκού, με αποτέλεσμα να αποσυρθούν από τους αγώνες όλοι οι αθλητές του πατραϊκού σωματείου, εκφράζοντας έτσι τη δυσαρέσκειά τους για την Ελλανόδικο Επιτροπή. Έτσι, όλη η αποστολή επέστρεψε άμεσα στην Πάτρα (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002). Για το ίδιο αγώνισμα ο Χρυσάφης (1930) ανέφερε πως δεύτερος ήταν ο Πατρινός καθηγητής γυμναστικής, Αθανασίου. Το γεγονός αυτό σχολιάστηκε στις τοπικές εφημερίδες της περιοχής. Συγκεκριμένα αναφέρεται σε δημοσίευμα της τοπικής εφημερίδας «Η ΗΧΩ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ» στις 18 Αυγούστου 1895:

«Ημεῖς ὅπως και οἱ ἄλλοι θεαταὶ δεν ἠδυνήθημεν να ἀντιληφθῶμεν σαφῶς τὰ πράγματα. Ἀλλὰ δεν ἀμφινάλλομεν ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ ὀρθῶς ἐκρίνε. Ἀλλ' ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Παναχαϊκοῦ Πατρῶν ἠμφισβήτησε τὸ πρᾶγμα ἰσχυριζόμενος ὅτι πρῶτος ἦλθεν ὁ ἐκ τοῦ Παναχαϊκοῦ κ. Ν. Αθανασίου και ζητεῖ να ἐπιβάλῃ τὴν γνώμην τοῦ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν. Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὴ δεν ἐγίνε δεκτὴ, οἱ τοῦ Παναχαϊκοῦ ἀθληταὶ ἀποχώρησαν και ἀπελθόν, μάλιστα, ἐκ Τήνου, κακῶς δράζαντες νομιζόμενῃ».

Στο αγώνισμα του δρόμου 1000 μέτρων συμμετείχαν οκτώ «σπρίντερ» εκείνης της εποχής. Για πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκε πυροβολισμός για την εκκίνηση «*προς μεγάλην κατάπληξιν τῶν θεατῶν*» όπως αναφέρθηκε. Οι δρομεῖς ξεκινούσαν ο ένας πλάι στον άλλο και δεν υπήρχαν ἑξὶ ἢ οκτὼ διάδρομοι. Σε αὐτὸ νικητὴς ἦταν ὁ δημοφιλὴς ἀθλητὴς τῆς Σμύρνης Κ. Μουράτης ἀπὸ τὸ ἀθλητικὸ σωματεῖο τοῦ Ορφέως Σμύρνης, που τὴν ἐπόμενη χρονιά συμμετείχε στους Ολυμπιακοὺς ἀγῶνες ὡς ἀθλητὴς τῆς Λέσχης Κυνηγῶν Σμύρνης. Στὴ δεύτερη θέση κατατάχθηκε ὁ Γ. Μασσῶν, που ἦταν ἤδη γνωστὸς ἀπὸ ἀγῶνες που εἶχε πραγματοποιήσει ὁ «Διπλωματικὴ Εργασία»

Πανελλήνιος. Στην επόμενη θέση βρέθηκε ο Α. Τουφερός που επίσης ήταν αθλητής του Πανελληνίου. Άλλοι αθλητές που έλαβαν μέρος ήταν ο Α. Σκαλτσογιάννης από τον Ε.Γ.Σ., ο Δ. Γολέμης από τον Ε.Γ.Σ., ο Κονταρίνης της Γ.Ε. Πατρών και οι Κονταξόπουλος και Χριστογιαννόπουλος από το Γυμνάσιον Σμύρνης. Σύμφωνα με την εφημερίδα «Πρόνοια» ο χρόνος του Μουράτη ήταν 14 δευτερόλεπτα (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Στο αγώνισμα του τριπλούν προέκυψε διαφωνία αναφορικά με τον πρώτο νικητή. Ο Χρυσάφης(1930) αναφέρει πως την πρώτη θέση μοιράστηκαν ο Γ. Τσίτας που προερχόταν από τον Πανελλήνιο και ο Α. Τουφερός από τον Πανελλήνιο Γυμναστικό Σύλλογο. Ωστόσο, η εφημερίδα «Άστυ», που είχε αναλάβει τη συστηματική παρακολούθηση των «Τηνίων», αναφέρει πως η θέση αυτή ανήκει στον Γ. Τσίτα. Το ίδιο αναφέρουν και οι εφημερίδες «Εφημερίς» και «Ακρόπολις». Στη τρίτη θέση βρέθηκε ο Μουράτης, αθλητής του Ορφέα και ακολούθησαν οι Α. Σκαλτσογιάννης και Ε. Ξυδιάς, αθλητές του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002). Όπως αναφέρεται, την εποχή εκείνη συνηθιζόταν να επιδίδονται οι αθλητές σε διαφορετικά αθλήματα. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Γ. Τσίτα, αθλητή του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου, που εκτός από αθλητής του στίβου ήταν επίσης δεινός παλαιστής (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Αναφορικά με το άθλημα της αναρρίχησης στον ιστό που έλαβε χώρα την πρώτη ημέρα, αναφέρεται πως πρωτοεμφανίστηκε στις Ζάππειες Ολυμπιάδες και ήταν γνωστό στην Ελλάδα. Στη πρώτη θέση βρέθηκε ο Κ. Βρανάκης από τον Εθνικό Γυμναστικό Σύλλογο, ο οποίος έφτασε στα 12 μέτρα ύψος σε χρόνο 32''. Στη δεύτερη θέση βρέθηκε ο Ι. Βάρφης, αθλητής επίσης από τον ίδιο σύλλογο, που έφτασε στο ίδιο ύψος, αλλά σε χρόνο 33'' (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Στο άθλημα της άρσης βαρών έλαβαν χώρα δύο αγωνίσματα. Αυτά ήταν τα εξής: «αλτήρος με ένα χέρι» και «αμφίσφαιρου με δυο χέρια». Και στις δύο μορφές αυτού στη πρώτη θέση βρέθηκε ο Σ. Βερσής. Ήταν δεκαεννέα ετών, αθλητής που Πανελληνίου και χαρακτηριζόταν από θαυμάσια σωματική διάπλαση. Κατάφερε να σηκώσει βάρος 55 οκάδων δώδεκα φορές και με το ένα χέρι «αλτήρα», που είχε βάρος 35 οκάδες επτά φορές. Στη δεύτερη θέση της άρσης βαρών μ' ένα χέρι βρέθηκε ο Α. Νικολόπουλος του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου και στην τρίτη ο Γ. Τσίτας. Στη δοκιμασία με τα δύο χέρια δεύτερος κατάφερε να βγει ο Χ. Δουβανάς από τη «Διπλωματική Εργασία»

Γυμναστική Εταιρεία Πατρών και τρίτος ο Σ. Οικονόμου από τον Εθνικό Γυμναστικό Σύλλογο. Επιπλέον, σε αυτό το αγώνισμα έλαβαν μέρος οι Σεφερλής και Κονταξόπουλος από αθλητικά σωματεία της Πάτρας και Σμύρνης αντίστοιχα, ωστόσο αγνοούνται οι επιδόσεις τους (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Στο άθλημα της ελληνορωμαϊκής πάλης κατά τον Χρυσάφη, η σειρά με την οποία διακρίθηκαν οι αθλητές ήταν η εξής: Κ. Τσίτας αθλητής του Πανελληνίου, Γ. Τσίτας αθλητής

του Πανελληνίου², ενώ ισόπαλοι ήταν οι Ι. Γιαννούλης, αθλητής του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου και ο Μ. Γούσκος, αθλητής του Πανελληνίου (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

3.4.2 Δεύτερη ημέρα αγώνων

Κατά τη δεύτερη ημέρα των αγώνων, τη 16^η Αυγούστου 1895, οι αγώνες που πραγματοποιήθηκαν αφορούσαν τα εξής αθλήματα: άλμα με κοντόν, δισκοβολία, σφαιροβολία, αναρρίχηση σε σχοινί, μονόζυγο, δίζυγο, κρίκοι και τραπέζιο. Ειδικότερα, το άλμα με κοντό χαρακτηρίστηκε θεαματικό και δύσκολο με λίγες συμμετοχές. Στη πρώτη θέση βρέθηκε ο Ι. Γιαννούλης, στη δεύτερη ο Ε. Ξυδιάς και οι δύο αθλητές του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Στους αγώνες της δισκοβολίας διακρίθηκε ο Μ. Γούσκος, αθλητής του Πανελληνίου, ο οποίος έριξε βολή 30 μέτρων. Όπως γράφτηκε, χρησιμοποιήθηκε κανονική σφαίρα και όχι ξύλινη, το βάρος της οποίας ήταν πέντε οκάδες. Στη δεύτερη θέση βρέθηκε ο Γ. Τσίτας, αθλητής του Πανελληνίου και στη τρίτη ο Π. Ηλιάκης, αθλητής του Εθνικού. Ο τελευταίος σε εφημερίδα χαρακτηρίστηκε ως «Τσικλητήρας των Πατρών» (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

---

²Για τα αδέλφια Τσίτα γράφεται πως ήταν καλοί παλαιστές και συνάμα γραφικοί επαγγελματίες. Διατηρούσαν δικό τους κατάστημα αρτοποιίας επί της οδού Πανεπιστημίου, το οποίο βρισκόταν σε λειτουργία έως πριν περίπου τριάντα χρόνια. Ο Γιώργος επίσης ήταν και ταχυδακτυλουργός, ο οποίος εξαφάνιζε τα χρήματα που είχαν οι πελάτες τους (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Στο άθλημα της σφαιροβολίας διακρίθηκε και πάλι ο Μ. Γούσκος με βολή 11.09μ. Την επόμενη χρονιά στους Ολυμπιακούς Αγώνες κατέκτησε τη δεύτερη θέση. Οι επόμενες καλύτερες επιδόσεις σημειώθηκαν από τους Α. Νικολόπουλο και Ι. Θεοδωρογεωργάκη, που ήταν και οι δύο γυμναστές. Στην τέταρτη θέση βρέθηκε ο αθλητής Μαγιόπουλος, όπως ανέφερε η εφημερίδα «Άστυ» (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Το επόμενο άθλημα, η αναρρίχηση επί κάλω, δηλαδή σε σχοινί, έχει και αυτό τις ρίζες του στα Ολύμπια. Ακόμη, είναι γνωστό πως συμπεριλήφθη για μία και μοναδική φορά στο πρόγραμμα των Ολυμπιακών Αγώνων το 1896. Κατά τη διάρκεια των Τηνίων στη πρώτη θέση βρέθηκε ο Ι. Περσάκης, αθλητής του Πανελληνίου. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε στην εφημερίδα «Άστυ»:

«ανήλθεν μετά ταχύτητος και κανικότητος γυμναστικής εις σχοινίον ύψους 12 μέτρων εν διαστήματι 16 δευτερολέπτων της ώρας»(Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Τη δεύτερη θέση κατέκτησε ο Ι. Καλαμαράς, αθλητής του Εθνικού που κατέβηκε από τον ιστό με το κεφάλι προς τα κάτω και κρατούμενος μόνο με τα πόδια (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Στο μονόζυγο πρώτος ήταν ο Κ. Μητρόπουλος, αθλητής του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου, που εκτέλεσε ποικίλες ασκήσεις και προκάλεσε το θαυμασμό αλλά και τα συγχαρητήρια όσων ήταν παρόντες. Στη δεύτερη θέση βρέθηκε ο Α. Τσικλητήρας, αθλητής της Γυμναστικής Εταιρείας Πατρών. Τέλος, τη τρίτη θέση κατέκτησε ο Μ. Βρανάς, αθλητής του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Στο δίζυγο καλύτερη επίδοση σημείωσε ο Ι. Μητρόπουλος, 21 έτους, αθλητής του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου. Τη δεύτερη θέση κατέκτησε ο Α. Σκαλτσογιάννης, αθλητής του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου. Την τρίτη θέση μοιράστηκαν οι αθλητές Ι. Κονταξόπουλος από τον Ορφέα Σμύρνης, ο Φ. Καρβελάς από τον Εθνικό και ο Α. Κόκκινος επίσης από τον Εθνικό (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Στο άθλημα των κρίκων έλαβαν μέρος τρεις γυμναστές. Στη πρώτη θέση βρέθηκε ο Π. Περσάκης, αθλητής του Πανελληνίου. Τη δεύτερη θέση κατέκτησε ο Ι. Μητρόπουλος και ο Α. Κόκκινος, που προερχόταν από τον Εθνικό. Τέλος, στο άθλημα «τραπέζιον» νίκησε ο Κ. Μητρόπουλος που είχε νικήσει και στο μονόζυγο.

Δεύτερος ήταν ο Α. Σκαλτσογιάννης και τρίτος ο Δ. Γολέμης, αθλητές και οι δύο του Εθνικού (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Σε δημοσίευσμά της η εφημερίδα «Το Άστυ» στις 21 Αυγούστου 1895, για τη δεύτερη ημέρα των αγώνων αναφέρεται πως αυτοί πραγματοποιήθηκαν υπό συνθήκες δυνατού ανέμου, ο οποίος έκανε αδύνατη τη παραμονή των θεατών. Αρκετά από τα καθίσματα, στύλοι και πόρτες έπεσαν. Οι αγώνες κατάφεραν να πραγματοποιηθούν χάρη στα μέτρα που είχαν ληφθεί από τον επιτροπή και τους υπεύθυνους της διοργάνωσης, του Αποστολοπούλου και του Βλαστού (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

3.4.3 Τρίτη ημέρα αγώνων

Οι αγώνες της τρίτης ημέρας πραγματοποιήθηκαν το πρωί με την ελπίδα ότι δεν θα υπήρχε δυνατός άνεμος, όπως αυτός της προηγούμενης ημέρας. Ωστόσο, ο άνεμος ήταν σφοδρότερος. Οι αγώνες που τελέστηκαν την ημέρα αυτή ήταν οι εξής: εφαιτηρίου δι' απλού και διπλού άλματος, δρόμος 400μ. και 1.500μ., κολύμβηση, λεμβοδρομίες και σκοποβολή (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Στον αγώνα εφαιτηρίου δι' απλού άλματος κέρδισε ο Π. Κιρκίνης. Στη δεύτερη θέση βρέθηκε ο Α. Σκαλτσογιάννης και στην τρίτη ισοβάθμησαν οι Μ. Βρανάς και Κ. Τσικλητήρας. Εκτός από τον τελευταίο αθλητή που ανήκε σε αθλητικό σωματείο της Πάτρας, οι υπόλοιποι ήταν αθλητές του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου. Στο εφαιτήριο διπλού άλματος διακρίθηκαν οι Α. Σκαλτσογιάννης και ο ένας αδερφός Τσίτας, χωρίς να προσδιορίζεται ποιος από τους δύο (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Στο αγώνισμα δρόμου 1.500 μέτρων συμμετείχαν εννέα αθλητές, που έκαναν δώδεκα φορές το μήκος του σταδίου. Τη πρώτη θέση σε αυτό έλαβε ο Δ. Τομπρώφ, τη δεύτερη ο Χριστογιαννόπουλος (ο Χρυσάφης τον αναφέρει ως Χριστογιαννάκη) και την τρίτη οι Λαζαρόπουλος και Κονταξόπουλος. Οι παραπάνω αθλητές προέρχονταν από τα σωματεία της Σμύρνης Ορφέα και Γυμνάσιο (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Στην εφημερίδα «Ακρόπολις» αναφέρεται πως η τρίτη ημέρα ξεκίνησε το πρωί με τους αγώνες της κολύμβησης και τελείωσε το μεσημέρι με τον αρχαιότερο αγώνα, το δόλιχον, με τη νίκη των Τομπρώφ και Χριστογιαννάκη. Οι αθλητές διένυσαν 1.800μ εντός του σταδίου σε χρονικό διάστημα 15'. Ο Μασσών κατέκτησε την τρίτη θέση σε διάστημα 23'. Σύμφωνα με άλλες μαρτυρίες ο χρόνος του ήταν 25. Διαπιστώνονται

αντιφάσεις και ασάφειες στις περιγραφές που κάνουν οι απεσταλμένοι, που οφείλονται στην οργανωτική αρρυθμία και την απειρία των Αθηναίων δημοσιογράφων που ήταν γενικής δημοσιογραφίας και δε διέθεταν εξειδίκευση. Μάλιστα ο Κονδυλάκης αναφέρει σε τηλεγράφημά του πως επιφυλάσσεται να γράψει για τους νικητές, καθώς τα πράγματα είναι λίγο ασαφή. Αυτό δεν αφορά μόνο το συγκεκριμένο άθλημα, αλλά και άλλα (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Η πραγματοποίηση των αθλημάτων της κολύμβησης και της κωπηλασίας (λεμβοδρομία) αντιμετώπισε προβλήματα λόγω της θαλασσοταραχής. Ειδικότερα, όπως αναφέρεται, οι όμιλοι από τον Πειραιά και τη Σύρο είχαν ήδη μεταφέρει τα αγωνιστικά τους σκάφη στην Τήνο. Ωστόσο, το βράδυ από την 15^η προς 16^η Αυγούστου επικράτησε πρωτοφανής για το νησί θαλασσοταραχή, η οποία κατέστρεψε τη διακόσμηση του σταδίου και οδήγησε στη ματαίωση της λεμβοδρομίας με τα ελαφρά και λεπτά σκάφη. Προκειμένου να μην ματαιωθεί εξ ολοκλήρου ο αγώνας καταρτίστηκαν πρόχειρα τρία πληρώματα που αποτελούνταν από αθλητές των συλλόγων Πανελληνίου, Εθνικού και Γυμναστικής Εταιρείας. Αυτά μπήκαν σε μεγάλα και βαριά σκάφη και αγωνίστηκαν σε απόσταση 300 περίπου μέτρων. Στον αυτοσχέδιο αυτόν αγώνα πρώτη τερμάτισε η λέμβος του Εθνικού στην οποία πηδαλιούχος ήταν ο Χρυσάφης. Δεύτερη η λέμβος του Πανελληνίου και τρίτη αυτή της Γυμναστικής Εταιρείας (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002; Χρυσάφης, 1930).

Ακόμη, παρά τις δυσκολίες που είχαν προκύψει, πραγματοποιήθηκαν αγώνες κολύμβησης στους οποίους πρωταγωνίστησαν οι κολυμβητές από τη Γυμναστική Εταιρεία Πατρών. Όπως αναφέρεται, ο κόσμος που συγκεντρώθηκε για να παρακολουθήσει τους αγώνες κολύμβησης ήταν πολύς. Το τέρμα αυτών ήταν το άκρο του αριστερού βραχίονα του λιμανιού. Συμμετείχαν έξι διακεκριμένοι κολυμβητές, τους οποίους παρακολουθούσε μια λέμβος με επιβαίνοντες τα μέλη της ελλανοδίκου επιτροπής και τον ιατρό που είχε οριστεί για τους αγώνες. Πρώτος τερμάτισε ο πατρινός κολυμβητής Α. Πεπανός και ακολούθησαν οι Σ. Ξενόπουλος και Δουβάνας, πάλι από την Πάτρα. Ο πρώτος κολύμβησε απόσταση 1.000μ σε 38', παρά τη τρικυμία που επικρατούσε (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

Κατά τη διάρκεια των «Τηνίων» πραγματοποιήθηκε μόνο ένας αγώνας σκοποβολής με βολή γκρα εξ αποστάσεως 200 μέτρων. Το όπλο αυτό ήταν το στρατιωτικό όπλο της εποχής εκείνης. Σε αυτόν συμμετείχαν είκοσι περίπου σκοπευτές, ανάμεσα στους «Διπλωματική Εργασία»

οποίους ήταν και Τήνιοι. Αυτοί συγκέντρωσαν τους ίδιους βαθμούς με τον Ι. Χρυσάφη και τον Ι. Ζερβομπεάκο από τη Σπάρτη (Λινάρδος&Δελατόλας, 2002).

4. Θεωρίες για τη μνήμη

4.1 Οι σπουδές μνήμης

Σύμφωνα με τον Μωρίς Αλμπβάκς (Maurice Halbwachs), η μνήμη δεν είναι ατομική, είναι κοινωνική και αφορά στο παρόν και όχι στο παρελθόν. Όπως αναφέρει ο ίδιος, η ανάμνηση ορίζεται ως *«η ανακατασκευή του παρελθόντος με τη βοήθεια δεδομένων που δανειζόμαστε από το παρόν, ανακατασκευή την οποία έχουν προετοιμάσει άλλες ανακατασκευές που έχουν δημιουργηθεί σε προηγούμενες εποχές και απ' όπου η εικόνα του παρελθόντος έχει προκύψει ήδη παραλλαγμένη»*(Halbwachs, 2013).

Ο Γιαν Άσμαν (Jan Assmann) προχώρησε στη διάκριση της συλλογικής μνήμης σε επικοινωνιακή και πολιτισμική μνήμη. Η πρώτη αφορά σε αυτό που ονομάζεται «κοινωνική μνήμη», ενώ η δεύτερη αφορά στη μνήμη που μεταβιβάζεται μέσα από την επαναληπτική χρήση κειμένων, εικόνων και τελετουργιών, σε μεγαλύτερο βάθος χρόνου (Άσμαν, 2017). Από τη μεριά του, ο Πολ Κόνερτον (Paul Connerton) εισήγαγε την έννοια της «ενσώματης μνήμης», που παραπέμπει στη διαδικασία μεταβίβασης της συλλογικής μνήμης μέσω ενσώματων τελετών (Connerton, 1990). Επίσης, ο ρόλος της μνήμης ως προς τη δημιουργία της εθνικής ταυτότητας είναι ένα άλλο πεδίο, για το οποίο κάνουν αναφορές αρκετοί ιστορικοί, όπως για παράδειγμα ο Άντονι Σμιθ (Antony Smith), ο Πιερ Νορά (Pierre Nora) και ο Έρικ Χόμπσμπουμ (Eric Hobsbawm).

Όπως υποστηρίζει ο Άντονι Σμιθ, η μνήμη είναι βασικό στοιχείο διαμόρφωσης της εθνικής ταυτότητας. Προσθέτει πως η συλλογική πολιτισμική ταυτότητα δομείται σύμφωνα με την αίσθηση της συνέχειας των διαδόχων γενεών, τις κοινές μνήμες που έχουν οι άνθρωποι και την αποδοχή κάποιων αντιλήψεων που είναι κοινές (Smith, 2000). Οι Έρικ Χόμπσμπουμ (Eric Hobsbawm) και Τέρενς Ρέιντζερ (Terence Ranger) προχώρησαν στην εισαγωγή της έννοιας της «επινοημένης παράδοσης». Αυτή αναφέρεται στις αναπαραστάσεις αλλά και τις τελετές που διαθέτουν αναμνηστική λειτουργία και συνέβαλαν (και συμβάλλουν) στην κατασκευή εθνικών παραδόσεων (Hobsbawm & Ranger, 1983). Ο Πιερ Νορά χρησιμοποίησε την έννοια «τόποι μνήμης», που συνδέεται με τελετουργίες, συμβάλλοντας στη συγκρότηση των κοινοτήτων. Στους «τόπους μνήμης» μπορούν να συμπεριληφθούν τα μνημεία, τα κείμενα, οι τελετές κλπ. (Nora, 1989).

«Διπλωματική Εργασία»

4.1.1 Συλλογική μνήμη

Η συλλογική μνήμη δεν αποτελεί παγιωμένη μνήμη, αντιθέτως είναι μία διαδικασία συνεχώς ενεργή και μεταβαλλόμενη από τις συλλογικές πρακτικές. Συντελείται σε δημόσιο χώρο μέσα από την επικοινωνία της ατομικής μνήμης που διατηρούν τα μέλη της κοινωνίας ή μιας συγκεκριμένης κοινότητας (Traverso, 2016).

Η συλλογική μνήμη δεν αποτελεί άθροισμα ή μέσο όρο των μνημών που διατηρούν τα μέλη μίας κοινότητας και επιπλέον δεν μπορεί να επιβληθεί απ' τους κοινωνικούς θεσμούς μέσω απαίτησης συμμόρφωσης όλων των μελών της κοινωνίας ή της κοινότητας (Σαλβάνου, 2018). Πρόκειται για νέο αφήγημα που προκύπτει απ' τη δυναμική της σύνθεσής τους, τη διαδικασία δηλαδή της συνδιαμόρφωσης (Σαλβάνου, 2021). Έχει την ιδιότητα αντικατοπτρισμού της παράδοσης και της κυρίαρχης ιδεολογίας, στοχεύοντας στην ενδυνάμωση της συλλογικής ταυτότητας. Έτσι επικεντρώνεται στις κοινές δράσεις ενθύμησης, που βρίσκονται σε συνάφεια με την ταυτότητα κάποιας κοινότητας μικρής σε έκταση ή μεγάλης κοινωνικής συγκρότησης (Παπανδρέου, 2018).

Ο Halbwachs (2013) υποστηρίζει πως η συλλογική μνήμη μπορεί να επιβιώσει στο χρόνο και κατά συνέπεια μεταφέρεται από γενιά σε γενιά, ακόμη και στις περιπτώσεις έκλειψης των ατομικών μνημών (Σαλβάνου, 2021). Για τον Assmann (1995) η συλλογική μνήμη διαρκεί περίπου τρεις γενιές και μπορεί να διαφοροποιηθεί απ' τη θεσμική ή τη πολιτισμική μνήμη, καθώς δεν είναι θεσμοθετημένη και επίσημη και θεσμοθετημένη, κατά συνέπεια δεν συνδέεται με αναμνηστικές τελετές. Επιπλέον, χαρακτηρίζεται από ελεύθερη έκφραση στο πλαίσιο της καθημερινότητας των μελών μίας κοινότητας (Παπανδρέου, 2018). Για τον Traverso (2016) ο όρος κοινότητα χαρακτηρίζεται από οργανωτική και ιεραρχική βάση. Στην περίπτωση όμως που πάψει να υφίσταται η κοινότητα, κλονίζονται οι προϋποθέσεις συγκρότησης συλλογικής μνήμης και προκύπτουν κενά στο συλλογικό αφήγημα.

Ο Andre Leroi Gourhan, όπως αναφέρει ο LeGoff (1998) υποστήριξε πως η συλλογική μνήμη μπορεί να διαιρεθεί σε πέντε περιόδους. Η πρώτη είναι αυτή της προφορικής μετάδοσης, η δεύτερη της γραπτής μετάδοσης με τη χρήση πινάκων ή δεικτών, η τρίτη περιλαμβάνει τα απλά δελτία, η τέταρτη τη μηχανογραφία και τέλος, η πέμπτη την ηλεκτρική σειριοποίηση. Ο Paul Ricoeur υποστηρίζει πως η συλλογική μνήμη αναφέρεται στο παρελθόν που δεν υπάρχει πλέον, είναι το παρόν του «Διπλωματική Εργασία»

παρελθόντος, για το οποίο τα άτομα αλλά και οι κοινωνίες διατηρούν την ενθύμηση. Διαπιστώνει πως οι μνήμες μπορούν να κατασκευαστούν σε μεγάλο βαθμό απ' το παρόν (Μαντόγλου, 2010).

Ο Γουίντερ (Winter), όπως αναφέρουν οι Olick και Robbins (1998) προχώρησε στην αντικατάσταση του όρου «συλλογική μνήμη» με την «κοινωνική μνημόνευση». Όπως υποστηρίζει ο δεύτερος, μπορεί να αποτυπώσει τη διαρκώς ενεργή διάσταση αλλά και τη δυναμικότητα που έχει η μνήμη σε σχέση με τη στατικότητα. Η Μπούσχοτεν από την άλλη, επισημαίνει την παθητικότητα που έχει η κοινωνική μνήμη, καθώς περιορίζεται στην παθητική ενσωμάτωση των μηνυμάτων, που προκύπτουν απ' το εξωτερικό περιβάλλον (Δρουμπούκη, 2014).

Η Παπανδρέου (2015) υποστηρίζει πως η κοινωνική μνήμη συμβάλλει στη δημιουργία κοινωνικών αναπαραστάσεων του παρελθόντος. Μπορεί να εφεύρει και να δημιουργήσει ομοιότητες ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν, αξιοποιώντας το συναίσθημα ως κινητήριο μοχλό και μυθοποιώντας το παρελθόν. Ως αποτέλεσμα εξασφαλίζεται το αίσθημα της συνέχειας αλλά και της ταυτότητας των κοινωνικών ομάδων.

Ο Connerton υποστηρίζει πως η κοινωνική μνήμη μπορεί να αναπτυχθεί, διαμορφωθεί και καλλιεργηθεί μέσα από τις αναμνηστικές τελετές, που χαρακτηρίζονται από τρεις διαστάσεις. Αναλυτικότερα, η πρώτη της ψυχαναλυτικής διάστασης αποτελεί μορφή συμβολικής αναπαράστασης. Η δεύτερη αναφέρεται στη συμμετοχική διάσταση των τελετών και μπορεί να αναδειχτεί μέσα από τη συμμετοχής ηλικιωμένων ατόμων που βίωσαν το τραυματικό γεγονός, στο πλαίσιο κάποιας αναμνησιακής τελετής. Τέλος, η τελευταία διάσταση αναφέρεται στην επανατοποθέτηση των τελετουργιών στα ιστορικά συγκείμενα τους αλλά και τις ιστορικές διαστάσεις τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα θεατρικά δράματα και οι λαμπαδηδρομίες (Παπανδρέου, 2015).

Ο αθλητισμός έχει τη δυνατότητα να μετατρέψει ένα γεγονός σε ιστορικό γεγονός επιτόπου. Συχνά κάποιο αθλητικό γεγονός μετατρέπεται σε ένα γεγονός με ευρεία πολιτιστική και ιδιαίτερα εθνική σημασία. Η ιστορικότητα μπορεί να σχετίζεται με τη σύγκριση με προηγούμενα γεγονότα, από την άλλη όμως η συνεχής σύγκριση εγγυάται πως οι ιστορικές στιγμές του παρελθόντος θα αναφέρονται επαναλαμβανόμενα και έτσι θα διατηρούνται στη μνήμη. Αυτά καθιστούν τα «Διπλωματική Εργασία»

αθλητικά γεγονότα ιδιαίτερα αξιόπιστα και ελκυστικά στοιχεία της εθνικής ιστορίας και της μνήμης (Stauff, 2019).

Οι Phillips (2006) και Booth (2005) επίσης υποστηρίζουν πως οι αθλητικές διοργανώσεις συμβάλλουν στη δημιουργία της μνήμης και παραμένουν ως μέρη της εθνικής ιστορίας. Η επίκληση της εθνικής ταυτότητας προσθέτει νομιμότητα και κίνητρο στα αθλήματα και, ταυτόχρονα εξασφαλίζει την επαναλαμβανόμενη αναπαράσταση αλλά και ενσάρκωση της μνήμης (Assmann, 2011).

Ο Remijsen (2015) υποστηρίζει πως η συμβολή του αγωνιστικού αθλητισμού στην ιστορία και τη μνήμη γίνεται εμφανής στην περίπτωση των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων, που ήταν οι σημαντικότεροι και μακροβιότεροι αγώνες. Οι περισσότερες από τις αντίστοιχες εκδηλώσεις που διοργανώθηκαν αποσκοπούσαν στη θρησκευτική και δημόσια προβολή και ακολούθησαν συγκεκριμένο πρόγραμμα. Σύμφωνα με τον Werron (2010) τέτοιου είδους εκδηλώσεις που περιλαμβάνουν τακτικές και επομένως συγκρίσιμες (και πιθανώς αξιοσημείωτες) παραστάσεις και μπορούν να συμβάλλουν στην ανάδυση αλλά και την παγκόσμια διάδοση των αγωνιστικών αθλημάτων.

Συνεπώς κάθε είδους αθλητικές οργανώσεις που συνδυάζουν πολλαπλούς αγώνες και υλοποιούνται σε τακτά χρονικά διαστήματα συμβάλλουν στη διατήρηση της κυκλικής σειράς συγκρίσιμων γεγονότων. Ακόμη, οι τακτικά οργανωμένες και τυποποιημένες εκδηλώσεις γίνονται αντικείμενο συνεχούς και δημόσιας παρατήρησης και συζήτησης. Οι πίνακες πρωταθλημάτων, οι βαθμολογίες, οι ηρωικές αφηγήσεις κ.α. συμβάλλουν στη διατήρηση των γεγονότων αυτών στη μνήμη (Werron, 2015).

4.1.2 Πολιτισμική μνήμη

Ο Warburg επικεντρώθηκε στα πολιτιστικά ή αντιληπτικά σχήματα, επισημαίνοντας τη μεταφορά συμβόλων σαν εγγράμματα της συναισθηματικής εμπειρίας, τα οποία επιβιώνουν έχοντας τη μορφή της κληρονομιάς που παραμένει στη μνήμη (Warburg&Rampley, 2009). Αναφέρθηκε στη βαρύτητα που έχει η κοινωνική διαμεσολάβηση των εικόνων μέσω της θεωρίας ανταπόκρισης όπου κυρίαρχες παραδόσεις, γούστα και έθιμα συνέδεαν τις ιστορικές συνθήκες με την καλλιτεχνική αναπαράσταση. Για την αποκρυπτογράφηση του νοήματος ενός έργου, πρέπει να εξεταστούν οι διαμεσολαβήσεις ανάμεσα στον κοινωνικό κόσμο και την καλλιτεχνική

αναπαράσταση. Σ' αυτό το πλαίσιο, η αναπαράσταση της μνήμης είναι σημαντικό να σχετίζεται με την κοινωνική πρακτική και την μετάδοση καθώς δεν είναι ζητούμενο αυτό που δεν είναι αναπαρίσταται αλλά ο τρόπος ερμηνείας και αντίληψης της αναπαράστασης (Confino, 1997).

Ο Gombrich προχώρησε την ιδέα του «σχήματος» υποστηρίζοντας πως πρόκειται για κοινό στοιχείο αρκετών μέσων στη διαδικασία μετάδοσης των αναμνήσεων. Το σχήμα αυτό συνδέεται με την τάση που έχει κανείς να αναπαριστά και ορισμένες φορές να θυμάται, κάποιο γεγονός ή πρόσωπο ακολουθώντας όρους κάποιου άλλου. Η διαδικασία αυτή υποδεικνύει τον τρόπο μετατροπής του παρελθόντος σε «μύθο», με την έννοια της ιστορίας με συμβολικό νόημα, η οποία αποτελείται από μία ακολουθία στερεότυπων περιστατικών, που περιγράφονται με τον όρο «θέματα». Βασικό στοιχείο εξήγησης της μυθογένεσης αυτής είναι η αντίληψη, ασυνείδητη ή συνειδητή, ενός «ταιριάσματος» ανάμεσα στο συγκεκριμένο άτομο μ' ένα σημερινό στερεότυπο (Burke, 1997).

Η πολιτισμική μνήμη είναι θεσμική και χαρακτηρίζεται από απόσταση απ' την καθημερινότητα. Αναφέρεται στο *«σύνολο των επαναχρησιμοποιήσιμων εικόνων, κειμένων και τελετουργιών, τα οποία είναι ειδικά για κάθε κοινωνία σε κάθε εποχή. Η δε «καλλιέργεια» αυτών χρησιμεύει στη διαδικασία σταθεροποίησης και μετάδοσης της αυτοεικόνας της κοινωνίας»* (Assmann, 1995). Στηρίζεται στα σταθερά σημεία του παρελθόντος που διατηρούνται στη μνήμη μέσα από τη διαδικασία της πολιτισμικής διαμόρφωσης αλλά και της θεσμικής επικοινωνίας. Εντός των «σχημάτων μνήμης» το παρελθόν μπορεί να διατηρηθεί με τη μορφή συμβόλων, κειμένων, μνημείων, τελετουργιών και αναπαραστάσεων σε μνημονικούς επετείους, εορτασμούς, ποιήματα κ.α. (Assmann, 1995).

Ο Assmann (1995) στα χαρακτηριστικά της πολιτισμικής μνήμης συμπεριλαμβάνει:

- Τη συγκεκριμενοποίηση της ταυτότητας
- Την ικανότητα ανακατασκευής
- Τη διαμόρφωση κάθε μνημονικού μέσου αναφορικά με το νόημα που μεταβιβάζει
- Την οργάνωση μέσα από τη θεσμική στήριξη της επικοινωνίας αλλά και της εξειδίκευσης των φορέων πολιτισμικής μνήμης

- Το «καθήκον» προς το κανονιστικό πλαίσιο του σαφούς συστήματος αξιών αλλά και των ρυθμιζόμενων σημασιοδοτήσεων της αυτοεικόνας της ομάδας
- Την «αντανακλαστικότητα» του ελέγχου αλλά και την ερμηνεία της κοινωνικής πρακτικής αλλά και της αυτοεικόνας της ομάδας στο δικό της κοινωνικό σύστημα.

Η δυναμική που έχει η πολιτισμική μνήμη εντοπίζεται στην ένταση μεταξύ της «παρελθοντικότητας» του παρελθόντος και της παρουσίας του. Στην πολιτισμική μνήμη περιλαμβάνονται πολιτισμικά μηνύματα, τα οποία απευθύνονται στους μεταγενέστερους και έχουν προορισμό τη διαρκή επανάληψη αλλά και επαναχρησιμοποίηση. Σ' αυτή την ενεργητική διάσταση της πολιτισμικής μνήμης ανήκουν τα κείμενα, τα έργα τέχνης, τα τεχνουργήματα, τα πρόσωπα, οι τόποι, οι μύθοι, οι υλικές και άυλες μορφές της γνώσης. Είναι ενδεδυμένα μ' ένα καθεστώς κανονικοποίησης, προορίζονται για να κυκλοφορήσουν ενεργά αλλά και να επικοινωνηθούν σε συνεχώς νέες παρουσιάσεις αλλά και να κριθούν επανειλημμένως (Assmann, 1995).

Στην πολιτισμική μνήμη, η συλλογική μνήμη αντιμετωπίζεται σαν πολιτισμική υπόθεση, η οποία διεξάγεται στα διάφορα κοινωνικά πλαίσια αποδίδοντας πολιτιστική ταυτότητα. Η μνήμη μέσω της καταγραφής μετακινείται στο καθήκον επαναδραστηριοποίησης του παρελθόντος και στο ενέργημα ενθύμησης, το οποίο δυναμώνει μέσα από τους τόπους μνήμης όπως τα πολιτιστικά διαθέσιμα κάθε εποχής. Η πολιτισμική μνήμη είναι «εξωτερική», καθώς έχει σχέση με τις εμπειρίες που μεταδίδονται απ' τα δημόσια μέσα καθώς και τις πράξεις επικοινωνίας. Οι άνθρωποι είναι πιθανό να διαθέτουν ή όχι συγκρίσιμες εμπειρίες αλλά και πραγματική σχέση με τα γεγονότα, η πολιτισμική μνήμη των εμπειριών αυτών είναι συνεχές αποτέλεσμα της δημόσιας επικοινωνίας αλλά και της κυκλοφορίας των αναμνήσεων που έχουν διαμεσολαβημένη μορφή (Rigney, 2005).

Η πολιτισμική μνήμη περιγράφεται επίσης με όρους «λειτουργικής μνήμης», η οποία κατασκευάζεται και ανακατασκευάζεται μέσω των δημόσιων πράξεων ανάμνησης και εξελίσσεται ακολουθώντας διακριτούς πολιτιστικούς μηχανισμούς (Rigney, 2005). Έτσι ρυθμίζει αυτό που χρησιμοποιείται ενεργά από την κοινότητα ή το έθνος για να αναπαραχθεί η ταυτότητά τους. Η ρύθμιση λειτουργεί προσανατολίζοντας την ομάδα στη σχέση που έχει με το παρελθόν και το μέλλον μέσα από επιλογές- εκθέσεις,

κανόνες, προγράμματα σπουδών, τόπους μνήμης, διαμορφώνοντας μια μνημονική πολιτική αναφορικά με το τι πρέπει να θυμάται η ομάδα, σαν καθήκον (Ekman, 2009). Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτισμικής μνήμης κατέχουν επίσης τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα ψηφιακά μέσα και οι διαδικτυακοί τόποι (Rigney, 2005).

Ο Worthy (2004) υποστηρίζει πως η πολιτισμική μνήμη αποτελεί πεδίο πολιτιστικής διαπραγμάτευσης εντός του οποίου οι αφηγήσεις των κοινωνικών ομάδων λειτουργούν ως «κοινότητες μνήμης» και συναγωνίζονται για την κατάληψη μιας θέσης στην ιστορία. Από την άλλη, η λήθη του παρελθόντος στο πλαίσιο ενός πολιτισμού συχνά είναι οργανωμένη στρατηγική (Sturken, 1997).

Η καλλιέργεια της πολιτισμικής μνήμης ξεκινάει όταν η γενιά που βίωσε τα γεγονότα αποσύρεται απ' το στερέωμα. Η επόμενη γενιά δε δείχνει ενδιαφέρον για τις εμπειρίες που έχει βιώσει η προηγούμενη γενιά, που πιθανά να είναι αντικρουόμενες μεταξύ τους. Αντιθέτως, αποζητούν νέο αφήγημα, νέα μνήμη κανονικοποιημένη αλλά και συνεκτική. Αυτή η μνήμη μεταβιβάζεται προς το κοινό μέσα από πολιτισμικές πρακτικές και μνημονικούς τόπους, που ταυτίζονται σταδιακά και λειτουργούν ως πεδίο αναφοράς της συγκεκριμένης μνήμης. Δε διαθέτει θεσμικό χαρακτήρα η πολιτισμική μνήμη, ως αποτέλεσμα είναι σύνθετη και πολυφωνική και επιδέχεται πλήθος ερμηνειών, που πιθανά να είναι αντικρουόμενες μεταξύ τους. Τέλος, βρίσκεται σε κατάσταση συνεχούς αναδιαπραγμάτευσης (Σαλβάνου, 2021).

Η πολιτισμική μνήμη αποτελεί τη περιγραφή της συλλογικής μνήμης μιας κοινωνικής ομάδας ή υποκοουλτούρας, ή ακόμη και της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας (Σαλβάνου, 2018). Γίνεται κατανοητή ως πολιτισμικό προϊόν και κατά συνέπεια πολιτισμική μνημόνευση. Άρα πρόκειται για μία διαδικασία που λαμβάνει χώρα στο παρόν μέσα από συνεχείς αναδιαπραγματεύσεις του παρελθόντος (Δρουμπούκη, 2014).

5. Έρευνα

5.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να ερευνηθεί το μνημονικό αποτύπωμα της τέλεσης των «Τηνίων» το 1895 και της επίδρασης αυτού του γεγονότος στη σύγχρονη κοινωνία της Τήνου. Αυτό επιδιώκεται μέσα από την καταγραφή των προσπαθειών που έλαβαν χώρα για την αναβίωση των «Τηνίων» και τις μαρτυρίες των ανθρώπων που βίωσαν τις προσπάθειες των αναβιώσεων και συμμετείχαν σε αυτές. Αποτελεί λοιπόν αυτή η εργασία μία προσπάθεια μελέτης της συλλογικής μνήμης των «Τηνίων» στη σύγχρονη Τήνο.

Τα ερευνητικά ερωτήματα είναι τα εξής:

- Ποιος ήταν ο άξονας αναφοράς της συλλογικής μνήμης των διοργανωτών των «Τηνίων» το 1895 και ποια ήταν τα κίνητρα αυτών που ανέλαβαν την πρωτοβουλία τέλεσης των «Τηνίων, λειτουργώντας ως «διαμεσολαβητές» της «πολιτισμικής μνήμης» των κατοίκων της Τήνου;
- Ποιο είναι το αποτύπωμα των «Τηνίων» στη σύγχρονη συλλογική μνήμη των κατοίκων της Τήνου;
- Ποια ήταν τα κίνητρα και οι στοχεύσεις των παραγόντων της Τήνου, οι οποίοι αποφάσισαν την αναβίωση των «Τηνίων»;

5.2 Δείγμα

Δείγμα της έρευνας ήταν πέντε άνδρες, οι οποίοι είχαν σχέση με το νησί της Τήνου και διέθεταν γνώσεις για τα «Τήνια» και τις προσπάθειες που έγιναν για την αναβίωσή τους. Αναλυτικότερα, οι τέσσερις από αυτούς διαμένουν το νησί της Τήνου ενώ ο ένας κατοικεί στην Αθήνα αλλά έχει καταγωγή από την Τήνο. Οι τέσσερις από αυτούς είναι εκπαιδευτικοί, συγκεκριμένα πρόκειται για δύο φιλολόγους, έναν εκπαιδευτικό φυσικής αγωγής και έναν εκπαιδευτικό γενικής αγωγής. Τέλος, οι τρεις από τους συμμετέχοντες έχουν βρεθεί σε υψηλές διοικητικές θέσεις καθώς ο ένας είχε θητεία ως δήμαρχος αλλά και ως γυμνασιάρχης, ένας έχει υπηρετήσει στη θέση του αντιδημάρχου και του υπεύθυνου αθλητισμού και νεολαίας του δήμου Τήνου και ένας εκτελεί χρέη αντιπροέδρου του Ιερού Ιδρύματος της Μεγαλόχαρης.

Τα χαρακτηριστικά του δείγματος παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

«Διπλωματική Εργασία»

A/A/	Φύλο	Ιδιότητα	Ειδικότητα	Τόπος κατοικίας	Παρατηρήσεις
1	Ανδρας	Τέως δήμαρχος & Γυμνασιάρχης	Φιλολόγος	Τήνος	
2	Ανδρας	Εκπαιδευτικός στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση	Φυσική αγωγή	Τήνος	
3	Ανδρας	Αντιδήμαρχος & Υπεύθυνος Αθλητισμού και Νεολαίας στον δήμο Τήνου.		Τήνος	
4	Ανδρας	Εκπαιδευτικός	Φιλολόγος	Αθήνα	Καταγωγή από την Τήνο
5	Ανδρας	Αντιπρόεδρος Ιερού Ιδρύματος Μεγαλόχαρης	Συνταξιούχος εκπαιδευτικός	Τήνος	

5.3 Μέθοδος δειγματοληψίας

Η μέθοδος δειγματοληψίας που επιλέχθηκε για την παρούσα έρευνα ήταν η σκόπιμη δειγματοληψία. Είναι η μέθοδος που χρησιμοποιείται ευρέως για την υλοποίηση ποιοτικής έρευνας, τον εντοπισμό και την επιλογή των περιπτώσεων που μπορούν να προσφέρουν πλούσιες πληροφορίες (Patton, 2002). Όπως επισημαίνουν οι Cresswell και Plano Clark (2011) η σκόπιμη δειγματοληψία περιλαμβάνει τη διαδικασία εντοπισμού και επιλογής των ατόμων ή των ομάδων που διαθέτουν ιδιαίτερες γνώσεις

ή εμπειρίες ως προς το φαινόμενο που μελετάται. Οι συμμετέχοντες εκτός από τις γνώσεις και τις εμπειρίες είναι σημαντικό να χαρακτηρίζονται από διαθεσιμότητα αλλά και προθυμία συμμετοχής στην έρευνα, όπως επίσης και την ικανότητα να επικοινωνούν τις εμπειρίες και τις απόψεις που έχουν με άρτιο, εκφραστικό και αναστοχαστικό τρόπο, προκειμένου να μην προκύπτουν συγχύσεις (Bernard, 2002).

Ειδικότερα, στο πλαίσιο της συγκεκριμένης μελέτης ο ερευνητής αναζήτησε και επικοινωνήσε με άτομα που γνωρίζουν για τα «Τήνια» και τις αναβιώσεις αυτών. Τους ενημέρωσε πλήρως για το σκοπό της έρευνας που υλοποιεί και ζήτησε την εθελοντική συμμετοχή τους. Η αρχική επικοινωνία πραγματοποιήθηκε τηλεφωνικά και έπειτα ορίστηκαν δια ζώσης συνεντεύξεις.

5.4 Μεθοδολογία

Για την υλοποίηση της συγκεκριμένης έρευνας επιλέχθηκε η ποιοτική έρευνα, η οποία δίνει την ευκαιρία στον ερευνητή να κατανοήσει τα ερευνητικά ερωτήματα μέσα από τις εμπειρίες που περιγράφουν οι συμμετέχοντες. Χρησιμοποιείται για την κατανόηση των στάσεων, των εμπειριών, των πεποιθήσεων, της συμπεριφοράς και του τρόπου που αλληλοεπιδρούν οι άνθρωποι (Bryman, 2007).

Η ποιοτική έρευνα αποτελεί μία μορφή έρευνας, η οποία διερευνά και παρέχει βαθύτερες γνώσεις για προβλήματα του πραγματικού κόσμου (Moser&Korstjens, 2017). Βοηθάει στη δημιουργία υποθέσεων, την περαιτέρω διερεύνηση και την κατανόηση των δεδομένων. Συγκεντρώνει πληροφορίες σχετικά με τις εμπειρίες, τις αντιλήψεις και τη συμπεριφορά που έχουν οι συμμετέχοντες. Δίνει απαντήσεις στο «πώς» και το «γιατί» (Tenny, Brannan&Brannan, 2022).

Οι Foley και Timonen(2013) υποστηρίζουν πως η συγκεκριμένη μέθοδος έρευνας έχει τη δυνατότητα να εξηγεί τις διαδικασίες και τα πρότυπα της ανθρώπινης συμπεριφοράς που πιθανά να είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν. Επιτρέπει στους συμμετέχοντες να εξηγήσουν πώς, γιατί ή τι σκέφτονταν, ένιωθαν και βίωσαν σε μια συγκεκριμένη στιγμή ή κατά τη διάρκεια ενός συμβάντος ενδιαφέροντος(Tenny, Brannan&Brannan, 2022). Τέλος, σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2017) μπορεί να περιγράψει, αναλύσει, ερμηνεύσει και κατανοήσει τις υποκειμενικές αντιλήψεις, των

πεποιθήσεων και των εμπειριών των συμμετεχόντων, ώστε να δημιουργηθεί βαθύτερη και αρτιότερη γνώση για το φαινόμενο που μελετάται.

Επιπλέον, η εργασία αυτή αποτελεί μία προσπάθεια μελέτης της συλλογικής μνήμης. Η έννοια της μνήμης έχει βρεθεί στο επίκεντρο των ανθρώπων εδώ και αρκετούς αιώνες. Για τον Αριστοτέλη η μνήμη είναι η δύναμη για να διατηρηθεί το παρελθόν (Μπενβενίστε&Παραδέλλης, 1999). Η ενασχόληση με την μνήμη επιτυγχάνεται μέσω της επιστήμης, των Μ.Μ.Ε., ακόμη και των ατόμων τα οποία είναι πιθανό να μην διαθέτουν ιδιαίτερη επιστημονική γνώση για κάποιο αντικείμενο αλλά βρίσκονται αντιμέτωποι με τη μνήμη (Todorova, 2004). Ο Halbwachs (2013) αναφερόμενος στη συλλογική μνήμη την ορίζει σαν ως *«ένα συνεχές ρεύμα σκέψης, με μια συνέχεια που δεν έχει τίποτα το τεχνητό, καθόσον δεν συγκρατεί από το παρελθόν παρά όσα είναι ακόμα ζωντανά ή ικανά να ζήσουν στη συνείδηση της ομάδας που τα συντηρεί»*. Προσφέρει τη δυνατότητα, σε κάθε άτομο της ομάδας, να προχωρήσει στη ανάκληση αναμνήσεων φυσικά απόντων μελών της, υπό το πρίσμα της οπτικής της ομάδας.

5.5 Μέθοδος συλλογής ερευνητικών δεδομένων

Το εργαλείο που επιλέχθηκε για τη συλλογή των δεδομένων στη συγκεκριμένη έρευνα είναι η μη δομημένη συνέντευξη. Πρόκειται για μια μορφή συνέντευξης που είναι ανοικτή και από την οποία απουσιάζουν οι προκαθορισμένες ερωτήσεις. Ορίζονται συγκεκριμένες θεματικές για τις οποίες καλούνται να μιλήσουν οι συμμετέχοντες ή να τοποθετηθούν ελεύθερα, ακολουθώντας τους δικούς τους όρους. Πιο συγκεκριμένα, ο ερευνητής προχωρά στο σχηματισμό ενός καταλόγου που περιλαμβάνει επτά ή οκτώ θέματα που θεωρεί πως είναι σημαντικά και τα οποία ορίζουν τη διάδραση ανάμεσα στο συνεντευκτή και τους συμμετέχοντες που λαμβάνουν μέρος στην ερευνητική διαδικασία. Πλεονέκτημα αυτής της προσέγγισης είναι η ανάδειξη καινούριων θεμάτων απ' τον λόγο των συμμετεχόντων, που δεν προκαθορίστηκαν απ' τους ερευνητές (Robson, 2007).

5.6 Ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας

Τα ζητήματα ηθικής κατά κύριο λόγο αφορούν την αλληλεπίδραση μεταξύ των συμμετεχόντων και των ερευνητών, απώτερος στόχοι είναι να διαφυλαχθούν απόλυτα

τα δικαιώματα που έχουν οι συμμετέχοντες και να επιτευχθεί ο ερευνητικός σκοπός (Macketal., 2011). Οι ηθικές αρχές που πρέπει να ακολουθούνται απ' τους ερευνητές κατά τη διαδικασία εκπόνησης της έρευνας είναι ο σεβασμός προς τους συμμετέχοντες, η εξασφάλιση του οφέλους, η απονομή δικαιοσύνης και η τήρηση του απορρήτου (Richards&Schwartz, 2002).

Στο πλαίσιο της έρευνας αυτής, καθ' όλη τη διάρκεια των συνεντεύξεων η ερευνήτρια επέδειξε σεβασμό στην αυτονομία και τη διάθεση των συμμετεχόντων. Δεν άσκησε προς αυτούς πίεση για να πετύχει την εκμαίευση πληροφοριών απ' αυτούς, σεβάστηκε τα όριά τους και απέφυγε να τους φέρει σε δύσκολη θέση.

Ακόμη η ερευνήτρια μερίμνησε για τη διαμόρφωση του κατάλληλου περιβάλλοντος, όπου υλοποιήθηκαν οι δια ζώσης συνεντεύξεις κάνοντας τους συμμετέχοντες να αισθάνονται άνετα και οικεία. Αντιμετώπισε ισότιμα όλους τους συμμετέχοντες και υιοθέτησε φιλική συμπεριφορά προς αυτούς. Επιπρόσθετα, η ερευνήτρια έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στη διαδικασία τήρησης του απορρήτου, εξασφαλίζοντας την ανωνυμία όσων έλαβαν μέρος στην έρευνα και παρουσιάζοντας τα ευρήματα των συνεντεύξεων με αριθμηση. Έτσι στο στάδιο κοινοποίησης ή δημοσιοποίησης των αποτελεσμάτων είναι δύσκολο να γίνει αντιστοίχιση των συμμετεχόντων με την πραγματική ταυτότητά τους.

Η ερευνήτρια παρείχε ενημέρωση προς τους συμμετέχοντες αναφορικά με το σκοπό της έρευνας, τη μεθοδολογία, την απουσία κινδύνων και τα οφέλη που αναμένονται. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν πως είχαν την ελευθερία να αποφασίσουν εάν θα λάβουν μέρος στην έρευνα αλλά και να αποσύρουν τη συμμετοχή τους από αυτή οποιαδήποτε χρονική στιγμή το επιθυμούσαν, δίχως να έχουν συνέπειες. Τέλος, η ερευνήτρια εγγυήθηκε στους συμμετέχοντες πως μπορούν να ενημερωθούν για τα αποτελέσματα της έρευνας εάν το επιθυμούν.

6.Ανάλυση ευρημάτων

6.1Η σημασία της τέλεσης των «Τηνίων» το 1895

Η επεξεργασία των ευρημάτων των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε λαμβάνοντας υπόψιν τα πορίσματα των σπουδών μνήμης και ειδικότερα τις θεωρίες για τη συγκρότηση της συλλογικής μνήμης, η οποία, όπως αναφέρθηκε ήδη, έχει αποτελέσει αντικείμενο μιας μεγάλης και διεπιστημονικής βιβλιογραφίας. Το πρώτο ζήτημα που τέθηκε στους συνεντευξιζόμενους είχε να κάνει με την τέλεση των «Τηνίων» το 1895 και τα κίνητρα των διοργανωτών. Σύμφωνα με τους ερωτώμενους, η επιλογή της Τήνου για την πραγματοποίηση των συγκεκριμένων αθλητικών αγώνων συνδέεται αφενός με τη Μεγάλη Ιδέα και τον αλυτρωτισμό του ελληνικού βασιλείου, αφετέρου με τη θρησκευτική εορτή της Παναγίας, στην οποία συμμετείχε πλήθος κόσμου. Με βάση τις απαντήσεις και τα ιστορικά δεδομένα, η τέλεση των «Τηνίων» θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα δείγμα «επινοημένης παράδοσης» των κατοίκων της Τήνου (Hobsbawm & Ranger, 1983). Άλλωστε, σύμφωνα με τον Άσμαν (2017), τα μέλη μιας κοινότητας συμμετέχουν στην πολιτισμική μνήμη μέσα από τη σύναξη και την προσωπική παρουσία του καθενός. Οι εορτές και οι τελετουργίες μεταδίδουν τη γνώση και καθορίζουν την ταυτότητα της κοινότητας μέσα από την επανάληψή τους:

«Να πούμε τώρα γιατί έγιναν τα Τήνια του 1895 στην Τήνο και όχι σε άλλο μέρος; ... Υπάρχουν δύο βασικοί λόγοι. Ο πρώτος είναι ότι τον Αύγουστο, όπως και σήμερα και Μάρτιο στο πανηγύρι έρχονται πάρα πολλές χιλιάδες κόσμου. Την εποχή εκείνη έρχονταν ακόμα περισσότεροι και έρχονταν και από την ελεύθερη Ελλάδα, η οποία ήταν μικρή τότε, όπως ξέρουμε, σταματούσε στη Θεσσαλία και από τον Αλύτρωτο Ελληνισμό. Μακεδονία Ήπειρο, Κρήτη και ειδικά από την Ιωνία και από τη Σμύρνη. Συγκεντρώνονταν λοιπόν εδώ πέρα τόσες χιλιάδες κόσμος και ήταν μια ευκαιρία να συναδελφωθούν. Οι μεν να ελπίζουν ότι θα απελευθερωθούν, οι άλλοι επίσης ότι θα μεγαλώσει η Ελλάδα και λοιπά, θυμόμαστε τη Μεγάλη Ιδέα. Υπήρχε ακόμα η Μεγάλη Ιδέα και λοιπά και απλώς ήταν αυτός ένας λόγος. Άλλωστε οι αθλητικοί αγώνες και οι Ολυμπιακοί και οι άλλοι άνθρωποι στην αρχαιότητα ήταν αγκιστρωμένοι πάντοτε από θρησκευτικές γιορτές, έτσι; ... και ο δεύτερος ήταν να, διότι η Παναγία. Το ιερό Ίδρυμα «Διπλωματική Εργασία»

Ευαγγελιστριάς Τήνου, δηλαδή έβαλε ένα σημαντικό ποσό. Για τη διοργάνωσή τους. υπολογίζονταν τότε ο προϋπολογισμός είναι περίπου 10.000. Η Παναγία σε πρώτη φάση, υπάρχουν όλα τα έγγραφα εδώ πέρα, γιατί πια στην έκθεση που έχουμε εδώ έβαζε 2000 και μάλιστα λέει η Επιτροπή τότε ότι βάζουμε μόνο 2000 σε πρώτη φάση γιατί έχουμε να δίνουμε 30.000 το χρόνο για το λιμάνι της Τήνου. Η Παναγία τότε ανέλαμβανε όλα τα έργα τα μεγάλα της Τήνου» (Συν.1)

6.2 Η αναβίωση των «Τηνίων» το 2006

Από τις 5 έως τις 7 Μαΐου 2006 πραγματοποιήθηκαν εκδηλώσεις στην Τήνο με σκοπό την αναβίωση των «Τηνίων». Στις εκδηλώσεις παραβρέθηκαν πολιτικά πρόσωπα, όπως ο εκπρόσωπος της Κυβέρνησης και ο Υπουργός αθλητισμού Γεώργιος Ορφανός. Οι εκδηλώσεις πραγματοποιήθηκαν στον Δήμο της Τήνου, τον Δήμο Εξωμβούργου καθώς και την Κοινότητα Πανόρμου Όπως αναφέρθηκε:

«Και τότε λοιπόν παρουσιάστηκε αυτό το βιβλίο και εκεί έριξα την ιδέα της αναβίωσης συγκεκριμένα. Το 2002 ήτανε είπαμε ο Πρόεδρος του Εθνικού ο Κάρολος Παπούλιας, ήτανε ο Υπουργός Αθλητισμού, ο Γιάννης και άλλοι πολλοί επίσημοι και όλοι απεδέχθησαν αυτή την ιδέα. Βέβαια, κάθε ιδέα δεν είναι εύκολο να πραγματοποιηθεί. Πέρασαν 2 - 3 χρόνια. Αλλά κατά εντυχή συγκυρία ο Κάρολος Παπούλιας, ο Πρόεδρος του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου, έγινε Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας...

... Είναι γεγονός πως αν ο Κάρολος Παπούλιας δε γινόταν Πρόεδρος της Δημοκρατίας πιθανό να μην είχαν γίνει όλα αυτά, αλλά τελικά το 2006 έγιναν πολύ συγκινητικά πράγματα...»(Συν.1).

Οι αθλητές που προερχόταν από ξένα κράτη ανερχόταν στους 150. Ανάμεσα σε αυτούς ήταν παγκόσμιοι Ολυμπιονίκες και άλλα κορυφαία στελέχη στον τομέα του αθλητισμού. Όπως αναφέρθηκε:

«...έγιναν ουσιαστικά πράγματα, ήρθαν όλοι οι αθλητικοί σύλλογοι που ήρθαν και το 1895 από την Πάτρα από τον Πειραιά, από την Αθήνα από τη Σύρο. Ο Πανιώνιος που είχε έρθει βέβαια από τη Σμύρνη το 1895... Ήρθανε 100 αθλητές Ήρθανε 100 ολυμπιονίκες από το εσωτερικό και από το εξωτερικό και έγιναν τριήμερες εκδηλώσεις εδώ στην Τήνο και στη συνέχεια στην Αθήνα πολύ σοβαρές και πολύ σημαντικές, κόπηκαν μετάλλια» (Συν.1).

Η αναβίωση των Τηνίων χαρακτηρίστηκε ως εκδήλωση ιστορικής καταξίωσης του νησιού και διεθνούς προβολής του. Μάλιστα όπως αναφέρθηκε:

«Τα Ελληνικά ταχυδρομεία εξέδωσαν ειδικό γραμματόσημο για τα Τήνια 1895 και λοιπά» (Συν. 1).

Πέρα από τους δήμους και την κοινότητα Πανόρμου, ιδιαίτερα σημαντικός ήταν ο ρόλος του Ιερού Ιδρύματος Ευαγγελίστριας, παρέχοντας οικονομική ενίσχυση και αποτελώντας ενεργό μέλος της προσπάθειας αυτής. Οικονομική ενίσχυση παρείχε επίσης το Επαρχείο, ενώ ιδιαίτερα ενεργή ήταν η συμμετοχή του Έπαρχου. Ακόμη, μεταξύ των φορέων που συνέδραμαν ήταν οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές, ο Σύλλογος Γυναικών και ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων (https://www.tinos.biz/deltio_anaviosi.htm).

Όπως αναφέρθηκε:

«Η πρώτη αναβίωση έγινε το 2006 με μεγάλη επιτυχία, με συνδρομή των σχολείων, της εκκλησίας ...» (Συν.3).

«...100.000- 120.000 προϋπολογισμός. Η Παναγία πρέπει κάπου 50.000 να πρόσφερε» (Συν.1).

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα αθλήματα που έλαβαν χώρα κάθε μία ημέρα αγώνων:

Ημέρα	Δράση/ Αθλημα
1 ^η	Τελετή έναρξης-Ομιλίες
	Ακτοπλοϊκοί αγώνες με σκάφη OPTIMIST και LASER
2 ^η	Αγώνας δρόμου 9 χλμ.
	Σκυταλοδρομία 10 X 900μ.
	Αγώνες Ελληνορωμαϊκής πάλης
	Ελληνικοί Παραδοσιακοί χοροί
3 ^η	Αγώνες σκοποβολής
	Αγώνες διελκυστίνδας
	Τελετή λήξης

Όπως υποστηρίχθηκε:

«Διπλωματική Εργασία»

«Φαίνεται ότι ήταν καλά οργανωμένο. Ναι, αλλά η οργάνωση οφείλεται στον Εθνικό που έχει και τις δυνατότητες αλλά και την εμπειρία...» (Συν.1).

Αξίζει να αναφερθεί πως από τις πρώτες μέρες δημαρχίας του ο Σάββας Απέργης, εμπνευστής της ιδέας της αναβίωσης, έθεσε ως στόχο να γίνουν ευρέως γνωστά τα «Τήνια» και η Τήνος και να τιμηθεί με συμβολικό αλλά και ουσιαστικό τρόπο το 2004, έτος τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα. Το 1999, αφού ενημερώθηκαν για τα «Τήνια» του 1895 ο τότε Δήμαρχος Αθηναίων Δημήτριος Αβραμόπουλος και η Υπουργός Αθλητισμού και Βουλευτής Κυκλάδων Ελισάβετ Παπαζώη, που αγνοούσαν το θέμα, ζητήθηκε να μεσολαβήσουν ώστε η Ολυμπιακή Φλόγα να περάσει από την Τήνο και στη συνέχεια να προβληθούν τα «Τήνια». Η χρονική συγκυρία ενόψει του 2004 ευνόησε ώστε οι προσπάθειες να αποδώσουν. Αντικειμενικός σκοπός και στόχος ήταν η ανάδειξη των «Τηνίων» 1895, στις τεράστιες για την εποχή τους διαστάσεις αλλά και η επαναφορά του αθλητικού γίνεσθαι, κατά την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Η συνδρομή του Τηνίου εκδότη Στρατή Φιλιπότη και του ανταποκριτή μεγάλης εμβέλειας της εφημερίδας «Εφημερίς» Ι. Κονδυλάκη υπήρξε καθοριστική, όπως και του Στέφανου Δελατόλα, ερευνητή της ιστορίας του νησιού, που με τις δημοσιεύσεις του στις εφημερίδες της εποχής για τα «Τήνια», συνέβαλε καθοριστικά στην επίτευξη του σκοπού (Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, 2010).

Η έκδοση του βιβλίου «ΤΗΝΙΑ 1895» και η επίδρασή του στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων (έκδοση Δήμου Τήνου, 2002), έπαιξε επίσης καταλυτικό ρόλο στην αναβίωση του 2006. Κατόπιν, πέραν των προσωπικών προσπαθειών, θα λέγαμε ότι συνέβαλαν η τύχη και η εύνοια. Το 2003, σε εκδήλωση στον χώρο του Ζαπτείου Μεγάρου, τιμήθηκαν οι συγγραφείς του βιβλίου Π. Λινάρδος και Στ. Δελατόλας και τέθηκε η ιδέα της αναβίωσης, η οποία έγινε αποδεκτή από το Δ.Σ. του Εθνικού Γ.Σ. με πρόεδρο τον Κάρολο Παπούλια και τον Υφυπουργό Αθλητισμού Γιώργο Λιάνη. Στη συνέχεια ο Κάρολος Παπούλιας, με την ιδιότητα του Προέδρου της Δημοκρατίας, επισκέφθηκε την Τήνο για τα εγκαίνια της έκθεσης έργων του Γιαννούλη Χαλεπά και λίγες μέρες αργότερα άρχισαν οι διαβουλεύσεις. Ο Νίκος Δεσποτίδης, γραμματέας του Εθνικού Γ.Σ. σε επαφή με τον Σάββα Απέργη, συντονιστή της αναβίωσης και πρώην δήμαρχο Τήνου, αλλά και με φορείς του νησιού (ΟΤΑ, το Επαρχείο, το Π.Ι.Ε.Τ. το Ι.ΤΗ.Π και την Αδελφότητα των «Διπλωματική Εργασία»

Τηνίων) οι οποίοι δέχθηκαν ομόφωνα να αναλάβουν το κόστος της διοργάνωσης, μεθόδευσαν τις περαιτέρω ενέργειες. Επίσης η έκθεση «Η Δόξα του Αθλητισμού» που οργάνωσε ο Πολιτιστικός Οργανισμός του Δήμου Αθηναίων στο Ίδρυμα «Μελίνα Μερκούρη» και η αναφορά στα «Τήνια» έδωσαν σημαντική ώθηση στο θέμα των «Τηνίων». Ευχή όλων ήταν τα «Τήνια» να γίνουν τετραετής θεσμός που θα προηγείται των εκάστοτε Ολυμπιακών Αγώνων (Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, 2010).

Τα παραπάνω επιβεβαιώνουν όσα η Παπανδρέου (2018) αναφέρει σχετικά με τη συλλογική μνήμη. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζει πως έχει την ιδιότητα αντικατοπτρισμού της παράδοσης και της κυρίαρχης ιδεολογίας, στοχεύοντας στην ενδυνάμωση της συλλογικής ταυτότητας. Έτσι επικεντρώνεται στις κοινές δράσεις ενθύμησης, που βρίσκονται σε συνάφεια με την ταυτότητα κάποιας κοινότητας μικρής σε έκταση ή μεγάλης κοινωνικής συγκρότησης.

Στο πλαίσιο της πολιτισμικής μνήμης, η συλλογική μνήμη αντιμετωπίζεται ως πολιτισμική υπόθεση, η οποία διεξάγεται στα διάφορα κοινωνικά πλαίσια αποδίδοντας πολιτιστική ταυτότητα. Η μνήμη μέσω της καταγραφής μετακινείται στο καθήκον επαναδραστηριοποίησης του παρελθόντος και στο ενέργημα ενθύμησης, το οποίο δυναμώνει μέσα από τους τόπους μνήμης, όπως τα πολιτιστικά διαθέσιμα κάθε εποχής. Η πολιτισμική μνήμη είναι «εξωτερική», καθώς έχει σχέση με τις εμπειρίες που μεταδίδονται απ' τα δημόσια μέσα καθώς και τις πράξεις επικοινωνίας. Οι άνθρωποι είναι πιθανό να διαθέτουν ή όχι συγκρίσιμες εμπειρίες αλλά και πραγματική σχέση με τα γεγονότα, η πολιτισμική μνήμη των εμπειριών αυτών είναι συνεχές αποτέλεσμα της δημόσιας επικοινωνίας αλλά και της κυκλοφορίας των αναμνήσεων που έχουν διαμεσολαβημένη μορφή (Rigney, 2005).

6.3 Η αναβίωση των «Τηνίων» το 2010

Από τις 07 έως τις 10 Μαΐου 2010 πραγματοποιήθηκε η δεύτερη αναβίωση των «Τηνίων». Οι εκδηλώσεις έφεραν την ονομασία «THNIA 2010». Το 2010 χαρακτηρίστηκε ως «Έτος Τηνίων» στα πλαίσια του οποίου προγραμματίστηκαν εκδηλώσεις για να τιμηθεί το ιστορικό αυτό γεγονός. Ειδικότερα, ο δήμος Τήνου

διοργάνωσε έκθεση ζωγραφικής με τίτλο «Οι Έλληνες εικαστικοί δημιουργοί στην Τήνο» από την συλλογή της πινακοθήκης «LefakisMarisGalleries », στο Εκθεσιακό Πολιτιστικό Κέντρο Αρνάδου δήμου Τήνου (<https://arnados.wordpress.com>)

Αξίζει να αναφερθεί πως η προσπάθεια αυτή δεν έτυχε ιδιαίτερης αναγνώρισης και προβολής. Διαπιστώνεται πως η προβολή της στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ήταν περιορισμένη, με αποτέλεσμα να είναι περιορισμένες και οι διαθέσιμες πληροφορίες. Αυτό επιβεβαιώνεται και από συμμετέχοντα στην έρευνα, ο οποίος ανέφερε:

«Στη συνέχεια έγιναν και το 2010 με λιγότερη λάμψη...» (Συν.Ι).

Δημοσίευμα στην εφημερίδα «Δημότης Τήνου» αναφέρει:

«Και πράγματι τα Τήνια υπό την αιγίδα του προέδρου της Δημοκρατίας Κάρολου Παπούλια γίνονται θεσμός και αποφασίζεται να πραγματοποιούνται κάθε τέσσερα χρόνια, στο μέσο των Ολυμπιακών Αγώνων. Στις 6 Μαρτίου 2010 πραγματοποιήθηκε συνάντηση εκπροσώπων και Φορέων (ο κ. Νίκος Δεσποτίδης, ο κ. Σάββας Απέργης, ο Δήμαρχος Τήνου κ. Σίμος Ορφανός, ο Δήμαρχος Εξωμβούργου κ. Παναγιώτης Κροντηράς, ο πρόεδρος της κοινότητας Πανόρμου κ. Η. Τζαβελόπουλος, ο κ. Έπαρχος της Τήνου κ. Ραφαήλ Μωραίτης, ο Αντιπρόεδρος του Π.Ι.Ι.Ε.Τ κ.Ευάγγελος Γκύζης, ο πρόεδρος της Αδελφότητας Τηνίων κ. Ι. Παπαδημητρίου κ.τ.λ) που δραστηριοποιούνται για τη διοργάνωση των Τηνίων το 2010. Συντονιστές της διοργάνωσης είναι ο κ. Νίκος Δεσποτίδης, Γενικός Γραμματέας του Δ.Σ. του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου και ο κ. Σάββας Απέργης πρώην Δήμαρχος Τήνου και εμπνευστής των Τηνίων. Μέσα από πολλές συναντήσεις προετοιμασίας και συντονισμού αποφασίζεται στις 6,7,8 Μαΐου να διεξαχθούν αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις. Έτσι, ύστερα από δύο επιτυχείς διεξαγωγές, αποφασίστηκε με την συμβολή του Δήμου Τήνου, του Πανελληνίου Ιερού Ιδρύματος Ευαγγελιστρίας Τήνου, της Αδελφότητας των Τηνίων εν Αθήναις και του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου, η πραγματοποίηση των «ΤΗΝΙΩΝ 2014», που κατέστησαν πλέον θεσμός». (Εφημερίδα: Δημότης Τήνου, 2010)

6.4 Η αναβίωση των «Τηνίων» το 2014

Το 2014 έγινε και πάλι προσπάθεια αναβίωσης των «Τηνίων». Συγκεκριμένα, ο δήμος Τήνου, η Μητρόπολη Τήνου και ο Εθνικός Γυμναστικός Σύλλογος στόχευαν στην αναβάθμιση αυτών των εκδηλώσεων, προκειμένου να προκαλέσουν το ενδιαφέρον αθλητών από όλη την Ελλάδα. Οι αγώνες πραγματοποιήθηκαν την Παρασκευή 9 και το Σάββατο 10 Μαΐου, υπό την αιγίδα του προέδρου της Δημοκρατίας. Τα αθλήματα που προγραμματίστηκαν ήταν το βόλεϊ, το μπάσκετ, η ιστιοπλοΐα, η ξιφασκία, η ελληνορωμαϊκή πάλη, η διελκυστίνδα και ο δρόμος 7.000 μέτρων σε δημόσιο δρόμο (https://www.tinos.biz/deltio_anaviosi.htm).

Παράλληλα, έλαβαν χώρα δύο πολιτιστικές εκδηλώσεις. Η μία ήταν εις μνήμην του μεγάλου Τήνιου ζωγράφου, του Νικηφόρου Λύτρα, τα έργα του οποίου βρίσκονταν στο Ίδρυμα Τηνιακού πολιτισμού. Η άλλη αφορούσε στην καθοριστική συμβολή του Ελληνικού Τύπου στις προσπάθειες ανάδειξης και προβολής του αθλητικού και του ολυμπιακού γίνεσθαι, κατά το χρονικό διάστημα 1859 μέχρι το 1906. Ιδιαίτερο ρόλο διαδραμάτισε ο σχολάρχης Γεώργιος Δολιανίτης, που παρουσίασε στο Ίδρυμα Τηνιακού Πολιτισμού, έκθεση με πρωτότυπες εφημερίδες και περιοδικά αθλητικού τύπου απ' την προσωπική συλλογή του (https://www.tinos.biz/deltio_anaviosi.htm).

Διαπιστώνεται ωστόσο πως και αυτή η προσπάθεια αναβίωσης των «Τηνίων» φαίνεται να μην έλαβε την προβολή και τη λάμψη που αναλογούσε στο ιστορικό γεγονός των «Τηνίων». Συγκεκριμένα, συμμετέχων ο οποίος είχε το ρόλο του πολιτισμικού διαμεσολαβητή ανέφερε:

«Στη συνέχεια έγιναν και το 2010 με λιγότερη λάμψη και το 2014 με επίσης ακόμα πιο μικρή και έκτοτε σταμάτησαν και λόγω της κρίσεως και λόγω του κορωνοϊού...»
(Συν.1).

Μάλιστα υποστηρίζεται πως η λάμψη του γεγονότος αυτού ήταν ακόμη μικρότερη σε σύγκριση με την αναβίωση των «Τηνίων» που έλαβε χώρα τέσσερα χρόνια νωρίτερα. Σε δημοσίευμα αναφέρεται:

«Τα «ΤΗΝΙΑ 2014», τα οποία τελούν και πάλι υπό την αιγίδα του Προέδρου της Δημοκρατίας, περιλαμβάνουν αθλητικό αγωνιστικό πρόγραμμα και πολιτιστικά δρώμενα και θα διεξαχθούν στην Τήνο από τις 9 μέχρι τις 11 Μαΐου 2014. Σε συνέντευξη Τύπου που δόθηκε από τους διοργανωτές στα γραφεία του Εθνικού Γ.Σ. στην Αθήνα, ο πρόεδρος του Εθνικού, παλιός πρωταθλητής, καθηγητής και «Διπλωματική Εργασία»

ακαδημαϊκός, Αντώνης Κουνάδης, τόνισε ότι τα «Τήνια 2014» περιλαμβάνουν αθλητικό αγωνιστικό πρόγραμμα και πολιτιστικά δρώμενα που θα διεξαχθούν στο νησί. Σημαντικό γεγονός κατά την διεξαγωγή των εκδηλώσεων «ΤΗΝΙΑ 2014» είναι τα εγκαίνια του νέου κλειστού αθλητικού κέντρου Τήνου, που θα πραγματοποιηθούν την Παρασκευή 9 Μαΐου»(<https://www.euro2day.gr/news/highlights/article-news/1211136/anavionoyn-ta-thnia-1895>), (<https://www.ethnikosgs.gr/tinia-2014/to-nhsi-ths.html>).

6.5Η αναβίωση των «Τηνίων» το 2024

Στις 19 Φεβρουαρίου 2024, ηλεκτρονικές εφημερίδες δημοσίευσαν τη πρόθεση του Δήμου Τήνου να προχωρήσει στην αναβίωση των «Τηνίων». Όπως αναφέρεται, ο Δήμαρχος Τήνου Παναγιώτης Κροντηράς ήρθε σε επαφή με τον Υπουργό Αθλητισμού Γιάννη Βρούτση, κατά τη διάρκεια της οποίας συζητήθηκαν αρκετά αθλητικά ζητήματα που αφορούν στο νησί με σκοπό τον μεγαλύτερο βαθμό διάδοσης της αθλητικής κουλτούρας στους νεότερους. Είχε προηγηθεί επιστολή του, με την οποία ζητούσε την αναβίωση των «Τηνίων». Όπως αναφέρεται, ο Υπουργός εξέφρασε τη θερμή υποστήριξή του(<https://www.tiniaki.com/stream/qmc77dkaabita7pcdrucwrudtadrhh>).

«Όλα ξεκίνησαν όταν οι Δήμαρχο Τήνου και Σύρου συναντήθηκαν με τον κυκλαδίτη Υπουργό Αθλητισμού, τον κύριο Βρούτση. Κατόπιν συζητήσεων, αποφασίστηκε η διοργάνωση των «Τηνίων» αλλά και αθλητικών αγώνων αφιερωμένων στον Δημήτριο Βικέλα στη Σύρο με υπουργική απόφαση τον Απρίλιο του 2024. Η διεξαγωγή των «Τηνίων» διεξήχθη κατά την Πανελλήνια σχολική εβδομάδα Ολυμπιακής και Παραολυμπιακής παιδείας» (Συν.3).

Δύο μήνες αργότερα υλοποιήθηκε το πρόγραμμα της εκδήλωσης «Εβδομάδα Αθλητικής, Ολυμπιακής, Παραολυμπιακής Παιδείας Ιστορίας και Αξιών Δημήτριος Βικέλας & Τήνια 1895». Παράλληλα, λειτούργησε η έκθεση «Τήνια 1895», η οποία φιλοξενήθηκε στην Στέγη Πολιτισμού και Παιδείας του Δήμου Τήνου (Μοσχούλειος Σχολή). Σε αυτή συμπεριελήφθησαν ντοκουμέντα από τις διοργανώσεις που έλαβαν «Διπλωματική Εργασία»

χώρα τα προηγούμενα χρόνια, τα ολυμπιακά μετάλλια κορυφαίων αθλητών, οι δάδες από τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας κ.α.

Σε σχέση με το πρόγραμμα των εκδηλώσεων αναφέρθηκε:

«Μέσα σε αυτή την εβδομάδα είχαμε πάρει δύο ημέρες, την Κυριακή και τη Δευτέρα, οι οποίες ήταν για τον κόσμο της Τήνου Η Κυριακή ήταν αφιερωμένη στα σωματεία της Τήνου (Περιστεριώνας- Ποσειδώνας-Πας Τήνου-Αίαντας) και η Δευτέρα ήταν για τα σχολεία. Βοήθησαν πάρα πολύ τα σωματεία, γιατί συμμετείχαν σε αυτό αν και ήταν δύσκολη περίοδος για τα σωματεία, γιατί είχαν αγωνιστικές υποχρεώσεις. Στο Ίδρυμα Τηνιακού Πολιτισμού έγινε η έναρξη των Τηνίων με ομιλία εκπροσώπων της κυβέρνησης και των τοπικών αρχών. Κατόπιν, ακολούθησε παρέλαση έως τις πρόσφατες αθλητικές εγκαταστάσεις που στήθηκαν για τις εκδηλώσεις. Το πιο ευχάριστο ήταν ο Σύλλογος ΑμεΑ που συνέδραμε σε αυτό και έκανε και δικιά του ξεχωριστή επίδειξη...» (Συν.3).

Αναφορικά με τα αθλήματα που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο αυτών των εκδηλώσεων αναφέρθηκε:

«...η σκυταλοδρομία τη ξεκινήσαμε με στόχο την άθληση για όλους και όχι τον πρωταθλητισμό. Μια διαδρομή τριών χιλιομέτρων, την οποία είχαμε φτιάξει εμείς ως δήμος και μετά την είχαμε χωρίσει ανά εξακόσια μέτρα και λάβανε μέρος τα τέσσερα σωματεία, του Πας Τήνου, του Περιστεριώνα, του Αίαντα και του Ποσειδώνα και έκλεισε τη σκυταλοδρομία στα τελευταία μέτρα το τμήμα «Αθανασία» μια ομάδα μαραθωνοδρόμων του Νίκου Καμολίνου...» (Συν.3).

Στις εκδηλώσεις έλαβαν μέρος μαθητές από σχολεία της Τήνου. Συμμετείχαν σε αρκετά αθλήματα, όπως για παράδειγμα το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ, το βόλεϊ, ο στίβος, η πάλη, το τάε κβο ντο και τέλος, οι αγώνες δρόμου. Οι μαθητές ήρθαν σε επαφή με αρκετούς πρωταθλητές, προπονητές και Ολυμπιονίκες που είχαν προσκληθεί, όπως ο Μιχάλης Μουρούτσος, η Κλέλια Πανταζή, ο Άγγελος Χαριστέας κ.α. Όπως αναφέρει ο τοπικός τύπος, μέσα από αυτές τις εκδηλώσεις και τις συζητήσεις στις οποίες έλαβαν μέρος οι μαθητές, είχαν τη δυνατότητα να εμβαθύνουν στο πνεύμα του ολυμπισμού αλλά και στην ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων από την αρχαιότητα μέχρι τη σύγχρονη αναβίωση. Επιπλέον, πληροφορήθηκαν για την

ιστορική σημασία των «Τηνίων» του 1895 (<https://tinostoday.gr/symmetochi-ton-mathiton-tou-gymnasiou-tinou-sta-tinia-2024/>).

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό πως οι παράγοντες αναβίωσης των «Τηνίων» λειτούργησαν ακόμη μία φορά ως φορείς αναπαραγωγής και διάδοσης της πολιτισμικής μνήμης των αγώνων. Όπως άλλωστε επισημαίνει και ο Άσμαν (2017) αυτό επιτυγχάνεται μέσα από την επαναληπτική χρήση κειμένων, εικόνων και τελετουργικών και τη μετατροπή των ιστορικών γεγονότων σε σύμβολα.

Για τους συμμετέχοντες στην έρευνα, η συμμετοχή των παιδιών στην αναβίωση των «Τηνίων» αποτέλεσε σημαντικό κίνητρο:

«...ίσως να ήταν το κίνητρο ώστε τα παιδιά να γνωρίσουν την ιστορία του νησιού, αλλά και να μάθουν τα οφέλη του αθλητισμού και πόσο μάλλον ζώντας σε ένα μικρό νησί. Σε αυτό βοήθησαν πολύ οι Ολυμπιονίκες που παρεβρέθηκαν στην αθλητική διοργάνωση. Πρότυπα αθλητών που αγκάλιασαν τον κόσμο της Τήνου και ειδικά τα παιδιά...» (Συν.3).

Η παραπάνω αναφορά μπορεί να συσχετιστεί με όσα αναφέρει ο Άσμαν (2017), ο οποίος υποστηρίζει πως το παρελθόν συμπυκνώνεται σε συμβολικούς τύπους, στους οποίους έχει προσαρτηθεί η ανάμνηση. Μέσω της εορτής και των συμβόλων, πραγματοποιείται ανάκληση του παρελθόντος και έτσι οι νεαροί Τήνιοι έρχονται σε επαφή με την ιστορία του τόπου τους.

Κάνοντας αποτίμηση της προσπάθειας αυτής, οι συμμετέχοντες στην έρευνα υποστήριξαν:

«Τώρα ο υπουργός πολιτισμού προχθές με την παρουσίαση που έκανε εδώ πέρα και λοιπά μας υποσχέθηκε ότι θα νομοθετήσει να γίνεται κάθε τέσσερα χρόνια θα γίνει θεσμός αυτά γενικά για την αναβίωση...» (Συν.1).

«Κι ενώ για την Τήνο η περίοδος είναι τουριστικής προετοιμασίας, όλοι κατάφεραν να παρακολουθήσουν. Το κέντρο του νησιού μετατράπηκε σε αθλητικό χώρο... όντως έγινε με μεγάλη επιτυχία και η απόφαση πάρθηκε πολύ ξαφνικά και υπήρχε μικρό περιθώριο προετοιμασίας για να γίνουν τα Τήνια. Ο κόσμος της Τήνου το αγκάλιασε πάρα πολύ δηλαδή θυμάμαι γονείς να μου λένε όχι μόνο συγχαρητήρια αλλά και ευχαριστώ... Τα σχολεία και οι καθηγητές εννοείτε τα αγκάλιασαν πάρα πολύ.... Μεγάλο ρόλο οι αθλητές οι οποίοι έχουν κατακτήσει τα πάντα και ήρθαν εδώ και αγκάλιασαν τα «Διπλωματική Εργασία»

τηνιακά παιδιά.... Ο κόσμος της Τήνου αγκάλιασε και πάρα πολύ την έκθεση, εγώ δεν το περίμενα δηλαδή στα εγκαίνια της έκθεσης... (Συν.3).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω μπορούμε να διαπιστώσουμε πως η τελευταία αυτή προσπάθεια για την αναβίωση των «Τηνίων» είχε την υποστήριξη από πλήθος φορέων και προσώπων. Επιπλέον, στο πλαίσιο αυτής έλαβαν χώρα αρκετές δράσεις και γενικότερα χαρακτηρίστηκε από ιδιαίτερη επιτυχία.

Με βάση τα παραπάνω, διαπιστώνεται ότι η πολιτισμική μνήμη των κατοίκων της Τήνου είναι προσανατολισμένη στην ιστορία και στις παραδόσεις του νησιού, διαμεσολαβητές δε αυτής της μνήμης είναι οι τοπικοί αθλητικοί και πολιτιστικοί φορείς, η τοπική αυτοδιοίκηση, οι φορείς της εκπαίδευσης, η εκκλησία κλπ. Άξονας αυτής της ιστορίας και των παραδόσεων είναι αφενός η αρχαία Ελλάδα αφετέρου η Ορθοδοξία. Σύμφωνα με τη θεωρία του Άσμαν (2017), αυτό το παρελθόν συμπυκνώνεται σε συμβολικούς τύπους, στους οποίους έχει προσαρτηθεί η ανάμνηση. Μέσα από τις εορτές και τα σύμβολα, γίνεται ανάκληση αυτού του παρελθόντος και έτσι οι σύγχρονοι Τήνιοι έρχονται σε επαφή με την τοπική ιστορία και την τοπική τους ταυτότητα. Σύμφωνα με τον ακόλουθο ερωτώμενο, η αναβίωση των «Τηνίων» αποτελεί πεδίο μνήμης και ανάμνησης, ενώ πρέπει να σημειωθεί ότι η σημασία του χριστιανισμού είναι ιδιαίτερα σημαντική:

«Οι εκδηλώσεις αναβίωσης των «Τηνίων» αποτελούν πεδίο μνήμης και ανάμνησης. Μνήμης γιατί θυμόμαστε το μακρινό 1895 και ανάμνησης γιατί γίνεται παρόν το όμορφο εκείνο παρελθόν. Ο αθλητισμός βοηθά τον άνθρωπο να διαφυλάξει έναν υγιή νου σε ένα υγιές σώμα, ταυτόχρονα όμως γίνεται σύμβολο του πνευματικού και χριστιανικού αθλητισμού, σύμφωνα με τον οποίο ο χριστιανός διαμορφώνει την προσωπικότητά του, χαλιναγωγώντας τα ελαττώματά του. Ασκεί τα γνωρίσματά του όχι μόνο προς όφελος του σώματός του, αλλά και της ανθρώπινης κοινωνίας και του σώματος της εκκλησίας. Η εμπνευσμένη αυτή πρωτοβουλία αποτελεί έναυσμα, αληθινό προσκλητήριο για τη νεολαία του νησιού μας και γίνεται υπόδειγμα» (Συν.5).

Επίσης, σε άλλη απάντηση, τα σύγχρονα οφέλη της αναβίωσης των «Τηνίων» συνδέονται με την ανάμνηση του παρελθόντος και το χρέος των σύγχρονων ανθρώπων προς τους προγόνους τους:

«Προσωπικά πιστεύω ότι τέτοιου είδους εκδηλώσεις στο νησί θα συμβάλουν σε μια γενικότερη προσπάθεια επαναφοράς του αθλητικού γίνεσθαι. Πιστεύω ότι θα βγει ένα μήνυμα από μια πραγματική αναβίωση, γιατί οι αθλητικές εγκαταστάσεις στο νησί μας όπως και στα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου και των Κυκλάδων δικαιούνται χώρους άθλησης. Επίσης η αναβίωση μας έδωσε την ευκαιρία να θυμηθούμε κάποια πράγματα που δεν είναι καθόλου γνωστά. Σήμερα που οι Ολυμπιακοί Αγώνες κινδυνεύουν από την παρέμβαση των φαρμακευτικών εταιριών είναι χρέος όλων μας προς τη νέα γενιά να θωρακίσουμε το πνεύμα του αθλητισμού. Θέλω να τελειώσω με μια ρήση όπως τη μνημονεύει ο κύριος Π. Λινάρδος ότι «τη ζωή μας τη βιώνουμε ατενίζοντας προς τα εμπρός, αλλά την κατανοούμε κοιτάζοντας προς το παρελθόν». Τα «Τήνια» και η αναβίωσή τους δεν είναι μόνο θέμα οφέλους αλλά και οφειλής» (Συν.4).

Όπως αναφέρθηκε, οι παράγοντες αναβίωσης των «Τηνίων» λειτουργούν ως φορείς αναπαραγωγής και διάδοσης της πολιτισμικής μνήμης των αγώνων. Αυτό κατά τον Άσμαν (2017) επιτυγχάνεται μέσα από την επαναληπτική χρήση κειμένων, εικόνων και τελετουργικών και τη μετατροπή των ιστορικών γεγονότων σε σύμβολα. Ακολούθως, περιγράφονται δράσεις και πρωτοβουλίες για την εκπαίδευση των νέων του νησιού, στα πλαίσια της αναβίωσης:

«Η αναβίωση γίνεται για να μπορέσουν τα παιδιά να θυμηθούν και να γνωρίσουν τι ήταν τα «Τήνια». Ότι δηλαδή ήταν ένας προπομπός των Ολυμπιακών Αγώνων να κατανοήσουν το ιστορικό κομμάτι. Βέβαια είναι μια ευκαιρία να βγουν έξω από το προαύλιο του σχολείου, να ασχοληθούν και να γνωρίσουν κάποια αθλήματα από κοντά. Τα παιδιά πρέπει να καταλάβουν πόσο σημαντικός είναι ο αθλητισμός για το νησί μας και πως βοήθησαν τα ΤΗΝΙΑ του 1895 τον τόπο μας. Επίσης γνωρίζουν ολυμπιονίκες και αθλήματα. Μάλιστα ίσως αυτή η αθλητική εκδήλωση είναι και μια ευκαιρία δημιουργίας αθλητικών υποδομών στο νησί αλλά και εξοπλισμού του σχολείου με αθλητικό υλικό» (Συν. 2).

Συμπεράσματα

Οι αγώνες «Τήνια» πραγματοποιήθηκαν στο νησί της Τήνου από τις 15 μέχρι τις 17 Αυγούστου του 1895 και συμμετείχαν σε αυτούς αθλητές από αθλητικά σωματεία της Αθήνας, την Πάτρας, του Πειραιά, της Σμύρνης κλπ. Η μαζική συμμετοχή αθλητών και σωματείων κατέστησε ουσιαστικά τους αγώνες ως τους πρώτους πανελλήνιους πριν την τέλεση των Ολυμπιακών αγώνων του 1896. Η ημερομηνία που επιλέχθηκε να πραγματοποιηθούν συνδυάστηκε με τη μεγάλη θρησκευτική εορτή της Μεγαλόχαρης. Τα «Τήνια» αποτέλεσαν μία πρωτοποριακή ιδέα παραγόντων της Τήνου, η οποία υιοθετήθηκε από τον οργανωτή Εθνικό Γυμναστικό Σύλλογο και υποστηρίχθηκε από το Ιερό Ίδρυμα της Ευαγγελίστριας Τήνου και της Αδελφότητας Τήνου.

Μέσα από την μελέτη της τέλεσης των «Τηνίων» το 1895 και της αναβίωσης των αγώνων κατά τη σύγχρονη εποχή, ερευνάται το μνημονικό αποτύπωμα των αγώνων τότε και σήμερα. Χρησιμοποιώντας τα πορίσματα των σπουδών της μνήμης και ιδιαίτερα τις θεωρίες για τη συλλογική και την πολιτισμική μνήμη, προκύπτει ότι η συλλογική μνήμη των «Τηνίων» αποτελεί τότε και σήμερα, μια «κατασκευή», η οποία αντλεί στοιχεία από δομικά πολιτισμικά στοιχεία του παρελθόντος, όπως η μνήμη της αρχαίας Ελλάδας, η Ορθοδοξία και η τοπική ιστορία της Τήνου, οι δε διοργανωτές των «Τηνίων», τότε και σήμερα, λειτούργησαν και λειτουργούν ως διαμεσολαβητές αυτής της συλλογικής μνήμης.

Το 2006 πραγματοποιήθηκε η πρώτη προσπάθεια για την αναβίωση των «Τηνίων». Όπως διαπιστώνεται τόσο από τον τοπικό τύπο όσο και από τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, οι οποίοι κατέθεσαν τις προσωπικές τους μαρτυρίες, η αναβίωση χαρακτηρίστηκε από ιδιαίτερη επιτυχία. Για την υλοποίηση αυτής υπήρξε η συνεργασία του κράτους με το Ίδρυμα της Μεγαλόχαρης, το οποίο για ακόμη μία φορά ανέλαβε την κάλυψη σημαντικού μέρους των εξόδων. Τα επόμενα χρόνια έγιναν και πάλι προσπάθειες για την αναβίωση των «Τηνίων» και συγκεκριμένα την άνοιξη του 2010 και του 2014. Ωστόσο, όπως σημειώθηκε από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, αυτές δε χαρακτηρίστηκαν από ιδιαίτερη «λάμψη». Η τελευταία αναβίωση ήταν αυτή που πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 2024. Αυτή εντάχθηκε στο πλαίσιο εβδομαδιαίων εκδηλώσεων που ήταν «Διπλωματική Εργασία»

αφιερωμένες στην Ολυμπιακή Παιδεία και πραγματοποιήθηκαν αγώνες στους οποίους έλαβαν μέρος μαθητές από σχολεία του νησιού. Οργανώθηκαν παράλληλα και άλλες εκδηλώσεις όπως η έκθεση που ήταν αφιερωμένη στα «Τήνια», δίνοντας την ευκαιρία στους μαθητές να έρθουν σε ακόμη πιο άμεση επαφή με το θεσμό αυτόν. Για την υλοποίηση της αναβίωσης συνεργάστηκαν διάφοροι φορείς, όπως για παράδειγμα το Υπουργείο Αθλητισμού, ο Δήμος, το Ίδρυμα της Μεγαλόχαρης κ.α.

Όπως επισημάνθηκε από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, οι προσπάθειες για την αναβίωση των «Τηνίων» προέβλεπαν την εμπλοκή μαθητών από όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Αυτό τους έδωσε την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με την ιστορία του νησιού και να την γνωρίσουν. Ωστόσο η επίδραση αυτή δεν περιορίστηκε μόνο στους νεαρούς Τήνιους, αλλά αντίθετα επεκτάθηκε στο σύνολο των κατοίκων του νησιού. Αυτός ήταν άλλωστε και ένας από τους στόχους όσων εμπλεκόταν στην αναβίωση των «Τηνίων», η ανάδειξη της ιστορίας του νησιού και του ιστορικού γεγονότος των «Τηνίων». Ακόμη, στόχος των προσπαθειών αυτών ήταν η προβολή του νησιού και η προσέλκυση τουριστών, καθώς οι αναβιώσεις επιλέχθηκαν να λάβουν χώρα σε περίοδο κατά την οποία βρίσκονται επισκέπτες στο νησί.

Όπως προκύπτει από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα, αλλά και από την καταγραφή των προσπαθειών αναβίωσης των «Τηνίων» η συλλογική μνήμη των αγώνων αυτών παραμένει ζωντανή μέσα από ενέργειες και πρωτοβουλίες φορέων και συλλογικοτήτων, τα μέλη των οποίων λειτουργούν ως διαμεσολαβητές αυτής της μνήμης. Η συγκρότηση και διαμόρφωση αυτής της μνήμης πραγματοποιείται μέσα από τη χρήση στοιχείων του παρελθόντος και του παρόντος τα οποία συνδέονται με την αρχαία και σύγχρονη ολυμπιακή κληρονομιά, την ορθόδοξη χριστιανική παράδοση και την τοπική ιστορία και παράδοση της Τήνου.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αβούρης, Σ. (1967). *Ηθική και Θρησκευτική Εγκυκλοπαίδεια*. Αθανασίου Μαρτίνου.
- Αμιραλής, Γ. (1996). *Τηνιακές Ανταύγειες, Ιστορία-Λαογραφία*. Πανελλήνιο Ιερό Ίδρυμα Ευαγγελίστριας Τήνου- Αδελφότητα των Τηνίων εν Αθήναις.
- Άσμαν, Γ. (2017). Η πολιτισμική μνήμη. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Γιάτσης, Σ. (2000). *Ιστορία της άθλησης και των αγώνων στον ελληνικό κόσμο κατά τους ελληνορωμαϊκούς, βυζαντινούς και νεώτερους χρόνους*. Ιδιωτική έκδοση.
- Γκαγκάκης, Γ. (1995). *Νησιολόγιο 194-1911*. Αγκίστρι.
- Δρουμπούκη, Α.-Μ. (2014). *Μνημεία της λήθης. Τχνη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*. Πόλις.
- Δωρίζας, Γ. (1974). *Η αρχαία Τήνος*. Ιδιωτική έκδοση.
- Ζαφειράκης, Α. (2021). *Ο Γκύζης στην Τήνο*. Πανελλήνιο Ιερό Ίδρυμα Ευαγγελίστριας Τήνου.
- Halbwachs, M. (2013). *Συλλογική μνήμη*. Παπαζήσης.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2017). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας και επιστημολογία των κοινωνικών επιστημών*. Τζιόλας.
- Λαγούρος, Σ. (1996). *Τα θαύματα της Μεγαλόχαρης*. ΤΗΝΟΣ.
- Λινάρδος, Π. & Δελατόλας Σ. (2002). *Τήνια 1895*. Δήμος Τήνου.
- LeGoff, J. (1998). *Ιστορία και Μνήμη*. Νεφέλη.
- Μανιτάκης, Π. (1962). *100 χρόνια νεοελληνικού αθλητισμού 1830-1930*.
- Μαντόγλου, Α. (2010). *Κοινωνική μνήμη, κοινωνική λήθη. Έκδηλες και λανθάνουσες μορφές κοινωνικής σκέψης*. Πεδίο.
- Μπενβενίστε, Ρ. & Παραδέλλης, Θ. (1999). *Διαδρομές και τόποι της μνήμης -Ιστορικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*. Αλεξάνδρεια.
- Παπανδρέου, Ζ. (2018). *Τραυματική μνήμη και Δημόσια Ιστορία. Δίστομο 1944 – 2018*. Ταξιδευτής.

Παπανδρέου, Ζ. (2015). Διδακτικές προσεγγίσεις σε επίμαχα και τραυματικά γεγονότα: Η Σφαγή του Διστόμου. Στο: Γ. Κόκκινος & Δ. Μαυροσκούφης (επιμ.). *Το Τραύμα, τα Συγκρουσιακά Θέματα και οι Ερμηνευτικές Διαμάχες στην Ιστορική εκπαίδευση*. Ρόδον Ποτήρη, Ζ. (χ.χ.). Τήνος 360. Francois Web Design

Σοφιανός, Δ. (1992). Τήνος. EPINNH

Σαλβάνου, Α. (2021). *Πώς μαθαίνουμε ιστορία χωρίς να τη διδαχθούμε;: Ιστορική κουλτούρα, δημόσια ιστορία, ιστορική συνείδηση*. Ασίνη.

Σαλβάνου. Α. (2018). *Η συγκρότηση της προσφυγικής μνήμης. Το παρελθόν ως ιστορία και πρακτική*. Νεφέλη.

Τερζόπουλος, Ι. (χ.χ.). *Η νήσος Τήνος και ο Ιερός Ναός της Ευαγγελίστριας*. Ιδιωτική έκδοση.

Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος (2010). Τήνια 2006. Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος.

Traverso, E. (2016). *Η ιστορία ως πεδίο μάχης. Ερμηνεύοντας τις βιαιότητες του 20ου αιώνα* (Μτφ Ν. Κούρκουλος). Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.

Τσώνος, Κ. & Μπαζίνη, Ε. (2005). «Τήνος», 2005. Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Κωνσταντινούπολη. <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=6905>

Τωμαδάκης, Β. (2000). *Ο Ιωάννης Δ. Κονδυλάκης στην Νήσο Τήνο*. EPINNH.

Φιλιππότης, Σ. (2007). *Τηνιακοί περιστεριώνες*. EPINNH.

Χαριάτη, Ε. (2002). *Σχέσεις θρησκείας- αθλητισμού*. Ολυμπιακοί Αγώνες.

Χρυσάφης, Ι. (1930). *Οι σύγχρονοι διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες*. Κουλτούρα.

Ξενόγλωσση

Assmann, J. (2011). *Cultural Memory and Early Civilization*. Cambridge University Press.

Assmann, J. (1995). *Collective memory and Cultural Identity*. New German Critique.

Bernard, R. (2002). *Research methods in anthropology: Qualitative and quantitative approaches*. Alta Mira Press.

Booth, D. (2005). *The Field: Truth and Fiction in Sport History*. London–New York: Routledge

Bryman, A. (2007). Barriers to Integrating Quantitative and Qualitative Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1, 8-22.
<http://dx.doi.org/10.1177/2345678906290531>

Burke, P. (1997). *Varieties of Cultural History*. Cornell University Press.

Confino, A. (2007). Collective memory and cultural history: problems of method. *American Historical Review*, 102(5), 1386-1398.

Connerton, P. (1990). *How societies remember*. Cambridge University Press.

Cresswell, J.W. & Plano- Clark, V.L. (2011). *Designing and conducting mixed method research*. Thousand Oaks.

Ekman, M. (2009). The Memories of Space. In ADGD conference, Nottingham Trent University, 17-18 Sept 2009.

Foley, G. & Timonen, V. (2015). Using Grounded Theory Method to Capture and Analyze Health Care Experiences. *Health Serv Res.*,50(4),1195-210. DOI: 10.1111/1475-6773.12275.

Mack, N., Woodson, C., MacQueen, K., Guest, G. and Namey, E. (2005). *Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide*. Family Health International.

Moser, A. &Korstjens, I. (2017). Series: Practical guidance to qualitative research. *Eur J Gen Pract.*, 23(1), 271-273. DOI: 10.1080/13814788.2017.1375093

- Nora P. (1989). Between memory and history: Les lieux de memoire. *Representations*, 26, 7-24.
- Patton, Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Sage Publications.
- Phillips, M. G. (2006). *Deconstructing Sport History: A Postmodern Analysis*. SUNY Series on Sport, Culture, and Social Relations. State University of New York Press.
- Richards, H.M. & Schwartz, L.J. (2002). Ethics of qualitative research: are there special issues for health services research? *Family Practice*, 19(2):135-9. doi: 10.1093/fampra/19.2.135.
- Remijsen, S. (2015). *The End of Greek Athletics in Late Antiquity. Greek Culture in the Roman World*. Cambridge University Press.
- Rigney, A. (2005). Plenitude, scarcity and the circulation of cultural memory. *Journal of European Studies*, 35(1), 11-28.
- Stauff, M. (2019). 'History in the Making': Sports and the Serialized Production of Collective Memory. *Erdélyi Társadalom*, 17(1), 9-20. <https://doi.org/10.17177/77171.221>.
- Sturken, M. (1997). *Tangled Memories. The Vietnam War, the Aids Epidemic, and the Politics of Remembering*. University of California Press.
- Tenny, S., Brannan, J.M. & Brannan, G.D. (2022). Qualitative Study. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK470395/>
- Todorova, M. (2004). *Balkan Identities. Nation and Memory*. C. Hurst & Co.
- Warburg, A. & Rampley, M. (2009). The Absorption of the Expressive Values of the Past. *Art in Translation*, 1(2), 273-283.
- Werron, T. (2009). *Der Weltsport und sein Publikum: Zur Autonomie und Entstehung des modernen Sports*. Velbrück.
- Worthy, S. (2004). Communities of Remembrance: Making Auckland's War Memorial Museum. *Journal of Contemporary History*, 39(4), 599–618.

Ιστοσελίδες

https://www.tinos.biz/deltio_anaviosi.htm

<https://www.tiniaki.com/stream/qmc77dkaabita7pcdrucwrudtadrhh>

<https://www.euro2day.gr/news/highlights/article-news/1211136/anavionoyn-ta-thnia-1895> <https://www.ethnikosgs.gr/tinia-2014/to-nhsi-ths.html>

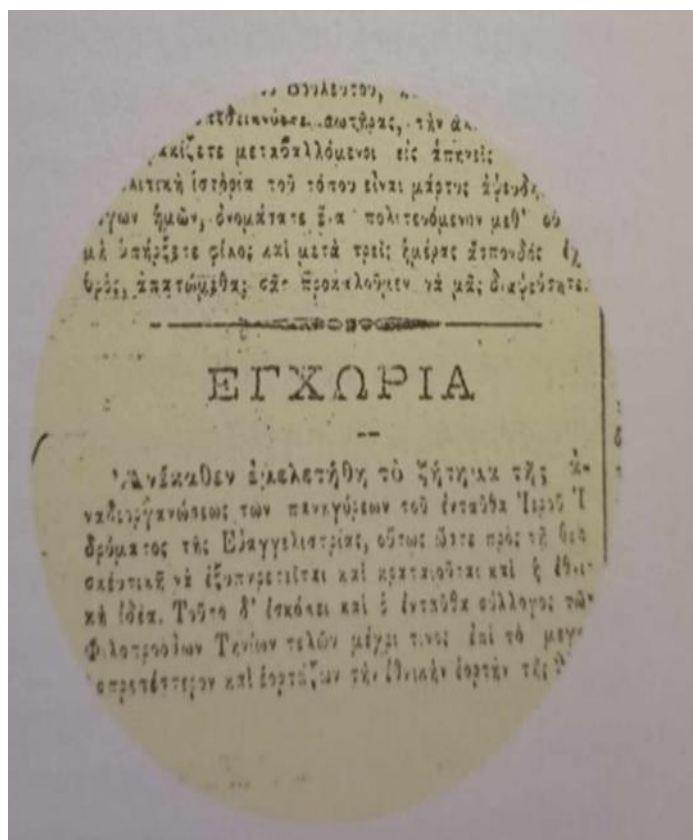
Εφημερίδες:

(Εφημερίδα: Δημότης Τήνου, 2010)

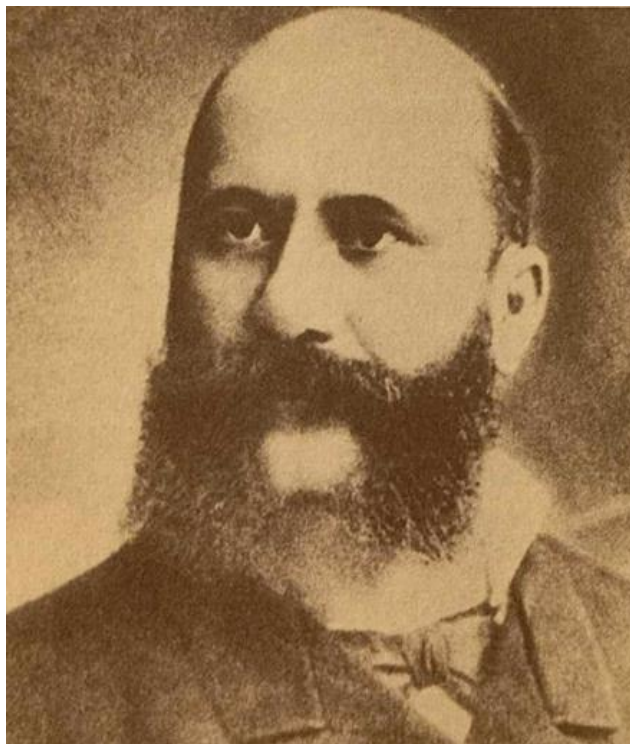
Παράρτημα

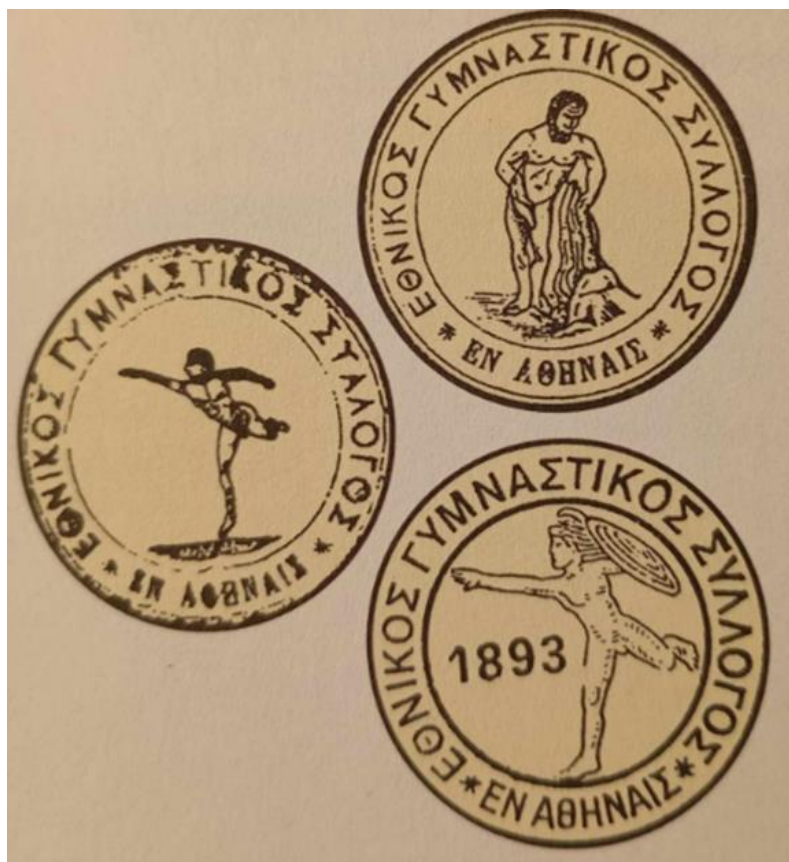
Εικόνα 1: Εξώφυλλο εφημερίδας «Η Ηχώ της Τήνου».

Εικόνα 2: Απόσπασμα από δημοσίευμα εφημερίδας που αναφέρεται στη διοργάνωση της πανήγυρης και των αγώνων.

Εικόνα 3: Ι. Φωκιανός, πρόεδρος του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου.

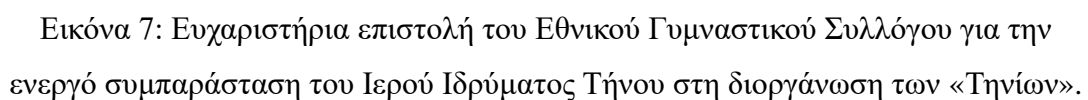

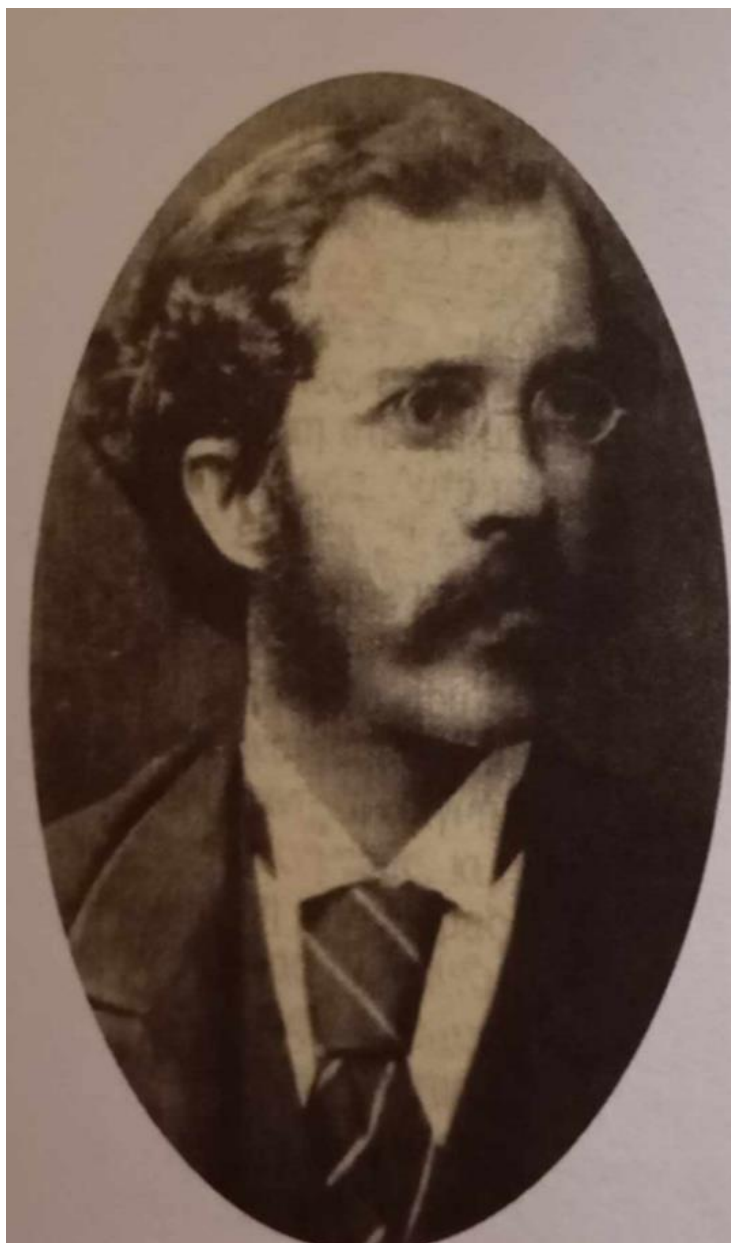
Εικόνα 4: Σήματα του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου.
«Διπλωματική Εργασία»

Εικόνα 5: Απόφαση της επιτροπής του Πανελληνίου Ιερού Ιδρύματος της Ευαγγελίας Τήνου για την πίστωση 2.000 δρχ. για την κάλυψη δαπανών των «Τηνίων».

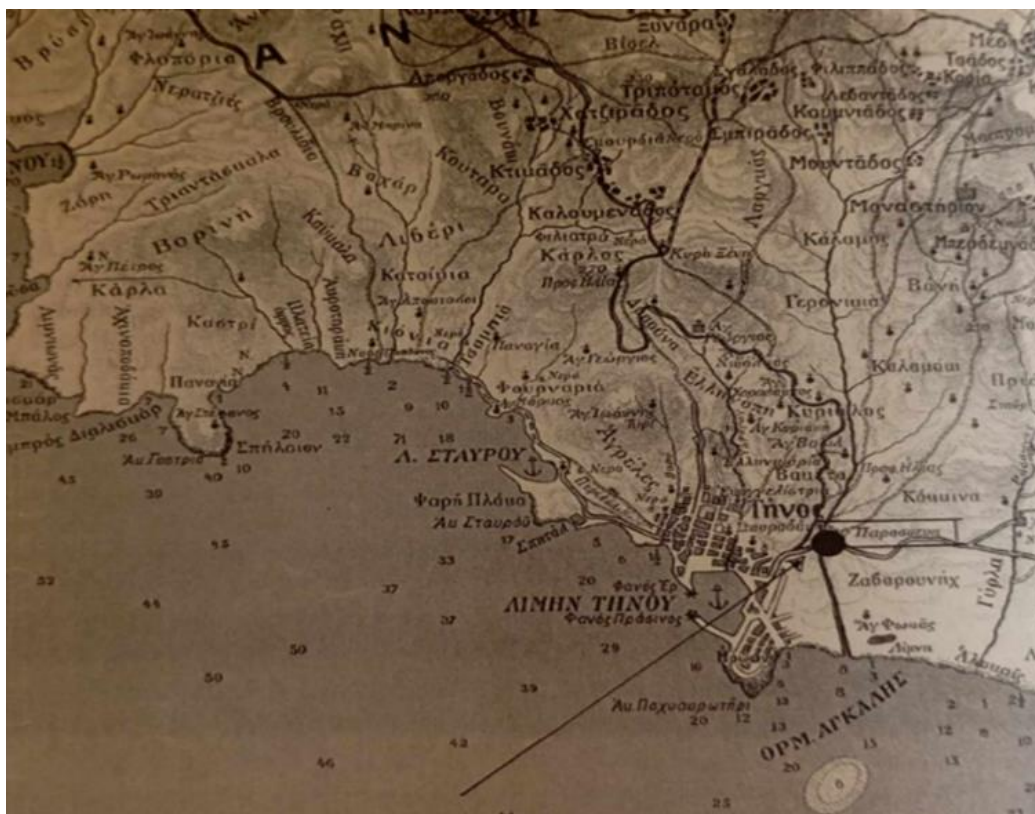

Εικόνα 8: Σ. Φραγκιάδης, πρώτος πρόεδρος του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου.

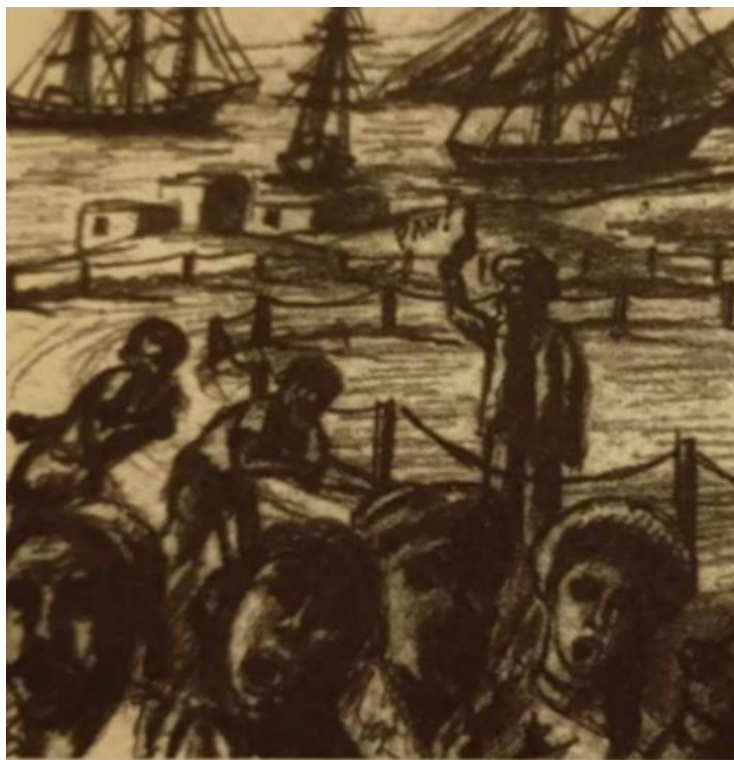
Κατά τη διεξαγωγή των «Τηνίων» ήταν αντιπρόεδρος.

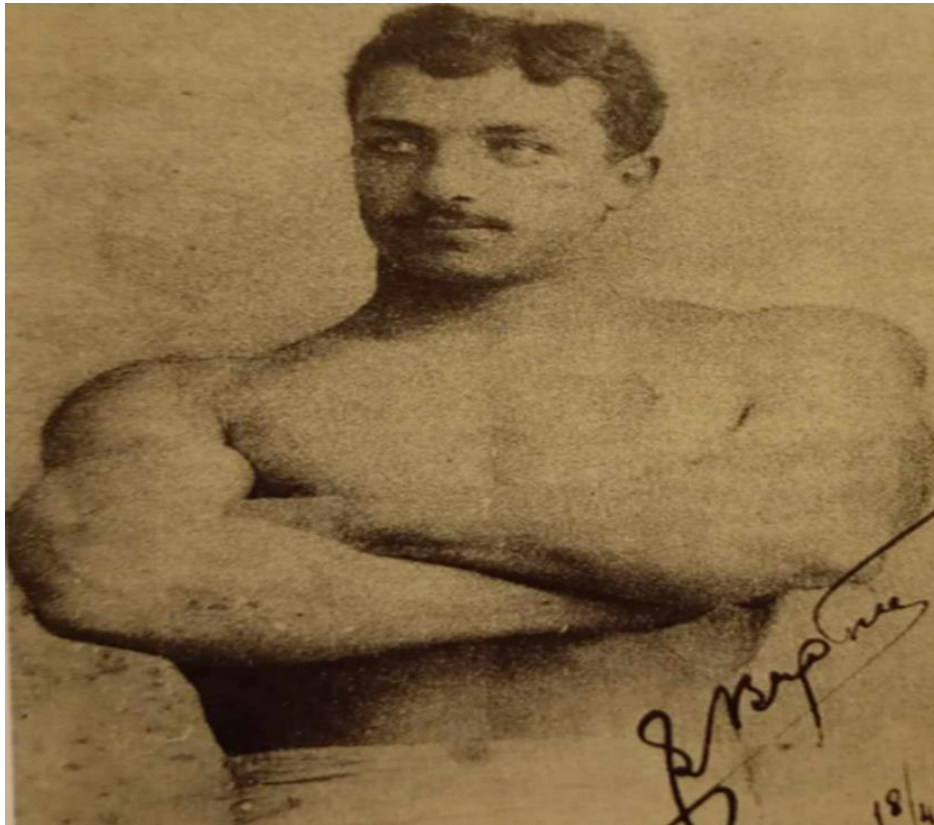

Εικόνα 10: Το στάδιο της Τήνου στη θέση Αγία Παρασκευή.

Εικόνα 10: Σχεδιάσμα της εκκίνησης των δρομέων με πιστόλι του αφέτη που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των «Τηνίων».

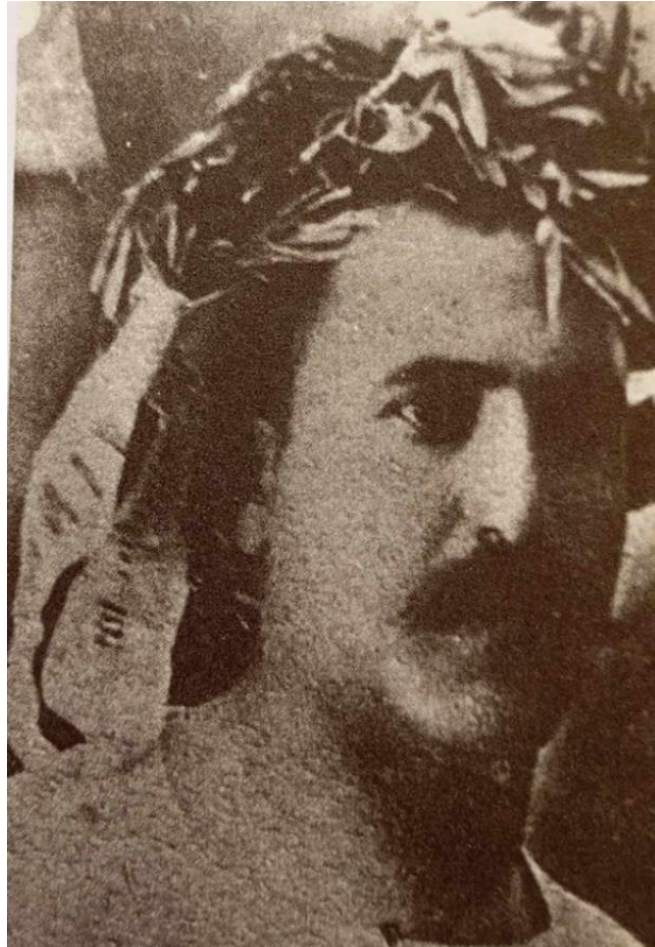

Εικόνα 11: Σωτήριος Βερσής, νικητής άρσης βαρών.

Εικόνα 12: Γεώργιος Τσίτας, αθλητής που κατέκτησε την τρίτη θέση στην άρση βαρών.

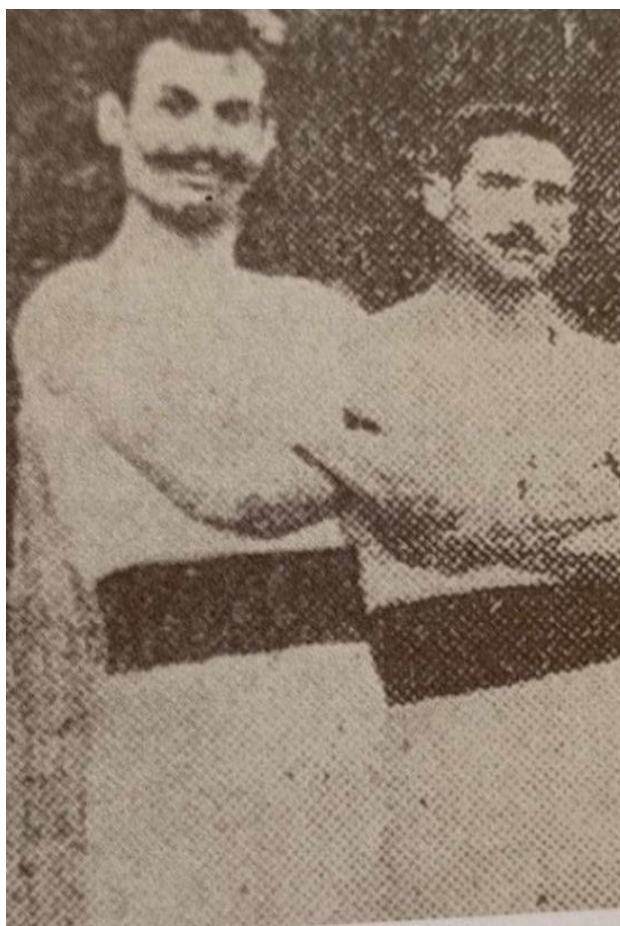

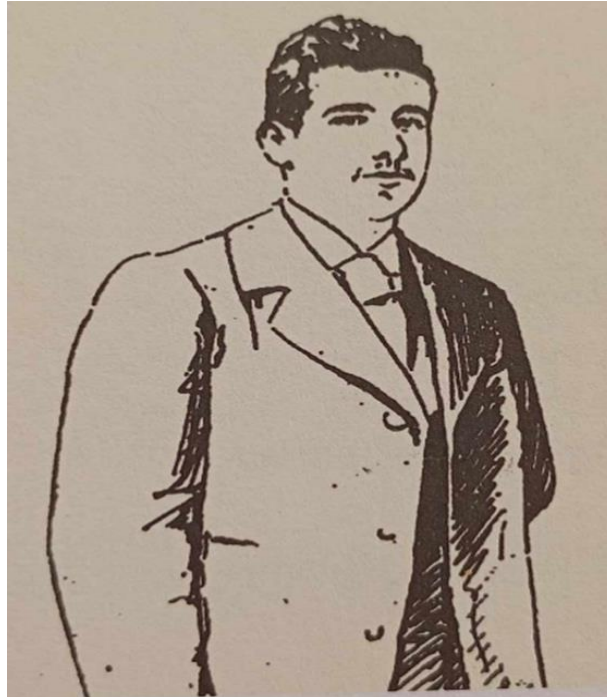
Εικόνα 13: Κωνσταντίνος Τσίτας.

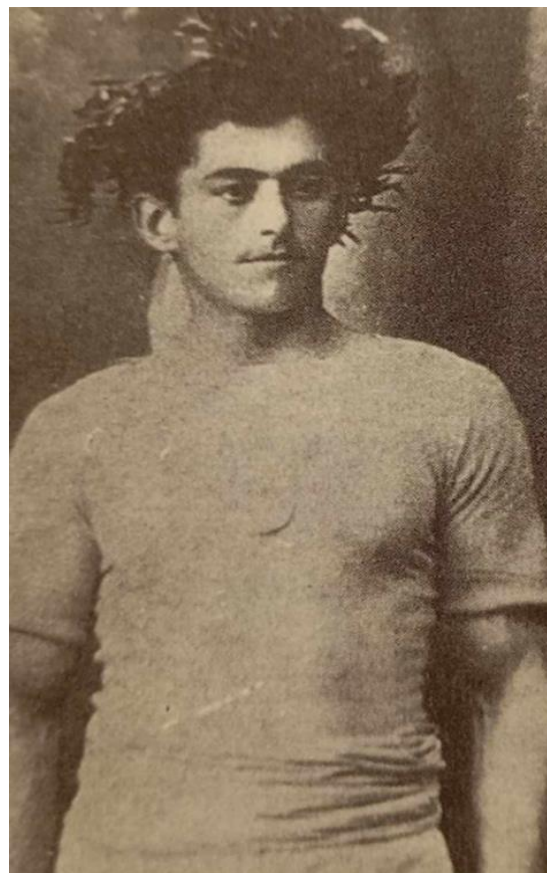
Εικόνα 14: Παραλλαγή του μεταλλίου των «Τηνίων».

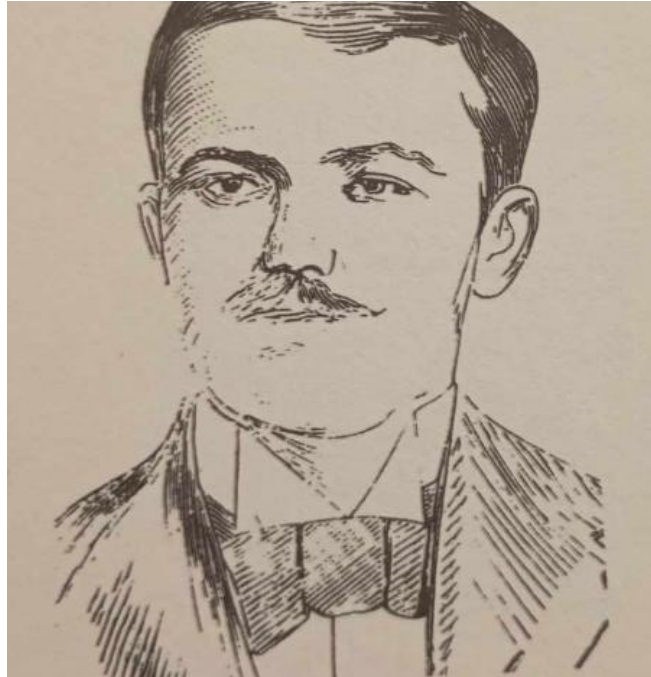
Εικόνα 15: Ι. Γιαννούλης & Α. Λευκαδίτης.

Εικόνα 16: Μ. Γούσκος.

Εικόνα 17: Ι. Περσάκης.

Εικόνα 18: Ι. Μητρόπουλος.

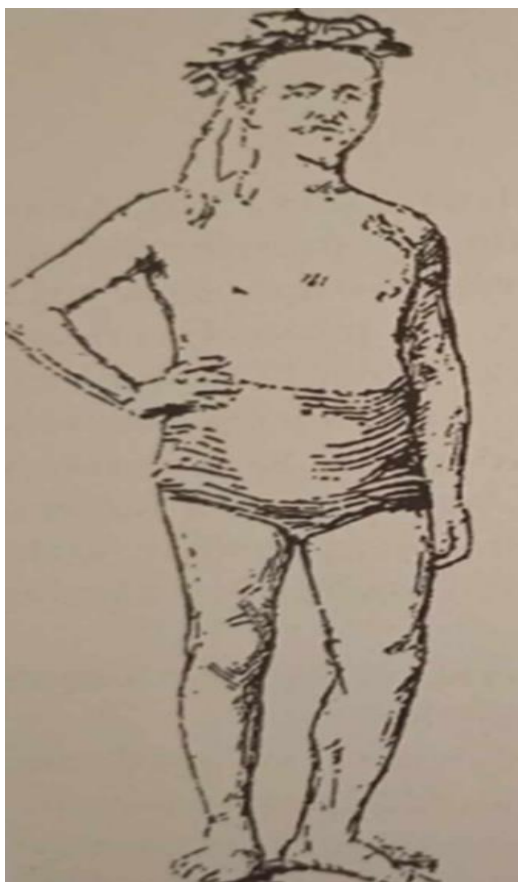

Εικόνα 19: Επτά από τους εννέα αθλητές του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου, που συμμετείχαν στα «Τήνια». Όσοι κατέκτησαν την πρώτη θέση φοράνε στεφάνι, ενώ οι υπόλοιποι κρατούν ένα κλαδί ελιάς.

Όρθιοι είναι οι Φ. Μάσσων, Κ. Μητρόπουλος, Ι. Περσάκης και Α. Τουφερής.
Καθιστοί είναι οι Κ. Τσίτας, Γ. Τσίτας και Μ. Γούσκος.

Εικόνα 20: Δ. Γολέμης.

«Διπλωματική Εργασία»

Εικόνα 21: Α. Πεπανός.

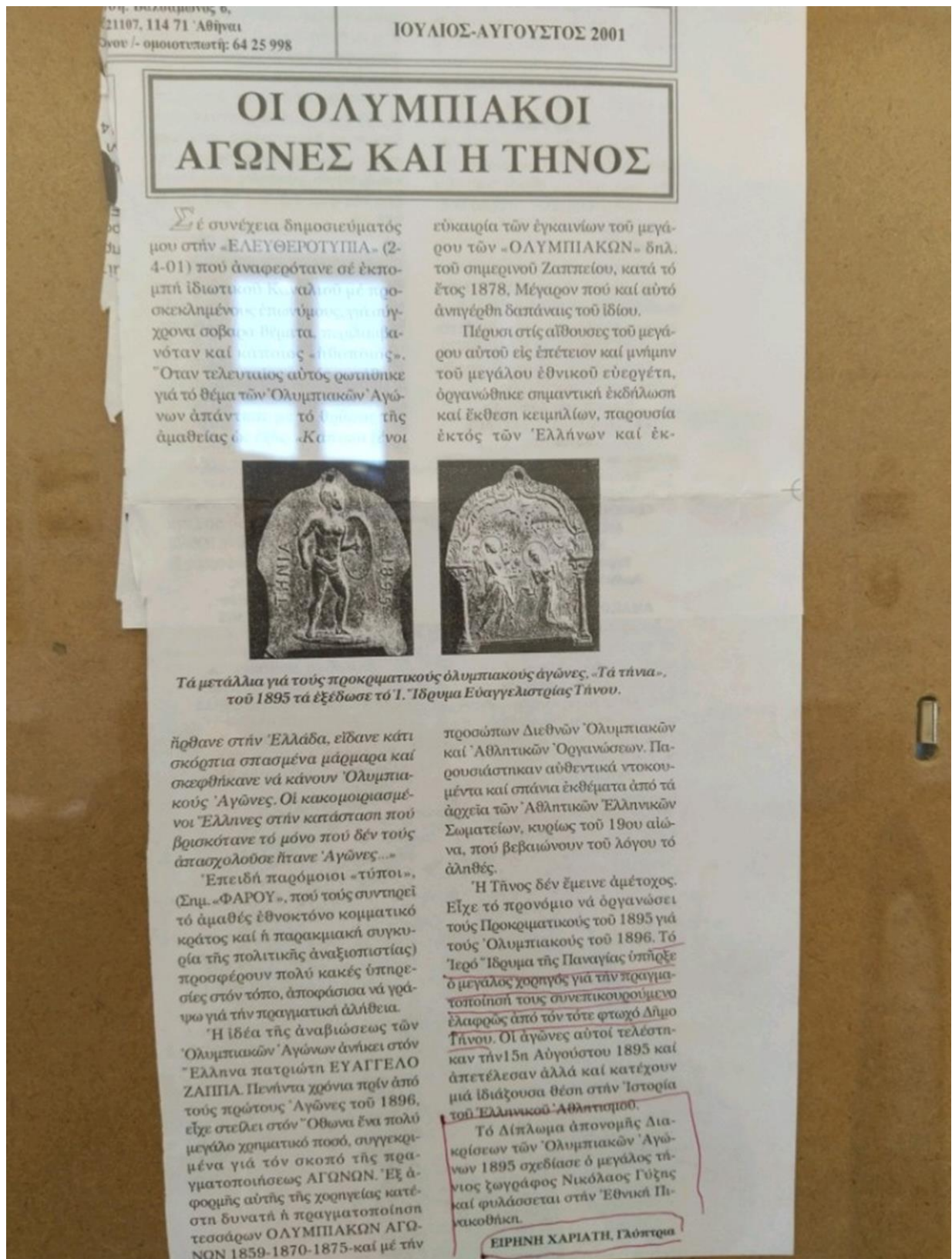

Εικόνα 22: Οι δύο όψεις του μεταλλίου των «Τηνίων».

Ο δρομέας παρουσιάζεται χωρίς δόρυ, ως έκφραση άμιλλας στο στάδιο σε συνδυασμό με την Εικόνα της Μεγαλόχαρης. Ο αθλητής φέρει μόνο ασπίδα.

Εικόνα 22: Δημοσίευμα εφημερίδας.

Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

«Διπλωματική Εργασία»

Εικόνα 23: Δημοσίευμα εφημερίδας.

Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

«Διπλωματική Εργασία»

Εικόνα 24: Δημοσιεύματα εφημερίδων.

Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των Τηνίων το 2024

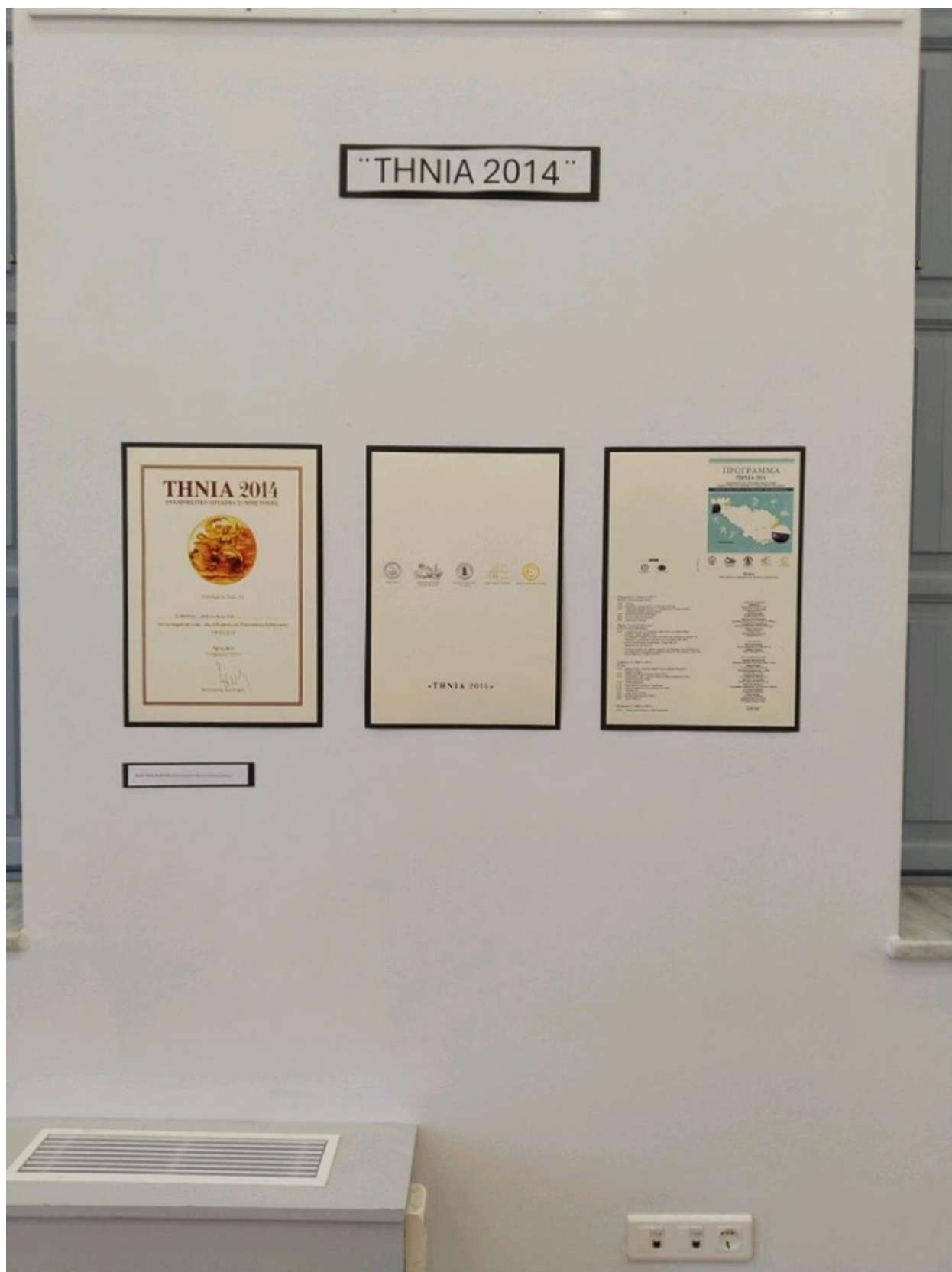

Εικόνα 25: Αναμνηστικό δίπλωμα συμμετοχής στις εκδηλώσεις που τελέστηκαν το 2014.

Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

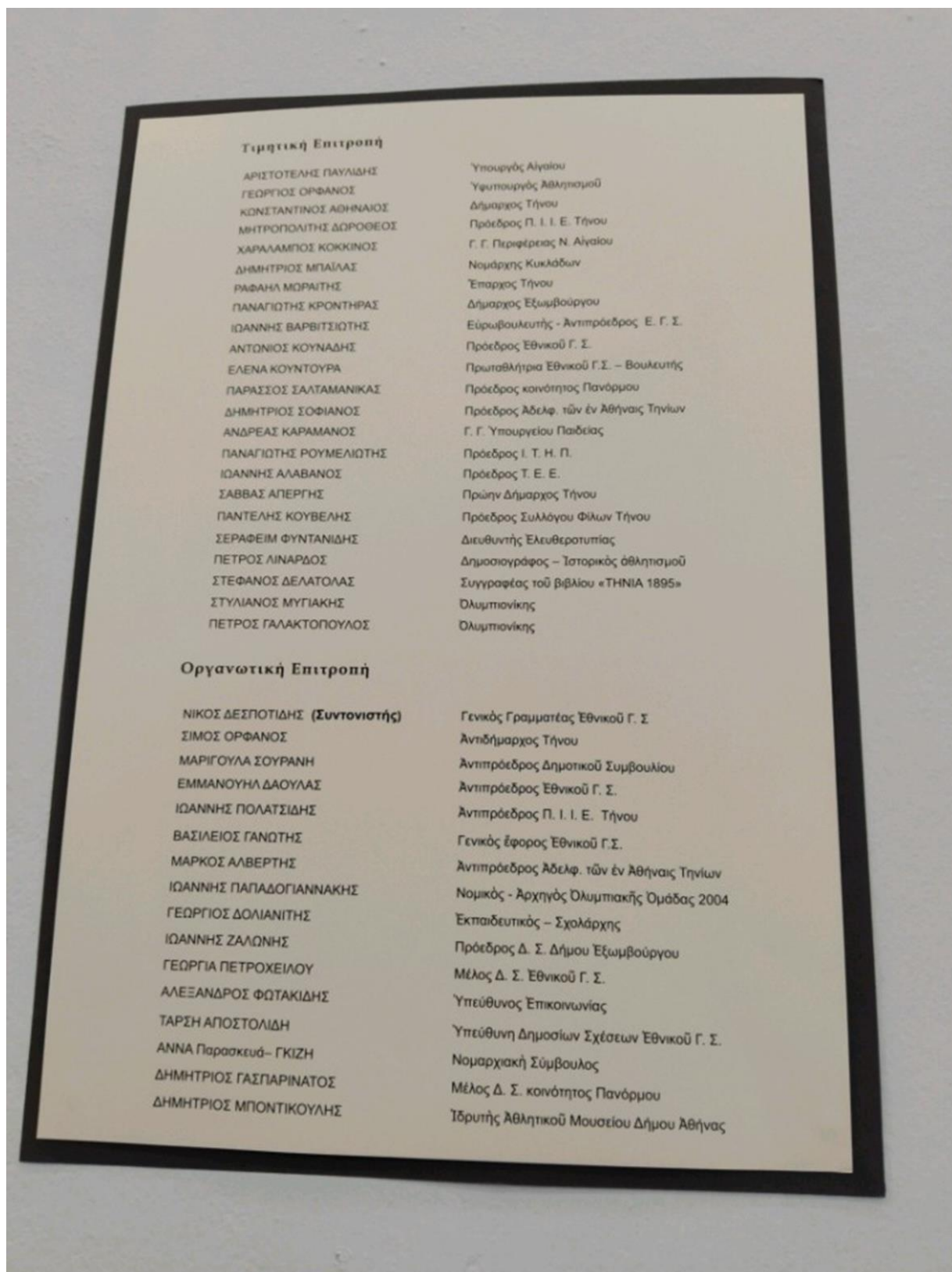
Εικόνα 26: Υλικό από την αναβίωση των «Τηνίων» το 2014.

Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024
«Διπλωματική Εργασία»

Εικόνα 27: Υλικό από την αναβίωση των «Τηνίων» το 2014.

Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

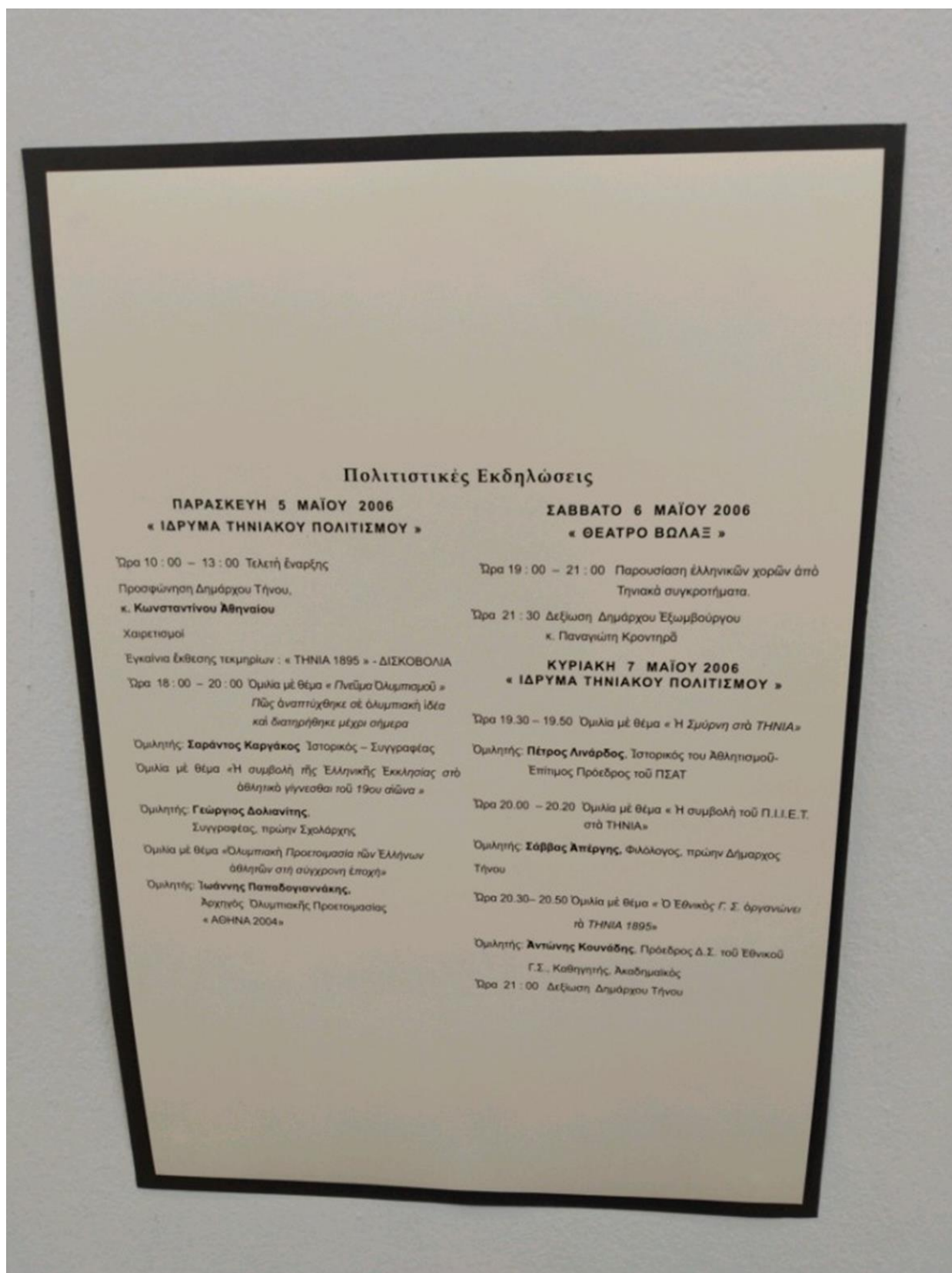

Εικόνα 28: Τιμητική και Οργανωτική Επιτροπή αναβίωσης «Τηνίων» το 2006.

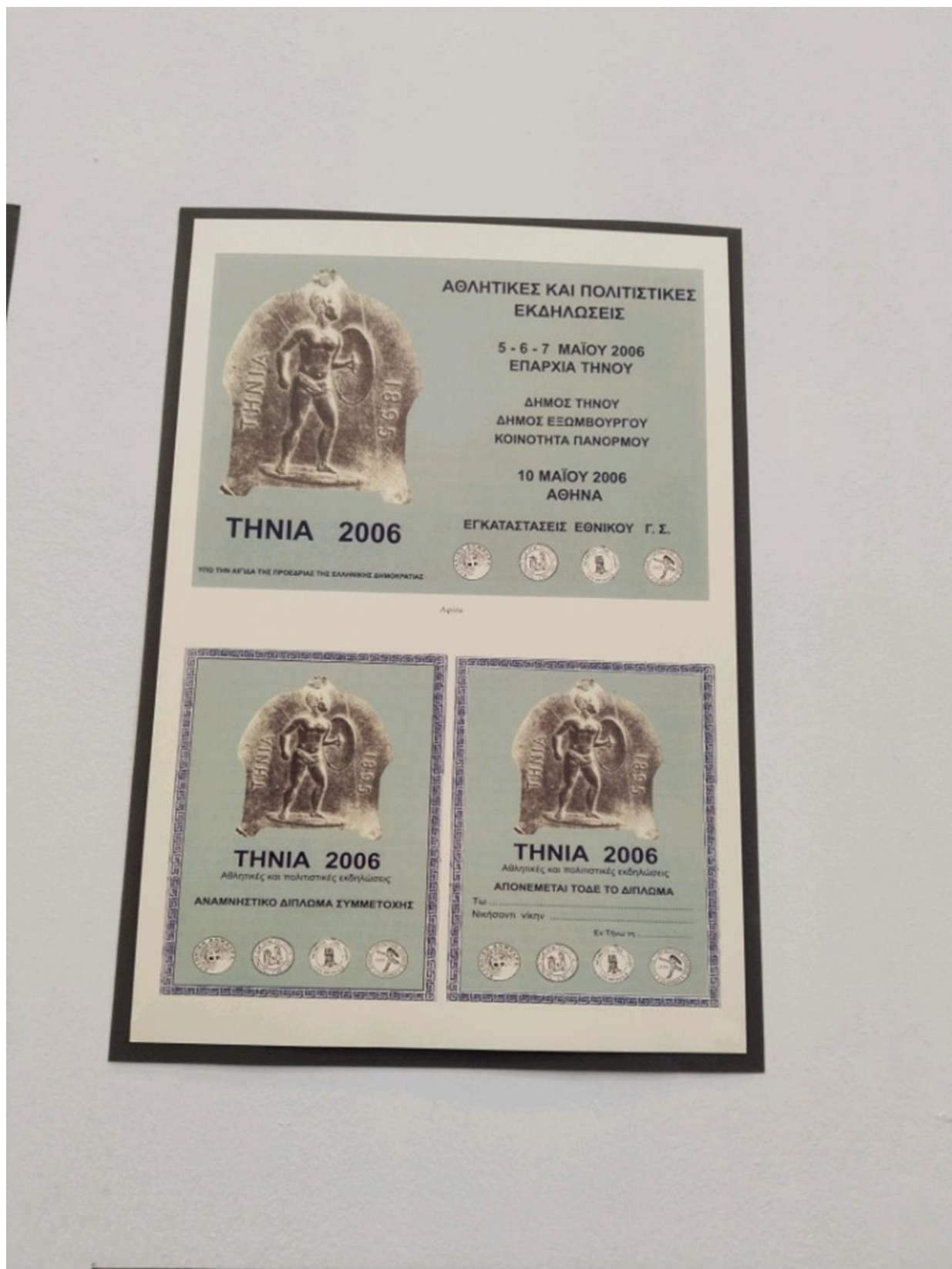
Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 29: Πρόγραμμα εκδηλώσεων κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2006.

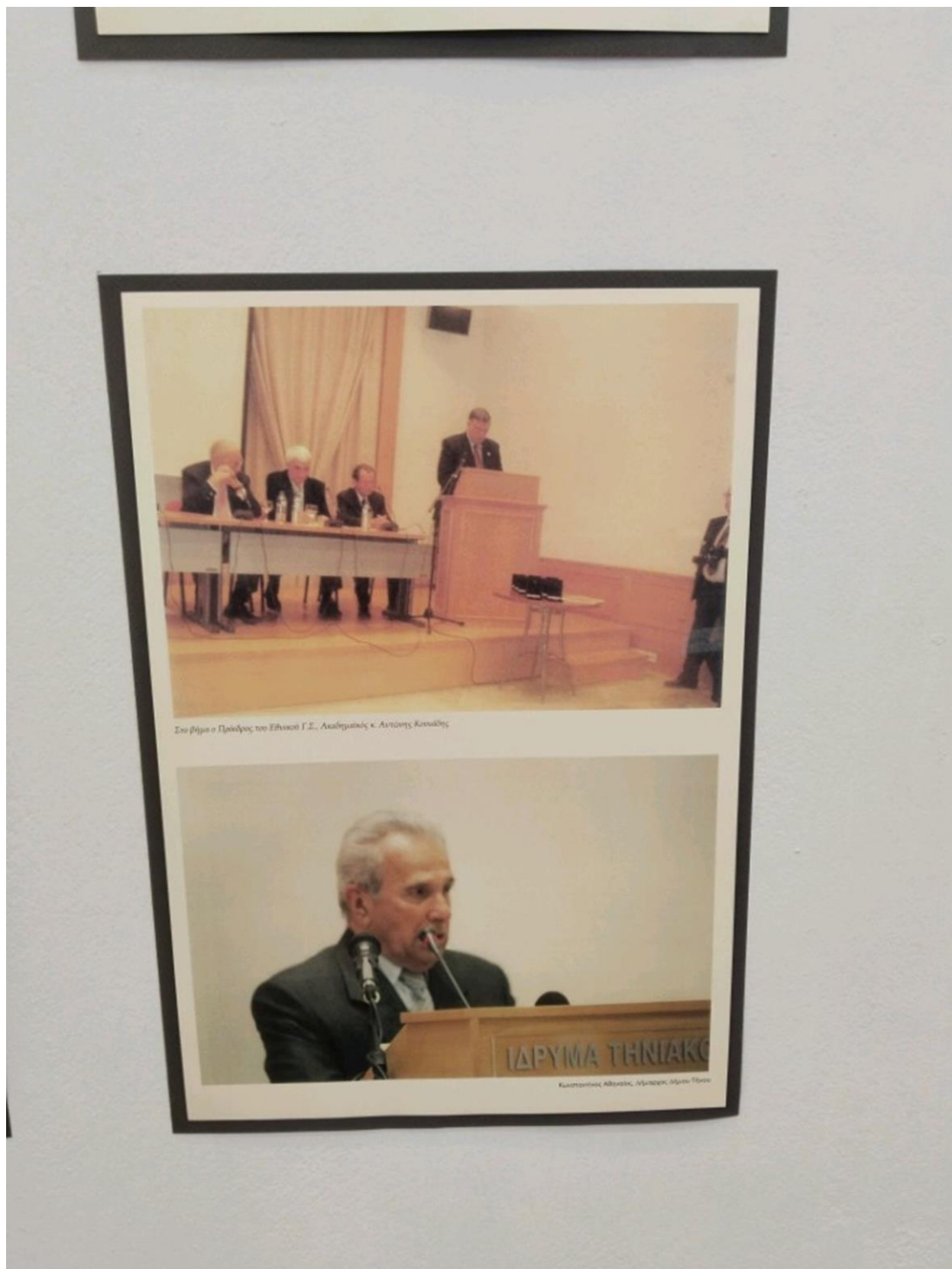
Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 29: Αφίσα και αναμνηστικό δίπλωμα αναβίωσης των «Τηνίων» το 2006.

Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 30: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των Τηνίων το 2024

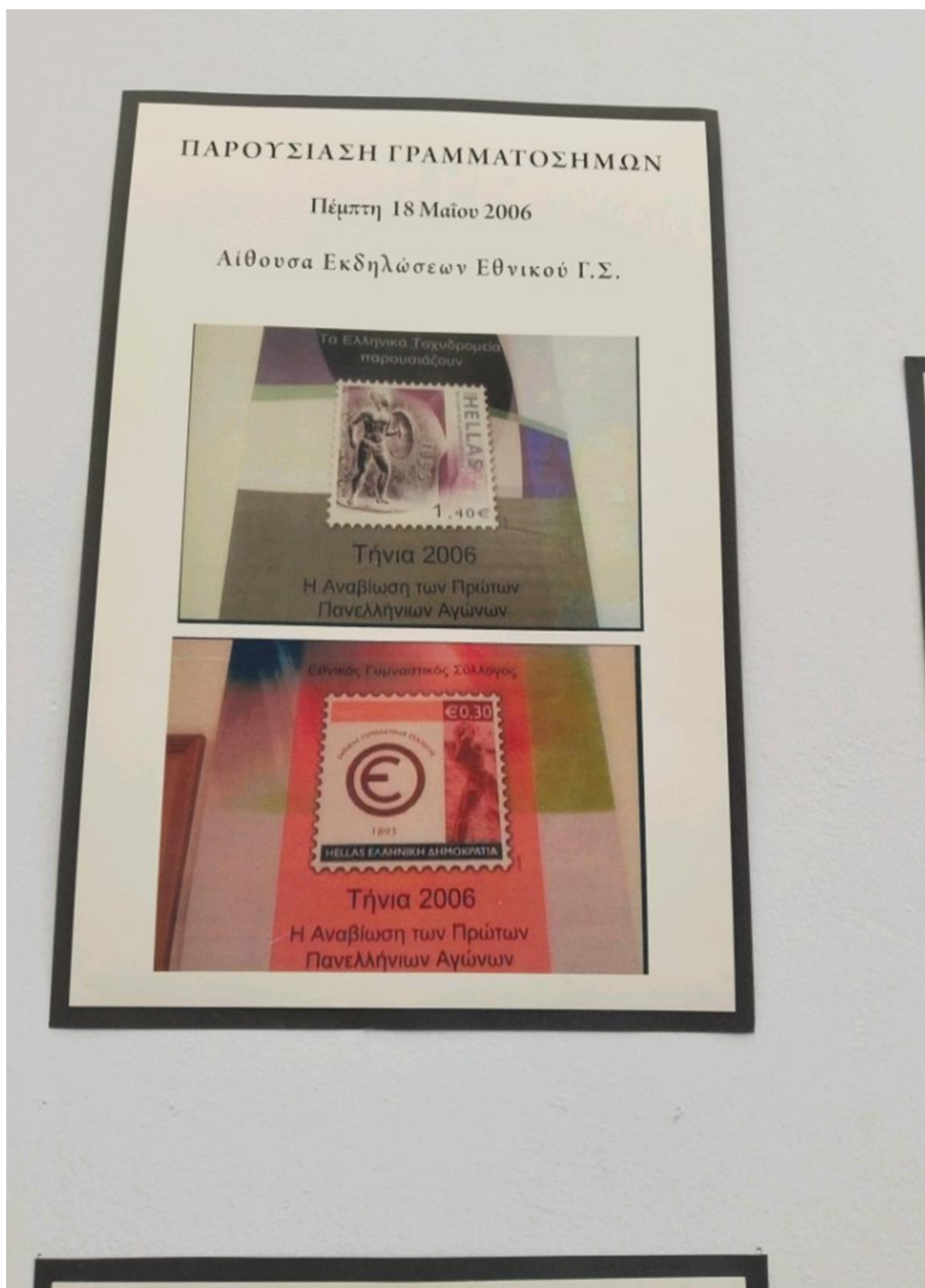

Εικόνα 31: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 32: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

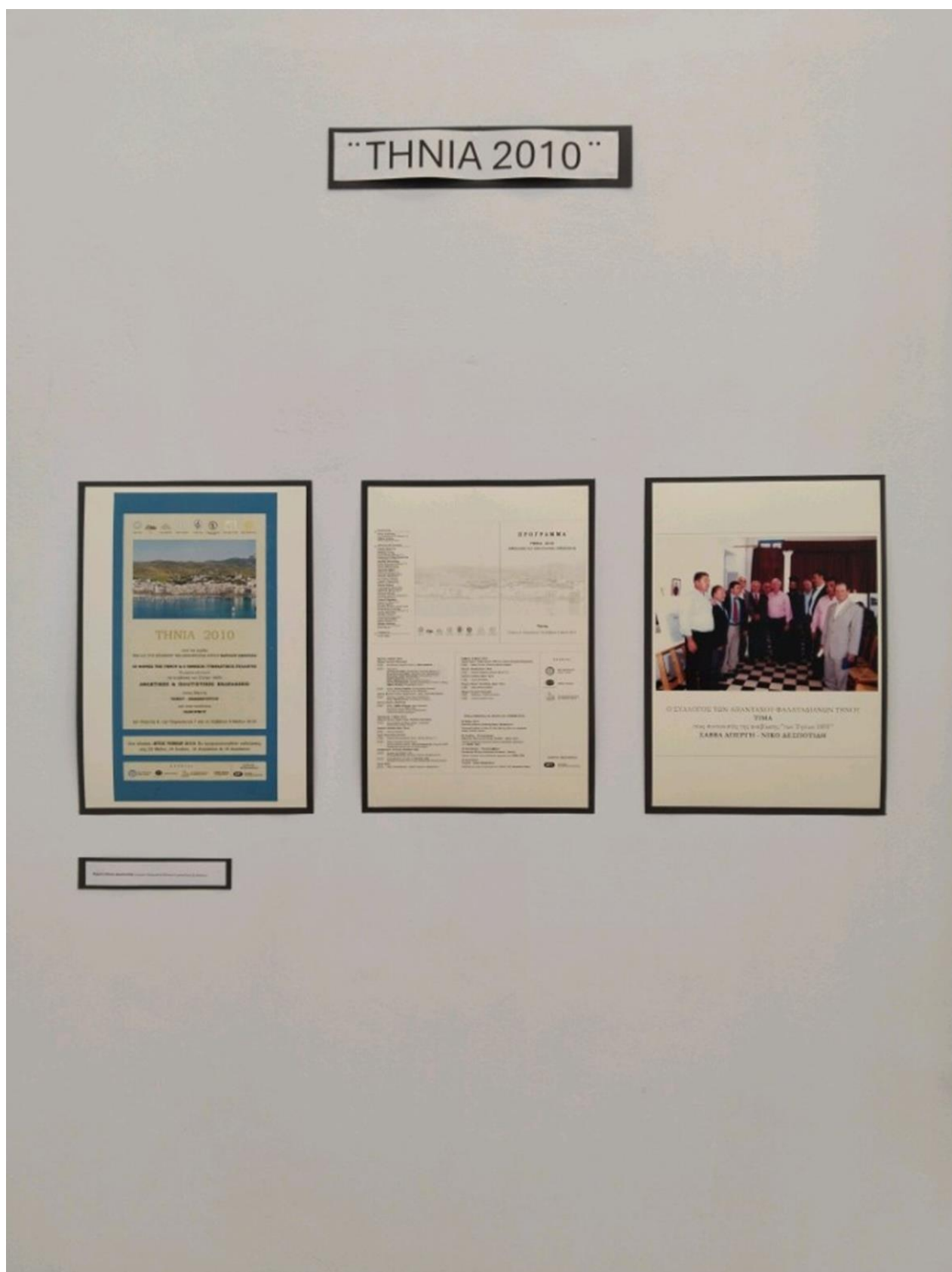
Εικόνα 33: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 34: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 35: Υλικό που προέρχεται από την αναβίωση των «Τηνίων» το 2010.

Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 36: Αφίσα από την αναβίωση των «Τηνίων» το 2010.

Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 37: Πρόγραμμα αναβίωσης των «Τηνίων» το 2010.

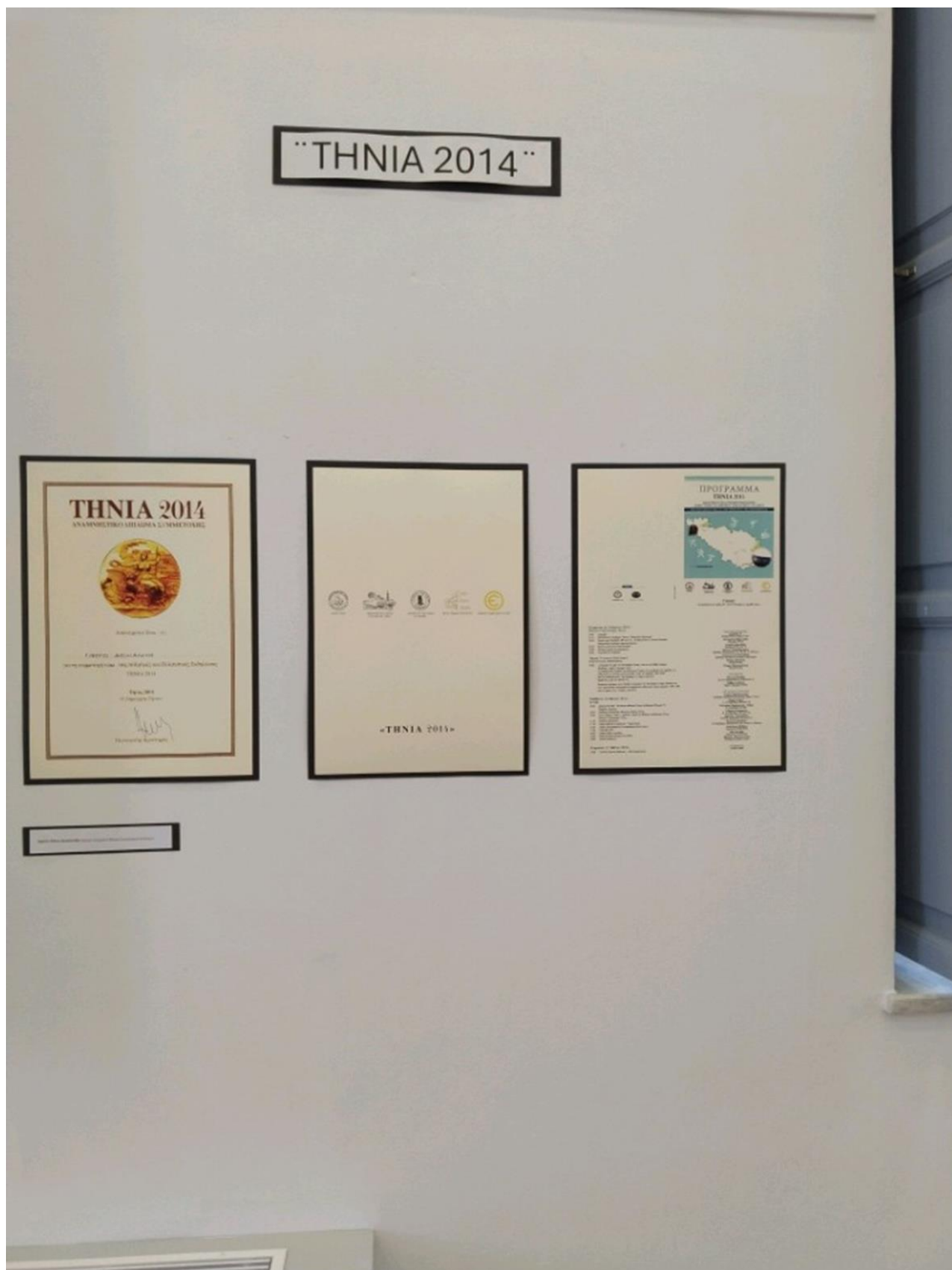

Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 38: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

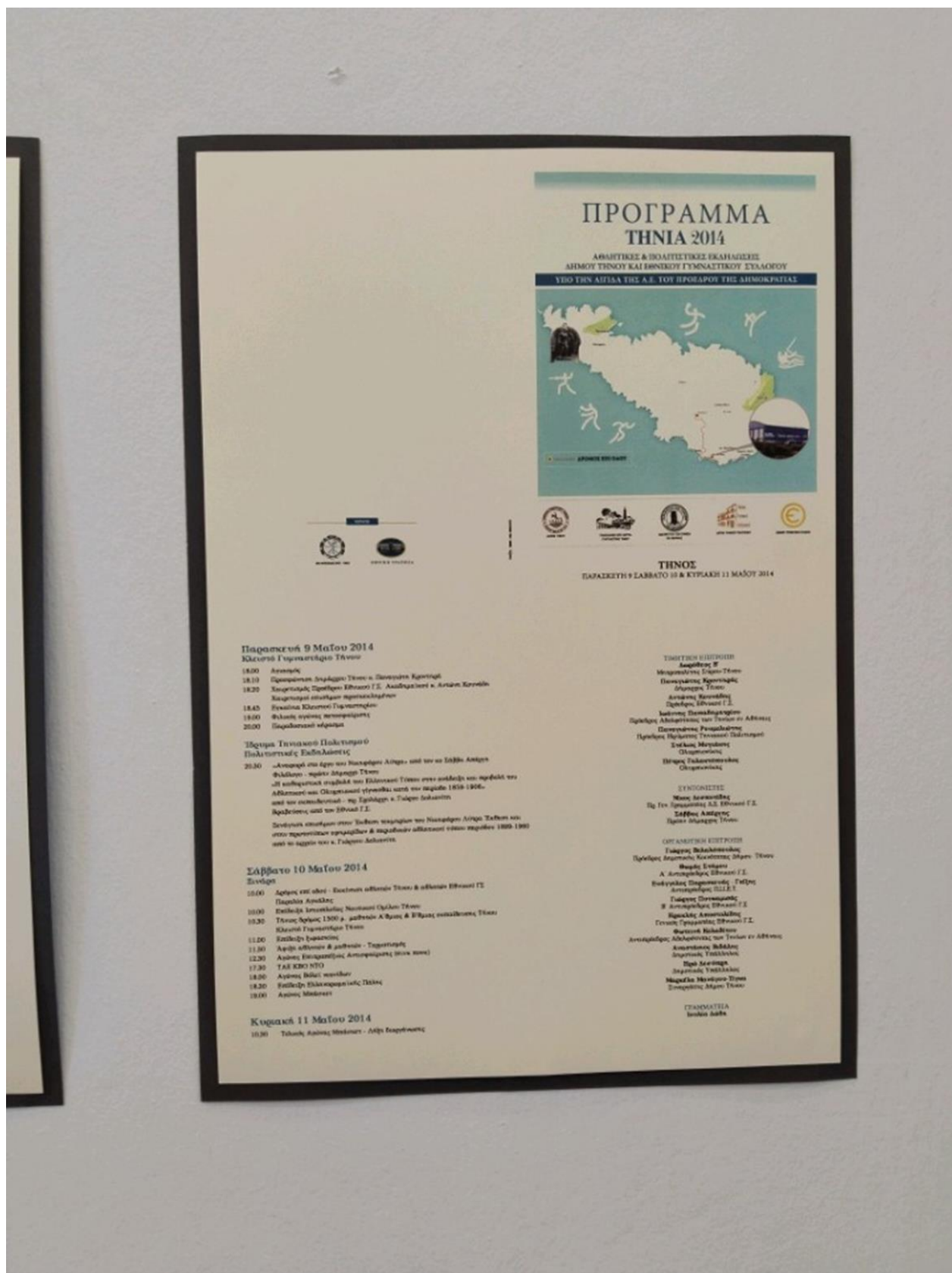

Εικόνα 39: Υλικό από την αναβίωση των «Τηνίων» το 2014.

Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

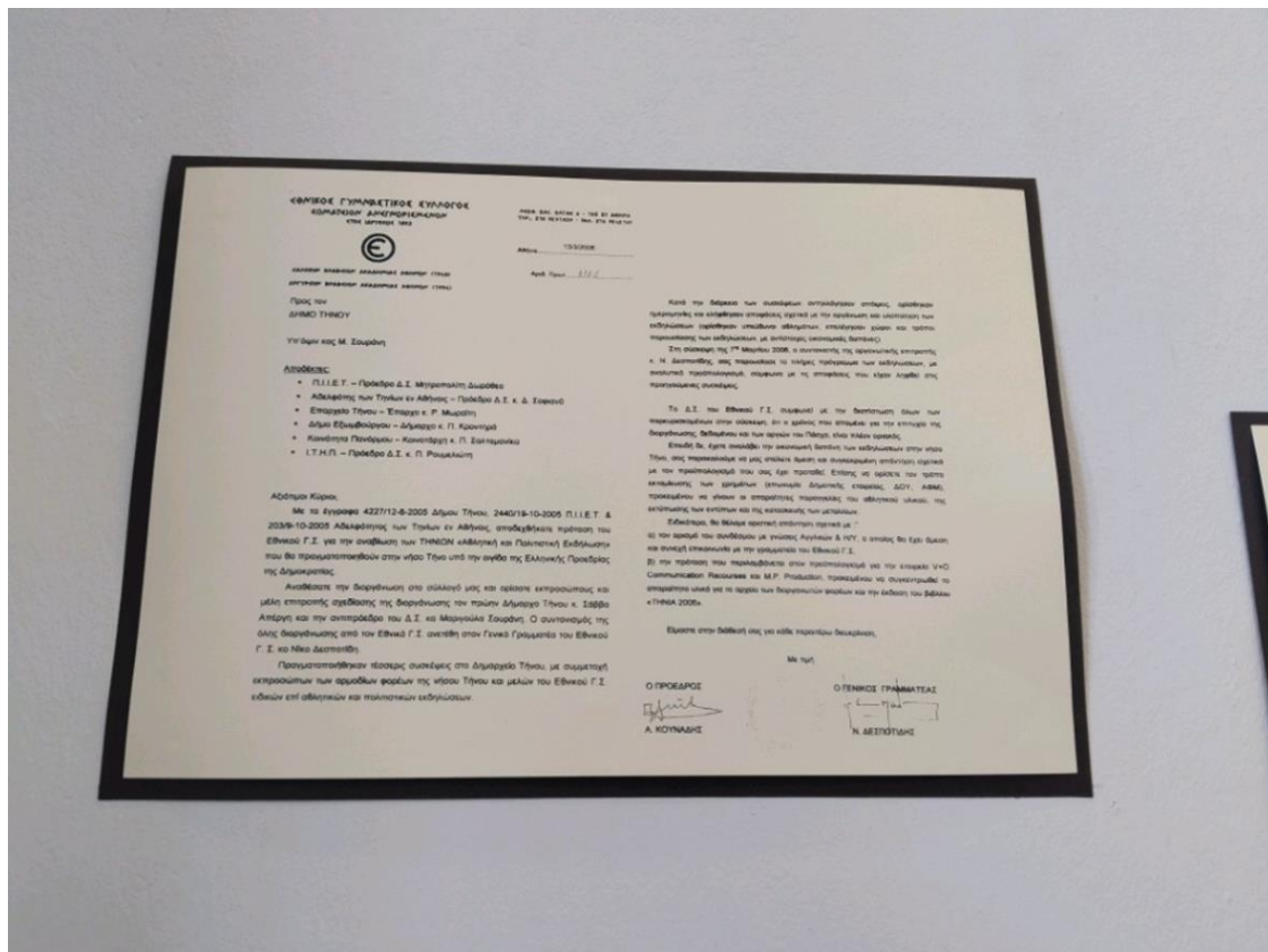
Εικόνα 40: Πρόγραμμα αναβίωσης των «Τηνίων» το 2014.

Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 40: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 41: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

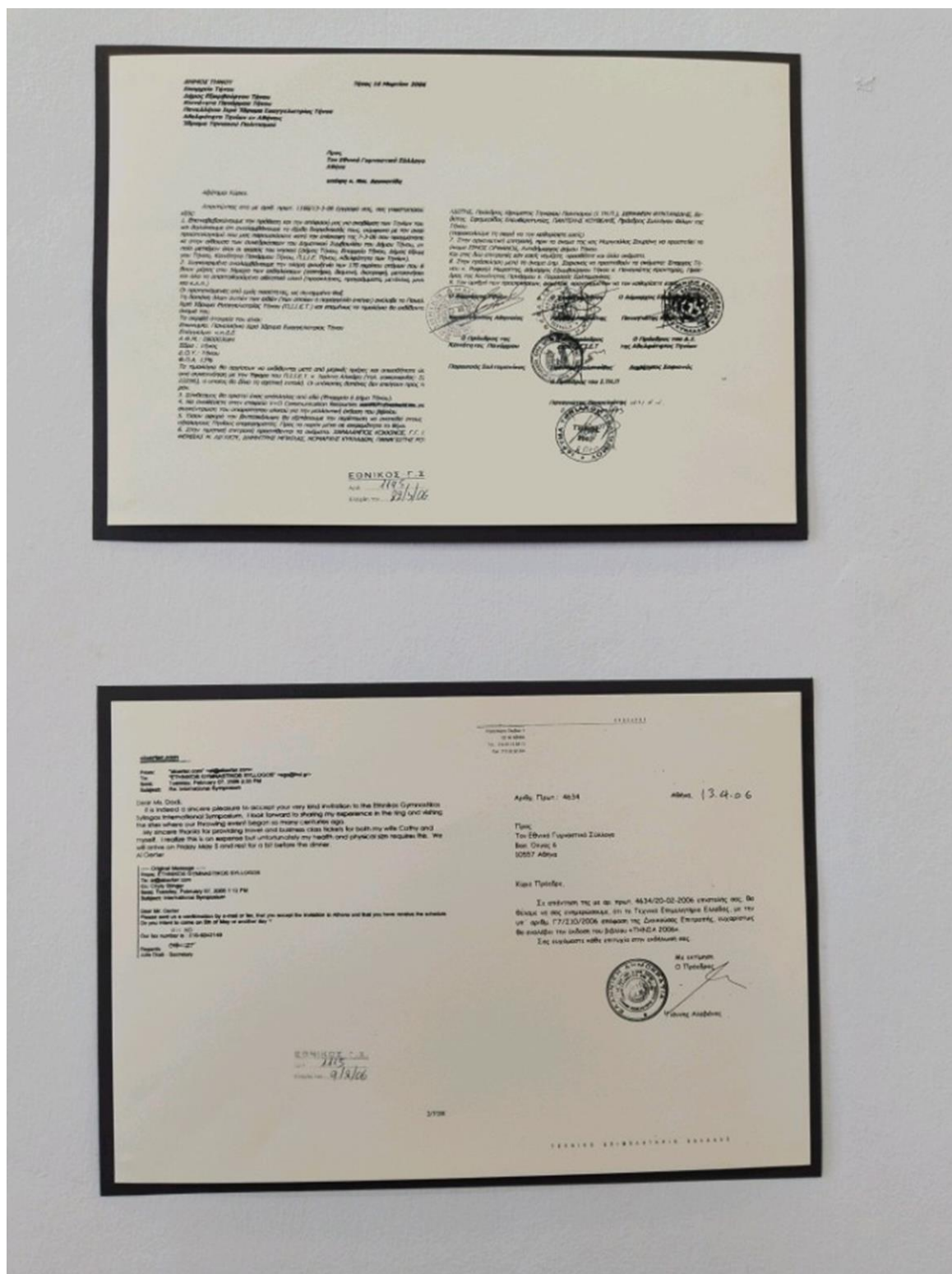
Εικόνα 42: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

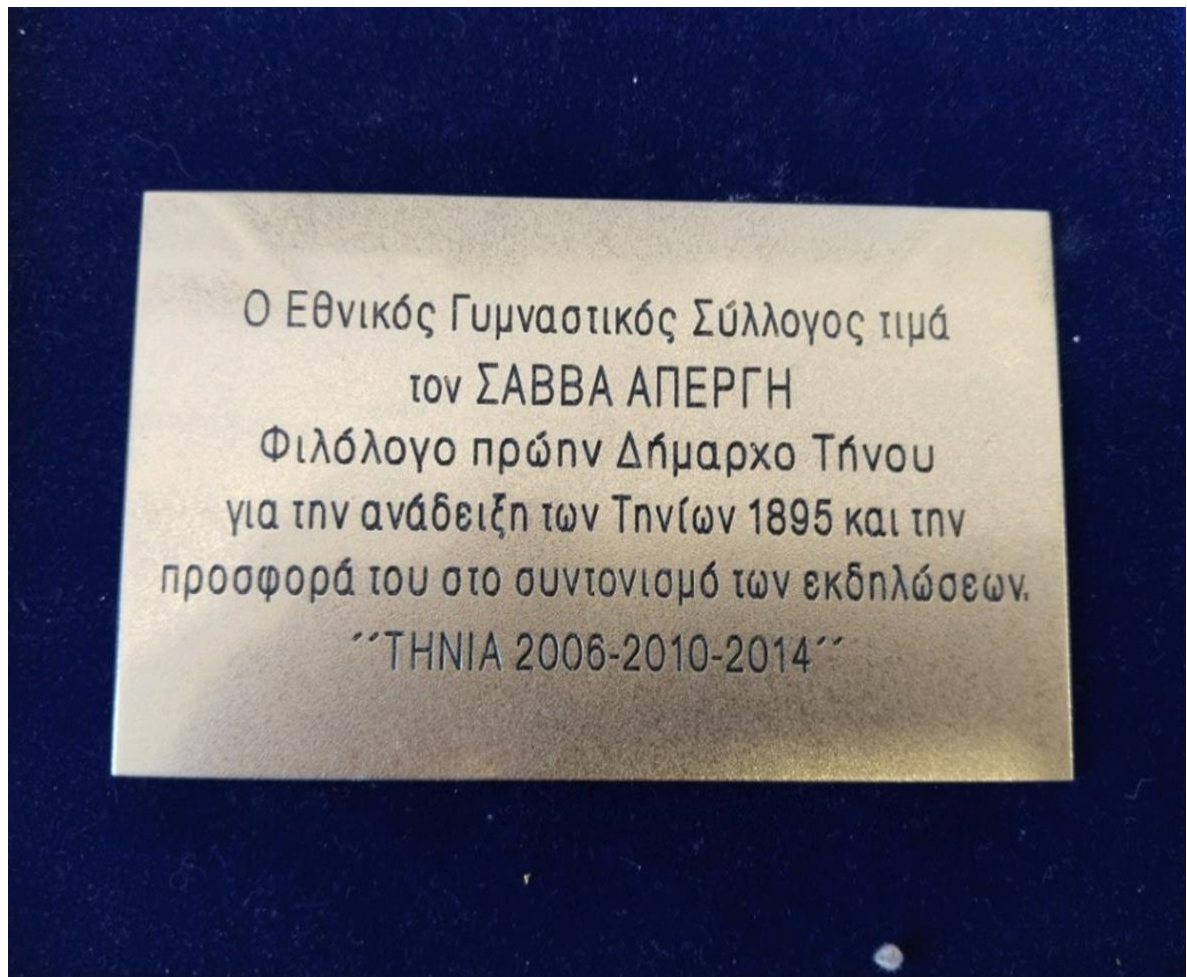

Εικόνα 44: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 45: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 46: Τιμητική πλακέτα προς τον Σάββα Απέργη για την προσφορά του στις προσπάθειες αναβίωσης των «Τηνίων».

Εικόνα 47: Τιμητική πλακέτα προς τον Σάββα Απέργη για την προσφορά του στις προσπάθειες αναβίωσης των «Τηνίων».

Εικόνα 47: Μετάλλιο που απονεμήθηκε στους νικητές κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2010.

Εικόνα 48: Εθνικός Γυμναστικός Σύλλογος

Εικόνα 49: Εθνικός Γυμναστικός Σύλλογος

Εικόνα 50: Επίσκεψη σχολείων στην έκθεση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 51: Αναμνηστικό δίπλωμα συμμετοχής στα «Τήνια» το 2006.

Εικόνα 52: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 53: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 54: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 55: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 56: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 57: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 58: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 59: Φωτογραφικό υλικό από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024

Εικόνα 59: Δημοσίευμα τοπικής εφημερίδας.

Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Εικόνα 60: Δημοσίευμα τοπικής εφημερίδας.

Από την έκθεση που διοργανώθηκε κατά την αναβίωση των «Τηνίων» το 2024.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.